

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

LJUBICA KORDEŠ

DROGE KOT PROBLEM SODOBNE DRŽAVE

DIPLOMSKA NALOGA

LJUBLJANA, 2003

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ljubica Kordeš
Mentorica: izr. prof. dr. Ljubica Jelušič

DROGE KOT PROBLEM SODOBNE DRŽAVE
DIPLOMSKA NALOGA

LJUBLJANA, 2003

KAZALO

1 UVOD	6
2 OPREDELITEV PROBLEMA	7
3 HIPOTEZE	9
4 METODOLOGIJA	10
5 TEMELJNI POJMI	11
5.1 MLADI, MLADINA	11
5.2 KULTURA	14
5.3 SUBKULTURA	17
5.4 RAVE SUBKULTURA	19
5.5 DROGA	28
5.5.1 DROGE NA SPLOŠNO	28
5.5.2 SINTETIČNE DROGE	30
5.5.2.1 ZNAČILNOSTI IN UČINKI EKSTAZIJA	31
5.5.2.2 REKREACIJSKA UPORABA DROGE	34
5.6 PROSTI ČAS	38
5.7 VREDNOTE IN MLADI	42
5.8 ZAKLJUČEK	45
6 PRILOGA: RAZISKAVA	50
6.1 METODA	50
6.2 HIPOTEZE	51
6.3 VZOREC RESPONDENTOV	51
6.4 ANALIZA	52
6.4.1 ANALIZA ODGOVOROV ZA DEJAVNOSTI V PROSTEM ČASU	52
6.4.1.1 DOMINANTNE VERIGE	55
6.4.2 CENTRALNE KORISTI	64
6.4.3 ANALIZA ODGOVOROV NA VPRAŠANJA O DROGAH	66
6.4.4 DOMINANTNE VERIGE	69

6.4.5	CENTRALNE KORISTI	76
6.5	POVZETEK RAZISKVE IN SKLEPNE UGOTOVITVE	78
6.5.1	CENTRALNE KORISTI	79
6.5.2	VREDNOTE	82

7 LITERATURA **84**

KAZALO GRAFOV

Graf 5.1:	Pripadnost posameznim subkulturnim stilom in skupinam	19
Graf 6.6:	Mreža odgovorov o prostem času	54
Slika 6.8:	Druga dominantna veriga - prosti čas	57
Graf 6.14:	Mreža odgovorov o drogah	68

KAZALO TABEL

Tabela 6.21 :	Centralne korist – prosti čas in droge	79
Tabela 6.22:	Vrednote - prosti čas in droge	82

KAZALO SLIK

Slika 5.2:	Posnetek rave partyja Mayday (1994)	20
Slika 5.3:	Posnetek rave parade v Zurich-u (1994)	23
Slika 5.4:	Posnetek Love Parade v Berlinu (1996)	24
Slika 5.5:	Ectasy	30
Slika 6.7:	Prva dominantna veriga - prosti čas	56
Slika 6.9:	Tretja dominantna veriga - prosti čas	58
Slika 6.10:	Četrta dominantna veriga – prosti čas	60
Slika 6.11:	Peta dominantna veriga – prosti čas	61
Slika 6.12:	Šesta dominantna veriga – prosti čas	62
Slika 6.13:	Sedma dominantna veriga – prosti čas	63
Slika 6.15:	Prva dominantna veriga - droge	70
Slika 6.16:	Druga dominantna veriga - droge	71
Slika 6.17:	Tretja dominantna veriga - droge	72

Slika 6.18: Četrta dominantna veriga - droge	73
Slika 6.19: Peta dominantna veriga - droge	74
Slika 6.20: Šesta dominantna veriga - droge	75

1 UVOD

Pri predmetu mirovne študije smo se med drugim pogovarjali tudi o drogah in poskušali na splošno pojasniti, kaj droge so, torej, kateri so posredni vzroki za uživanje drog in kakšne so posledice tega uživanja. To temo smo obravnavali le površno. Ker pa mene ta problematika zelo zanima, v podobnih projektih sem namreč sodelovala že kot dijakinja, sem se odločila, da bom v svojem diplomskem delu natančneje proučila droge kot problem sodobne družbe.

Tematika, na katero se diploma nanaša, je že zelo obdelana, z njo se ukvarjajo različni profili strokovnjakov, zato sem se osredotočila na pojave, ki so za našo sredino relativno novi in manj poznani. Moje delo se namreč ne nanaša na uživalce tako imenovanih »trdih«
drog, temveč na nove »new age«
ali »plesne«
droge.

V svojem diplomskem delu sem predvsem želela nakazati problem tovrstnih drog pri nas in tudi po svetu, še posebej zato, ker je njihova uporaba v zadnjih letih skokovito narasla, kar nakazuje tudi sorazmerna popularnost teh drog med mladimi, in kar je še posebej zaskrbljujoče, med zelo mladimi.¹

Na tem mestu bi se tudi želela zahvaliti dr. Ljubici Jelušič, za pobudo in možnost, ki mi jo je dala, da sem se lahko poglobila v temo, ki me je zanimala že pred začetkom študija.

---

¹ Starost uživalcev sintetičnih drog bom podrobneje opredelila v nadaljevanju.

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Droge so bile prisotne in bodo v večji ali manjši meri prisotne tudi v prihodnosti. Ta problematika se pojavlja v vseh družbah in vsaka se s svojimi državnimi, nedržavnimi, prostovoljnimi in drugimi institucijami, z različnimi preventivnimi in kurativnimi programi, po svoje bori proti jemanju drog. Pojav tako imenovane (Kanduč,1997a:157) »najdaljše vojne 20 stol.«, proti trgovini in posesti ter uživanju drog in z drogami povezani kriminaliteti, je zunaj nadzora kazenskopravnega aparata države. Kazenskopravna oblika nadzora nad zlorabo drog pa je lahko tudi kontraproduktivna.²

Na temo prohibicije drog bi se dalo napisati še mnogo, vendar pa moje delo ni namenjeno temu, temveč predvsem dejstvu, da »splošne družbene razmere, gospodarski položaj in politična ureditev, vrsta prevladujoče religije in drugi podobni globalni procesi ne delujejo zaviralno na širjenje drog« (Kanduč,1997c:158).

»Dogajanja med mladino v Sloveniji so podobna dogajanjem med mladino v drugih razvitih evropskih državah. Tudi mladi po Evropi so se s cest in javnih prizorišč »umaknili« v zasebnost in v mladinske mikrosocene« (Ule,98a:12). V svojem diplomskem delu sem predstavila, kako moderna družba, ki je nastala in še nastaja v slovenskem prostoru v zadnjih desetih letih, vpliva na mlade, predvsem pa me je zanimalo, kako nanje vplivajo procesi tranzicije in spreminjanja vrednot, kaj se z mladimi dogaja v njihovem prostem času in katere so vrednote, ki si jih mladi oblikujejo danes, na kakšnih družbenih vzorcih temeljijo te vrednote, kako se oblikujejo njihovi ideali in kakšno vlogo ima pri tem država .

Poskušala sem torej ugotoviti, katere »substitute«³ nudijo droge mladim, za tisto kar jim »kvalitetni«⁴ prosti čas ne nudi, in kaj jim nudi država v splošnem pomenu, kot skupek institucij. Zanimalo me je tudi kako izobraževalni sistemi usmerja mlade pri njihovih interesnih dejavnostih predvsem v prostem času, v nasprotju z obremenitvami in šolskimi obveznostmi, ki jim jih le-ta nalaga med poukom.

V raziskavi bom poskušala dokazati povezanost med temi dejavniki.

---

2 Argumenti za trditev se ponujajo sami od sebe; zloraba drog se namreč nezadržno širi. Anketa, izvedena leta 1993 je pokazala, da je kar 33% mladih že poskusilo kanabis in da ga redno kadi najmanj ena četrtnina le teh. Poleg tega imajo nelegalne droge na črnem trgu zelo visoko ceno, kar prinaša številne škodljive posledice (veliki neobdavčeni dobički, ki se prelivajo po mednarodnih kanalih do legalnih gospodarskih dejavnosti. Veliki denarni donosi, kar pomeni veliko zanimanje za ilegalno trgovino...) Že samo podatek, da nekateri avtorji dokazujejo, da bi legalizacija drog v povprečju znižala njihovo ceno za 99%, je dovolj zgovoren (Kanduč,1997b:157).

3 Beseda substitut se nanaša direktno na pomen, ki je podan v Slovarju tujk, torej kot namestnik; kdor po substituciji koga zamenja; nadomestek, stvar, ki zamenja drugo; nadomestek (Sovar tujk, 11.izdaja, 1994) in ni mišljen zgolj kot zamenjati, saj vrednotenje teh substitutov pri mladih ni zgolj ilustrativno, temveč vrednostno in koristno kotirajo zelo visoko, kar sem v raziskavi tudi poskušala dokazati.

4 Kvalitetno kot nasprotje od nekoristno preživetega prostega časa; koristnost se predvsem nanaša na splošno družbene opredelitve mladine in mladinskih subkultur (»žurirati«, obiskovati subkulturne scene: igrati košarko, hoditi k tabornikom).

Poleg teoretičnih virov, ki obravnavajo dogajanja med mladimi danes, sem uporabila tudi svoje znanje in opažanja, ki sem jih pridobila skozi kar nekaj letno pasivno in aktivno spremljanje pojava teh drog v našem prostoru. Upam, da zaključki, do katerih sem prišla, in moje nestrokovno znanje na tem področju ne bodo razumljeni kot nespoštovanje znanstvenih spoznaj in empirično dokazanih trditev. Menim pa, da tudi moje, sicer laično znanje na tem področju ni majhno, in upam, da bom morda tudi s tem kratkim besedilom pomagala najti odgovor na katero od mnogih vprašanj, ki se danes pojavljajo v zvezi z drogami in agonijo nekaterih mladih...

Podrobneje sem obdelala predvsem prosti čas in način, kako ga danes mladi preživljajo, na podlagi kakšnih vrednot se združujejo in kaj jim obstoječa subkultura nudi (tu sem se osredotočila na subkulturo »rave partijev«).

Z metodo Mehkega veriženja (angl.Laddering), ki je znana predvsem kot družboslovna – marketinška metoda, ki spremenljivke proučuje na kvalitativni ravni, bom primerjala rezultate, ki sem jih dobila, ko sem mladostnike spraševala o koristih, ki jih vidijo v »kvalitetnem« prostem času in ki jih vidijo v prostem času, ko ga preživljajo na tako imenovanih »rave partijih« oz. na subkulturni sceni.

3 HIPOTEZE

1. Obča kultura subkulturno združevanje mladih še vedno vrednoti kot deviantno in splošno družbeno nezaželeno. Čeprav rave subkultura predstavlja velik delež subkulturne scene mladih tudi v Sloveniji, se nanjo gleda stereotipno in s predsodki.
2. Preživljanje prostega časa pri mladih je povezano s potrošniškim načinom življenja, ki nam ga vsiljuje današnja globalistično in informacijsko usmerjena družba. Odvisen je od gmotne zmožnosti posameznika in je le v manjši meri organiziran in voden od državnih institucij in ustanov.
3. Jemanje ravno sintetičnih drog je posledica odtujenosti, individualizacije in nepristnih odnosov med ljudmi. Mladi čutijo pomanjkanje pozitivnih vrednot v družbi in svoje frustracije izkazujejo tudi na ta način. Trdim, da mladina tako »kompenzira« pozitivne vrednote, ki naj bi jih pridobivala predvsem v »kvalitetnem« prostem času. Šolske obveznosti in eksistencialni pritiski družbe so namreč zelo obremenjujoči in ekstazi jim s svojimi farmakološkimi učinki nudi lahko hitro in učinkovito kompenzacijo.
4. Veliko mladih, ki obiskujejo rave subkulturo, jemlje t.i. »sintetične droge«, vendar za večino od njih ne bi mogli trditi, da so redni uživalci, ampak »weekend drogeraši«. Drogo jemljejo zavestno, vendar niso odvisniki, jemanje tovrstnih drog je zanje le način obnašanja in način preživljanja prostega časa. Kljub takemu obnašanju se mladi zavedajo svojih odgovornosti in jih skrbi za prihodnost.
5. Vrednote mladih se danes v veliki meri oblikujejo na podlagi družbenih pritiskov. Mladina po eni strani podaljšuje šolanje in s tem otroštvo, po drugi strani pa se že zelo zgodaj zaveda eksistencialnih problemov, katerih rešitve jim družba ne nudi v tolikšni meri, da bi jim zagotovila stabilno prihodnost. Beg od pritiskov v brezskrben hedonizem obstaja, vendar je pogojen z relativno uspešnostjo v šoli in pri ostalih obveznostih.

4 METODOLOGIJA

Problematiko bom poskušala predstaviti skozi temeljna pojme, ki se tesno navezujejo na izbrano temo. Pojemovno teoretični del obsega teorije znanih avtorjev. Pri študijski literaturi sem pogrešala predvsem pomanjkanje vsebinske povezave, ki bi deduktivno povezale različne problemske sklope z rave subkulturno sceno in tovrstnim načinom preživljanja prostega časa. Literatura, ki se nanaša na rave subkulturo, po večini zajema le podrobnejši opis in zgodovino nastanka te subkulture. Le redki avtorji, kot sta na primer Dekleva in Nolimal, pa se poskušajo poglobljati v psihosocialne procese obiskovalcev rave subkulture in socialno družbeno problematiko, ki je s slednjo neposredno povezana. Ker rave subkultura predstavlja predvsem način preživljanja prostega časa mladih in da bi lahko podrobneje preučila načine preživljanja prostega časa mladine in potrdila svoja spoznanja, do katerih sem prišla v teoretičnem delu, sem se odločila, da izvedem raziskavo.

Obstoječe raziskave prostega časa mladih, po večini bazirajo na kvantitativnih metodah proučevanja. Jaz sem se odločila, da bom raziskavo izvedla po kvalitativni metodi, predvsem zato, ker so me zanimali poglobljeni odgovori, iz katerih bi bilo mogoče razbrati, katere koristi in v končni fazi tudi katere vrednote vidijo mladi v preživljanju prostega časa. Drugi razlog za tako odločitev pa je ta, da so izkušnje z drogo zelo subjektivne, predvsem povezane z mnogo dejavniki (posameznikovo psiho-fizično stanje, izkušnje iz preteklosti, frustracije) in je po mojem mnenju odgovore težko predvideti. Zato sem izbrala metodo, ki dovoljuje prosto izbiro odgovorov.

Za primerjavo sem izbrala dve spremenljivki. Prva je kvalitetno preživljanje prostega časa (dejavnosti), druga spremenljivka pa so droge, ki so jih mladi našteali kot tiste, ki jih poznajo (po učinkih, ni pa bilo nujno, da so z njimi tudi eksperimentirali).⁵

Namen raziskave je bil predvsem ugotoviti, ali mladi »kompenzirajo« koristi, ki jim jih ne nudijo aktivnosti kvalitetnega prostega časa, s tistimi, ki jim jih nudijo droge. Želela sem ugotoviti, zakaj mladi tako množično jemljejo sintetične droge, katere koristi jim le-te nudijo oziroma, katere so tiste koristi, ki jih mladi iščejo in ne najdejo v kvalitetno preživetem prostem času. Raziskava mi je omogočila tudi ugotoviti, katere so vrednote, ki jih mladi danes zaznavajo kot svoje in od kod te vrednote sploh izvirajo.

Hipoteze bom torej poskušala dokazati, s pomočjo teoretičnega dela že obstoječe literature, ki pa se večino neposredno ne nanaša na problematiko mojega diplomskega dela in sem morala vsebinske povezave poiskati sama, in delno z rezultati raziskave, ki transparentno

---

⁵ Osebna izkušnja v tem primeru ni pomembna, ker sem že v vzorcu anketirancev izbirala take, ki imajo več izkušenj z drogami (se zadržujejo v taki družbi oz. so jih že sami poskusili.)

nakazujejo obstoj tovrstne problematike in ponujajo nekatere odgovore. Zaradi relativne majhnosti vzorca pa ne bi mogla trditi, da je ta raziskava reprezentativna za celotno mladinsko populacijo.

5 TEMELJNI POJMI

5.1 MLADI, MLADINA

Vsaka družba opredeljuje pojma mladost in mladina v skladu s svojo ideologijo. Nemalo avtorjev obravnava mlade in mladino na splošno.

Konvencija o otrokovih pravicah⁶, v 1. členu, z definicijo otrok določa, da je otrok vsako človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki opredeljuje otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej.

Mike Brake pa je mladost numerološko določil, in sicer pravi, da (Brake,1983) je mladost obdobje od petnajstega do petindvajsetega leta. Poudarja tudi, da je to obdobje nesporno povezano z družbenimi spremembami.⁷

Kot poudarja Uletova (Ule, 1996a:10,11) predstavljata pojma mladina in mladost kompleksni družbeni pojmovni, ideološki in simbolni konstrukciji, s katerima skuša družba opredeliti proces prisvajanja in sprejemanja obstoječe kulture in družbe pri novih generacijah. Pojma opredeljujeta tako generacijske kot socialnozgodovinske opredelitve. Zato lahko pri taki opredelitvi teh dveh pojmov razlikujemo več dimenzij, ki se medsebojno prepletajo:

- fazo v življenjskem poteku posameznika ali posameznice,
- socialno skupino, ki jo označujejo določene oblike vedenja (v vsakdanjem življenju, kulturi, politiki,..),
- nepopolni socialni status («nedoraslost»)⁸,
- starostno kohorto ali zgodovinsko strukturirano generacijsko enoto,
- idealno vrednotne pojme; npr. mladost v smislu vitalnosti, duševne svežine in živahnosti.

Izhajajoč iz opredelitve razlike med otroštvom in mladostjo (Ule,1996b:10,11), ki mladostnika opredeli kot subjekt, ki lahko izbira med različnimi opcijami in jih sprejme ali zavrne, medtem ko otrok nima te možnosti izbire, Uletova poda kratko definicijo mladosti, ki pravi, da je mladost »podaljšano otroštvo« ali »socialno otroštvo«. Poudarja še, da se

---

6 Sprejela jo je GS ZN, z resolucijo št. 44/25, 20.11.1989. Veljati je začela 2.9.1990 v skladu z 49. členom.

7 Po Kenistonu se adolescenca umešča v obdobje med šestnajstim in devetnajstim letom in je značilna predvsem za mlade dijake in dijakinje, vajece in vajecke (Kingston v Ule, 2000k:140).

8 Označuje mladostnikovo nepolnoletnost, socialno in ekonomsko odvisnost od staršev, skrbnikov, vzgojnih institucij,...

starostna meja za vstop v mladost niža, za izstop pa se viša s podaljševanjem v pozna dvajseta leta, predvsem s šolanjem.

Antropološka definicija mladosti po Južnič izhaja iz trditve, da: »...biološka dejstva niso popolnoma neodvisna od družbe in kulture. Kar v naši družbi ali kulturi velja za otroštvo, je lahko v drugi že odrasla oseba..., zato imajo v vsaki znani družbi in kulturi tako opredeljene življenjske dobe neki pomen glede na organizacijo in strukturiranje družbe in kulture« (Južnič,1973a:62,63).

Sodobni sociologi menijo, da je seksualno dozorevanje meja »inferiorne starosti«. Podoben primer predstavlja volilni zakon, kjer se v nekaterih družbah smatra za polnoletnost starost 21 ali 24 let, drugod pa že 18. Torej predstavlja določena starost mejo med odgovorno odraslostjo in inferiornim otroštvom. Južnič to mejo opredeli kot sistem delitve družbenih in političnih vlog glede na starost, s katerimi družba nadzira in ohranja prednost »starejših« (Južnič,1973b:66).

Moja ciljna skupina, torej vzorec proučevanja, so bili mladi in sicer mladostniki, med katerimi sem tudi izvedla mojo raziskavo. Starost, ki sem jo zajela je bila od 16.-18. leta, še posebej zato, ker so mladostniki v tej starosti najpogostejši obiskovalci subkulturne scene, na katero se bo moja diplomska naloga nanašala.

Populacija »rave subkulture« se spreminja. Število najstnikov na teh prireditvah je iz leta v leto višje, njihova starost pa iz leta v leto nižja. V povprečju so stari od petnajst do devetnajst let.

Po besedah Uletove (Ule,1998b: 25), pa ni več tako enostavno opredeliti pojma mladine, saj mladina po njenih besedah ni več homogena družbena kategorija in danes vzporedno z družbeno dekonstrukcijo mladih izginja tudi medgeneracijski spor med mladimi in odraslimi, kar pa po drugi strani ne pomeni, da mladina kot družbena skupina ni tisti del družbe, ki je socializacijsko, in kot kažejo raziskave prepogosto tudi socialno, ogrožena.

Spremembe, ki so zaznane pri mladih, še posebej tiste, ki bi utegnile predvidevanja usmeriti v tisto področje družbenega delovanja, ki ga imenujemo deviantno in za trenutno družbo nesprejemljivo ali celo obravnavano skozi množico predsodkov⁹, je smiselno in pomembno obravnavati predvsem zato, ker so gibanja mladih skozi zgodovino prinesla vidne spremembe in tako imenovane »revolucije« na različnih področjih družbenega življenja, in tudi zato, ker mnogi kazalci tega trenutnega deviantnega obnašanja nakazujejo »nezdravo« družbo na katero mladi opozarjajo tudi na področju mladinskih subkulturnih scen.

---

9 Po Durcheimu je tako prestopništvo normalno, toda določa ga veliko dejavnikov, npr. dedni in socializacijsko okolje; Meadova, ki se naslanja na kulturni relativizem, pa temu pravi mladostniška viharnost, ki je predvsem pod vplivom »zahoda«.

Vzroki za tako stanje so različni. To so značilnosti današnjega vsakdanjika, stresi, odtujenost, prevelike obremenitve na delovnem mestu, v šoli, pomanjkanje časa za socialno druženje, združevanje v prostočasnih aktivnostih, pomanjkanje komunikacije v družini in izven nje. Individualizacijski družbeni trendi na eni strani in globalizacija na drugi ter vsi omenjeni dejavniki močno vplivajo na nastale spremembe v vedenju mladih. To seveda ni zanemarljiva ugotovitev, saj so vzorci obnašanja mladine napovednik za delovanje in obnašanje družbe v bližnji in daljni prihodnosti.

Downes, ki ga omenja Brake, dokazuje :«...da se subkulture pojavljajo povsod tam, kjer v učinkoviti medsebojni interakciji obstojajo akterji s podobnimi problemi prilagajanja, zanje pa zaenkrat še ne obstoja učinkovita rešitev splošnega, njim skupnega problema» (Downes v Brake,1984a:23).

Večina avtorjev, ki se ukvarjajo z mladinsko problematiko, kot so Brake, Downes, Ule, Niolimal, Dekleva in drugi, se strinja s trditvijo, da so mladi najpomembnejši pri širjenju znanstvenih in kulturnih inovacij in da je 20. stoletje - stoletje mladih. Mladina se predvsem v 20. stoletju poskuša zgodaj osvoboditi tradicionalnih družbenih spon, raziskuje in hkrati oblikuje nove vzorce obnašanja, druženja, znanstvenega in kulturnega ustvarjanja in nenazadnje želi doseči neodvisnost, ki pa ni le eksistenčne narave, ampak tudi vrednotne.

Revolucija mladih v šestdesetih letih in mnoga študentska gibanja, so bila le začetek mnogih dejavnosti mladih na različnih področjih, tudi na političnem. Gibanja so predvsem s kulturnimi (za tedanji čas subkulturnimi) spremembami poskušala opozarjati na družbeno krizo in potrebne spremembe. To se dogaja tudi danes, s podobnimi sredstvi, vendar na drugačen način. Kar povezuje mladinska gibanja iz preteklosti z današnjimi, je predvsem odnos vladajoče kulture, splošno sprejetih vrednot do teh sprememb.

Kanduč ta odnos nazorno opiše:

Razmišljanje o tovrstnih družbenih (predvsem pa človeških) problemih in odzivanje nanje se namreč dogajata v simbolno-imaginarnem sobesedilu, ki ga označujejo, po eni (spoznavni) strani številni- v družbeni zavesti in v družbenem «nezavednem» globoko ukoreninjeni nesporazumi, predsodki, sprenevedanja, stereotipne predstave, tabuji, mitološke razlage in drugi z večine domišljijjski konstrukti, po drugi strani pa so vselej v igri še izredno intenzivne čustvene sestavine, na primer racionalni ali iracionalni (panični) strah, prezir in moralno zgražanje (oz. obsojanje), stud, negotovost, sočutje, zavist, pomilovanje, obup, zaskrbljenost ali gorečnost (Kanduč,1997č:157).

Bistvo Kandučevih besed je v tem, da vse naštetu otežuje konstruktivno razpravo na vseh nivojih in razsežnostih družbenega delovanja. »Nobena prohibicija ne more zaustaviti zlorabe drog, saj ima po Webrovih besedah, »vsaka vrednotna podstruktura sodobne

(poznomoderne) družbe tudi »podtalne vrednote« in ne samo razvpito »protestantsko« etiko; Sykes in Matza Webrovim »podstrukturam« pravita iskanje pustolovščin, vznemirjenje, srhljivost, ki soobstaja ob drugih formalno razglašeni vrednotah« (Kanduč,1997d:159).

Zatorej lahko zaključim, da je vojna proti drogam, vojna proti uporabnikom drog in predsodki zoper droge so prav tako predsodki zoper uporabnike drog.

Vprašanje hedonizma danes ni isto kot vprašanje labilnosti. Ta dva pojma se ne pokrivata in nemogoče je trditi, da so mladi, destruktivno, labilno in iracionalno podvrženi zlorabi drog, ki so le ena vrsta zasvojenosti, v današnja informacijski družbi in so posledica odtujenosti, individualizacije, predvsem pomanjkanja komunikacije.

Vprašanje zasvojenosti in zlorabe je po Nolimalovih (1997) besedah le »dajanje večje teže trenutnemu zadovoljstvu« kot pa prihodnjim možnostim. Sposobnost odložiti zadovoljitev pa je pogoj za vsak uspeh, enako tudi vztrajati v neugodnih okoliščinah-moč volje. Dodaja še, da je torej odločitev za vsako naše ravnanje pretežno v naših rokah.

In če se vrnemo k problematiki subkulturne scene mladih, je zanimiva tudi ugotovitev Mearshama, ki pravi, «da mladi, ki jemljejo droge, na to zlorabo gledajo kot del svojega potrošniškega in vznemirjajočega - uživaškega življenjskega stila, kjer se čas za oddih in zabavo kupuje na trgu in kjer so meje med subkulturo uporabe drog in prevladujočo subkulturo vse bolj zabrisane« (Marsham v Dekleva,1973:27). To se predvsem nanaša na nastanek »clubbinga«¹⁰ pri nas. Mikroscepe se sicer glede na imidž razlikujejo med seboj, vendar pa je namen druženja v teh klubih in nenazadnje obstoj teh mikroscepen enak oz. vsaj podoben. Razlikuje se morda le po vrsti glasbe, ki se tam vrti, in po »prestiznosti«.

5.2 KULTURA

»Kultura je naučeno obnašanje, ki je družbeno pridobljeno in jo Brake pojmuje v njenem širšem pomenu. Je tista kompleksna celota, ki vsebuje znanje, prepričanje, umetnost, moralo, običaje in mnoge druge sposobnosti, ki si jih je človek pridobil kot del družbe« (Brake,1984b:20).

Antropološka teorija kulture izhaja iz trditve, da je človek družbeno in kulturno bitje in da je torej človekova osebnost družbenokulturni proizvod. Sociologi bi temu rekli socializacija,

---

10 Clubbing bi lahko opredeli kot način združevanja mladih na subkulturnih scenah, kjer se na istih mestih, v istih klubih, srečujejo mladi, ki poslušajo isto glasbo, se podobno oblačijo, obnašajo, imajo podobne želje in okuse,.. Z razliko od diskotek, kjer se srečujejo mladi različnih okusov in se vrti različna glasba in kjer se okusi mešajo. Vsak klub ima svojo specifične lastnosti in prav tako njegovi obiskovalci.

kulturni antropologi razumejo ta termin, kot prvenstveno razliko med človekom in drugimi živimi bitji, ter mehanizmi in načini učenja družbene kulture, in jo imenujejo inkulturacija. Kultura so za antropologijo vsi materialni proizvodi in celotno področje idej, ki jih je človek proizvedel in izoblikoval. Lahko se prenaša le družbeno, torej po družbeni poti. Južnič še poudarja, da se posameznik rodi v družbo ali v neko družbeno skupino, ki ima organiziran način življenja in v tem načinu življenja ima svojo kulturo. Potemtakem, trdi Južnič, inkulturacije kot usklajevanja posameznika s kultura ni mogoče ločevati od socializacije (Južnič,1973c: 21).

Po Moorovi sociološki teoriji (Moore,1993a:11), je kultura celota družbenega znanja, idej in navad, ki prehajajo iz ene generacije v drugo. Kultura ni nespremenljiva, ampak se v času spreminja. Sestavine kulture pa so:

- **Prepričanja:** splošno nejasna mnenja o svetu in značilnostih družbe. Spreminjajo se od ene do druge kulture in subkulture.
- **Vrednote:** ideje o tem, kaj je v svetu prav in kaj narobe,izražajo določene oblike delovanja, ki ga je treba izvajati.
- **Norme:** družbeno pričakovani vzorci vedenja, jasna pravila kako se morajo ljudje obnašati...
- **Vloge:** vzorci vedenja, ki so povezani s posebnimi položaji ali poklici v družbi...
- **Konflikt vlog:** v življenju igramo različne vloge, zato včasih pride med temi vlogami do konflikta.

Nadalje Brake ugotavlja tudi, »..da je kultura povezujoča sila, akterje povezuje in obenem proizvaja razdruževalne elemente. Prepričanje, ki vidi kulturo zgolj kot povezovalno silo, gleda na kulturo nezgodovinsko in idealistično. Kultura je deljiva v vsaki kompleksni družbi, saj ta po definiciji zajema razne podskupine in subkulture v boju proti dominantni kulturi dominantnega razreda za legitimnost njihovega obnašanja, vrednost in življenjskih stilov« (Brake, 1984c;21).

Brakova trditev sama po sebi dokazuje, da nasproti te »prave kulture« obstaja tudi taka, ki splošno ne velja za pravo in elitno oz. tradicionalno.

»...beseda kultura se nanaša na tisto raven, na kateri družbene skupine razvijejo življenjske vzorce in dajo ekspresivno formo svojim družbenim in stvarnim življenjskim izkustvom. Kultura je način in so oblike, kako se skupine »rokujejo« z grobim materialom njihovega družbenega in stvarnega obstoja...kultura je praksa, ki realizira ali objektivizira življenje skupine v smiselni obliki in formi...« (Miklič,1998a:4).

Kultura »v ožjem pomenu besede« se pri mladostnikih zaznava kot nekaj prehodnega. Je poskus skupinske dejavnosti mladih pri njihovem »osamosvajanju« od odraslih in simbolni predelavi realnosti, ki podeli posameznikom trajne splošne sestavine njihove osebne in

socialne identitete. Mladinska kultura je danes eden ključnih dejavnikov socialne konstrukcije realnosti in s tem socialnega umeščanja mladih v družbo« (Ule, 1988a:36).

Uletova (Ule,1988b:41) še poudarja, da mladinske kulture nimajo enotne avtonomije in udarne smeri, kar pomeni, da se različne mladinske kulture, ali boljše subkulture, med seboj bojujejo. Skupna pa jim je le opozicijska drža napram vodilnim kulturam, ki se izraža prek institucij, družbeno uveljavljenim vrednotam in normam ter avtoriteti...

Mladinska kultura je produkt in izraz skupinskih dejavnosti mladih pri njihovem poskusu »...osamosvajanja od odraslih in simbolni predelavi realnostim, ki podeli posameznikom trajne splošne sestavine njihove osebne in socialne identitete« (Ule, 1998c: 36).

Vendar pa kultura ni le dialektika odnosa med »institucionalno«, »vodilno« kulturo in različnimi subkulturami. Na tej točki razprave je nujno poudariti kulturo kot termin, s strani posameznika, sprejet predvsem s subjektivno noto, torej na način kot ga prevzame sleherni človek. Kultura je skupek vrednot in idealov, ki se tradicionalno prenašajo iz generacije v generacijo, z manjšimi ali večjimi odkloni. In prav ti odkloni so gonilna sila napredka in sprememb. Način sprejemanje in dovtetnost za spremembe pri slehernem posamezniku predstavljajo stopnjo kultiviranosti oziroma duhovne kulture tega posameznika. Spremembe, ki smo jim priča v vsakdanjem življenju, kreirajo nove interakcije med ljudmi, ki pa zaradi pomanjkanja osebne kulture nemalokrat sprožajo konflikte in odklonilna mnenja, katerim smo žal dnevno priča tudi v javnih medijih. Kultiviranost pomeni tudi širino moralne zavednosti, sposobnosti presoje, strpnost in voljo do znanja ali poznavanja problematike v družbi, vsaj na pavšalnem nivoju. Razvoj duhovne kulture/kultiviranosti posameznikov je v veliki meri odvisen tudi od stopnje izobraženosti, ni pa to nujno. Višja stopnja izobrazbe pomeni večjo stopnjo strpnosti, predvsem pa sprejemanje vrednot in idealov na način, ki omogoča prilagajanje danemu času in prostoru. Vse to skupaj predstavlja filter pred predsodki in stereotipi ter pogojuje konstruktivno razpravo za reševanje družbene problematike.

V diplomskem delu obravnavam odnos med institucionalno kulturo in subkulturami, pomanjkanje duhovne kulture posameznikov ter končno družbe in njihov odnos do nastajajočih sprememb, ki se kažejo v obliki novih subkulturnih scen tudi pri nas. Poskušala sem dokazati, da predvsem nepoznavanje problematike zaradi predsodkov institucionalne kulture, ki usmerja mnenje širši javnosti, onemogoča konstruktivno razpravo o problematiki in zato ne ponuja rešitev. Zanikanje odgovornosti za nastalo situacijo, tudi na področju kulture mladih, posledično pomeni prenos odgovornosti in rešitve v prihodnost.

Poskušala sem predstaviti vrednote mladih, ki so del družbe, katera zaradi sprememb na političnem in ideološkem področju agresivno pritiska na mladino in ji vsiljuje način življenja, delovanja in eksistence na način, ki je zanjo obremenjujoč. Sprememba ideologije je prinesla nova vrednotna gledanja na življenje in družbene odnose, ki so v nasprotju s potrebami in

željami mladih. Zato bi na tem mestu navedla tudi filozofsko definicijo kulture, kot jo opredeli Vojan Rus, ki povdarja, da: «Kultura ni vsako smotno delovanje, ampak samo tako zavestno, zamišljajsko in kontinuirano delovanje in oblikovanje katerega koli področja, ki je v skladu s človeškimi bistvenimi lastnostmi in potrebami. (...) Kultura je zato sinonim sorazmerno celotnega, vsestranskega humanizma (in ker se ta humanizem šele poraja, ne moremo trditi, da je kulturnost v človeku in človeštvu že prevladala)» (Rus,1969:21). Definicija še dodatno opozarja na zgrešenost enostranskega definiranja kulture v smislu vrednostnih konceptov, saj kot lahko ugotovimo, je kultura kontinuiran proces, ki traja, in zato kot taka ne more biti absolutna.

5.3 SUBKULTURA

Definicije pojma subkulture so mnoge in raznolike, odvisne predvsem od gledišča teoretika, ki pojem poskuša objasniti. Specifičnost pojmovanja pa je še posebej mogoče zaznati pri pojmi, katerih posameznikova percepcija nima veliko opraviti z objektivno ravno proučevanja in je predvsem subjektivna. Tako so tudi definicije subkulture različne in drugačne.

Bauman je trdil, da »...v okviru neke splošne kulture vedno najdemo – v večini znanih družb t.i. podkulture ali variante, modifikacije splošne kulture, katere raznolikost zgodovinsko izhaja iz različnih zgodovinskih izkušenj, raznih velikih delov družbe, sedaj pa se ohranja zaradi njihovih različnih družbenih pozicij in interesov. To so lahko klasične, regionalne, etične, itn. podkulture (Bauman v Miklič, 1998b:4)¹¹.

Podobno razmišlja Velikonja, ki pravi:

...podton take neustrezne terminologije je prepričanje, da obstaja v družbi ena, prava, glavna, kultura ter da so druge manj vredne in zato pod njo ali ob njej. Toda sam pojem kulture je pluralen: zgodovina ne pozna monokulturnih ali kulturno homogenih družb. Vsaka kultura, ki pretendira, da je širša, skupna (npr. zahodna kultura, srednjeevropska, nacionalna, množična, rock kultura ali pa kultura mladih), je dejansko sestavljena iz več medsebojno različnih, enako legitimnih in paralelnih kultur. Razlog za uporabo termina subkultura je preprost: kljub upravičenim pomislekom in kritikam je uveljavljen in splošno sprejet tudi v najnovejši tuji in naši literaturi (Velikonja v Benkovič,2000a:10).

---

11 Baumanova definicija se nanaša predvsem na opredeljevanje podkultur, ne zajema pa tistih kontrakultur ali subkultur, ki so zanimive predvsem za proučevanje mladinskih subkultur, kot tistih, ki jih splošno obstoječa kultura obravnava kot »deviantne« in jim navadno ne priznava statusa ustvarjalnosti in razvojne težnje pri uveljavljanju mladine v določeni družbi.

Brake v svoji definiciji predvsem poskuša poudariti identiteto mladostnika, ki se po njegovem nesporno oblikuje skozi različne subkulturne scene. Obiskovanje slednjih in občutek pripadnosti k tem scenam pa sta po njegovem odvisna predvsem od pripadnosti določenemu družbenemu razredu, izobrazbi in poklicem.

Mladinska kultura ni neki nejasen monolit, ki pritegne tiste, ki so v večini mlajši od trideset let, ampak je kompleksna raznolikost več subkultur in različnih starostnih skupin, vendar jasno povezana z njihovim razrednim položajem, to pa je za vsako raziskavo mladinske subkulture osrednje. Trdim, da so subkulture pravzaprav poskusi razrešitve kolektivne identitete, iz katere je mogoče doseči individualno identiteto, ki ni določena z razredom, izobrazbo in poklicem. Ta rešitev je skoraj vedno začasna in ni nikakor resnična, stvarna; rešena je na kulturni ravni (Brake, 1984č:15).

Mooreova sociološka definicija pravi, da: »...subkultura predstavlja poseben sklop vrednot, ki obstajajo znotraj glavnega toka kulture. So različne, vendar ne nasprotujejo glavni kulturi. Dober primer so spremenljive mladinske subkulture« (Moore,1993b;11).

Na splošno pa bi lahko dejali, da je za subkulture značilna predvsem pogosta komunikacija med pripadniki, zaradi katere se oblikuje tudi skupna identiteta, ustvarjajo se podobna pričakovanja. Kot navaja Rus (2000a), so med pripadniki opazne določene osebne podobnosti.

Kljub pasivnemu in apatičnemu stanju mladine na subkulturnih scenah, danes nastajajo nove subkulture. Ena izmed takih je rave¹² subkultura. Rave je gibanje in (Rozina v Benkovič, 2000b;21) rave party je najznačilnejše prvotno dogajanje rave subkulture. Je način zabave, filozofija rava ne nosi družbenokritičnih idej, je brez smisla in je sam sebi namen.

Rave subkulturo bi lahko določili tudi kot difuzno subkulturo, saj med pripadniki ne poteka le »face to face« interakcija, ampak so pripadniki med seboj največkrat fizično ločeni, zato se vzpostavljajo šibkejše socialne vezi, največkrat s pomočjo množičnih medijev.

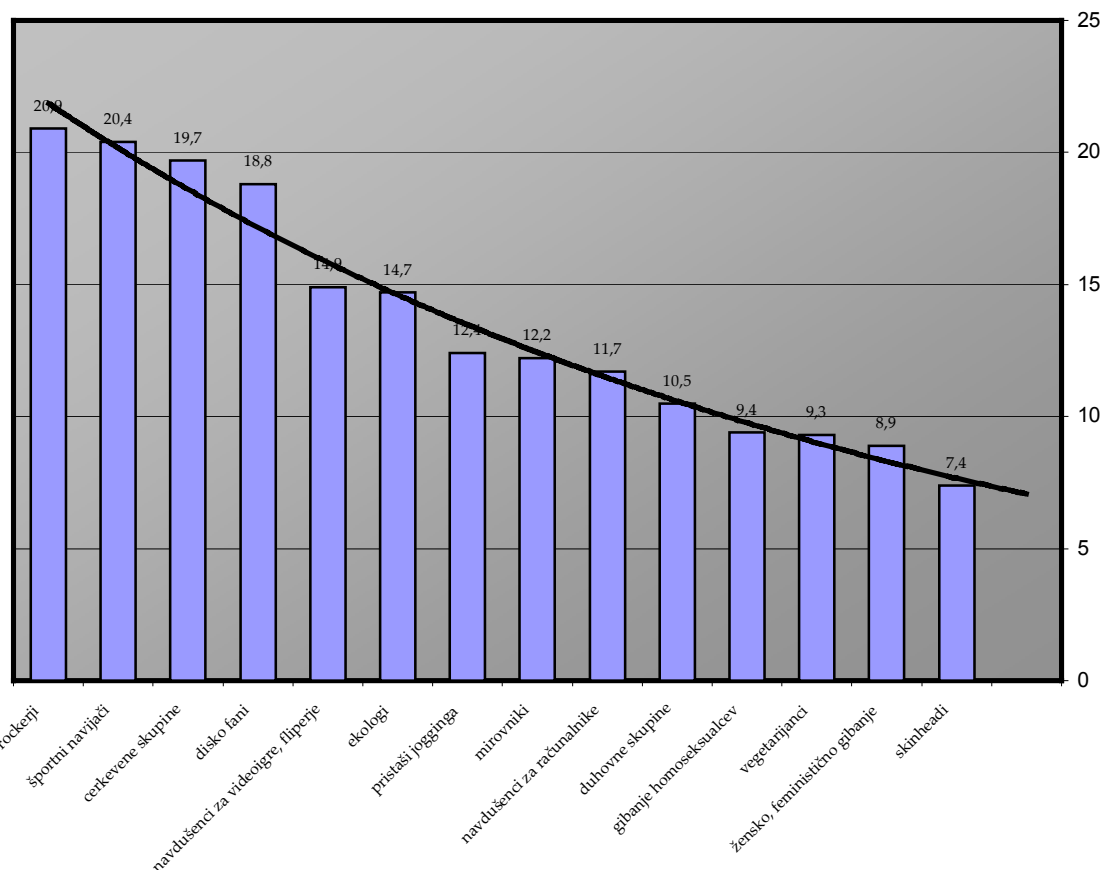
Če pa bi podrobno pogledali trenutno stanje v Sloveniji in scensko dogajanje mladih, bi na podlagi raziskave iz leta 1993, ki jo je izvedel Inštitut za socialno psihologijo na FDV, lahko ugotovili, da je mladina relativno apatična in da se umika v zasebnost. Ne kaže zanimanja za oblikovanje novih subkulturnih stilov, še manj pa je »revolucionarno razpoložena«. Prevladuje tudi pasiven odnos do prostočasnih dejavnosti, sploh do institucij, ki te dejavnosti organizirajo. Mladi so navajali, da v prostem času večinoma gledajo televizijo, ali se pogovarjajo po telefonu, večinoma torej niso nit ustvarjalni niti iniciativni, ampak lenarijo.

---

12 Sama beseda rave pomeni v angl. besneti, divjati, razsajati (Benkovič,2000:21).

Uletova tako stanje pojasnjuje s celostnim stanjem naše družbe in družbenimi okoliščinami, v katerih se današnja mladina razvija. (glej Ule,1998d:13)

Graf 5.1: Pripadnost posameznim subkulturnim stilom in skupinam

Vir: (1995) Ule, Mihelj, Prihodnost mladine, DZS, Ljubljana

Iz grafa je razvidno (glej graf 5.1), da se imajo mladi v največjem številu za pripadnike rokerjev in športnih navijačev. Prepoznavnost rave subkulture, v času raziskave, leta 1993, še ni bila velika, oz. je tovrstna scena v Sloveniji šele začela svoj razvoj. Upam si trditi, da bi se današnji pripadniki te subkulture najboljše prepoznali v kategoriji - disko fani.

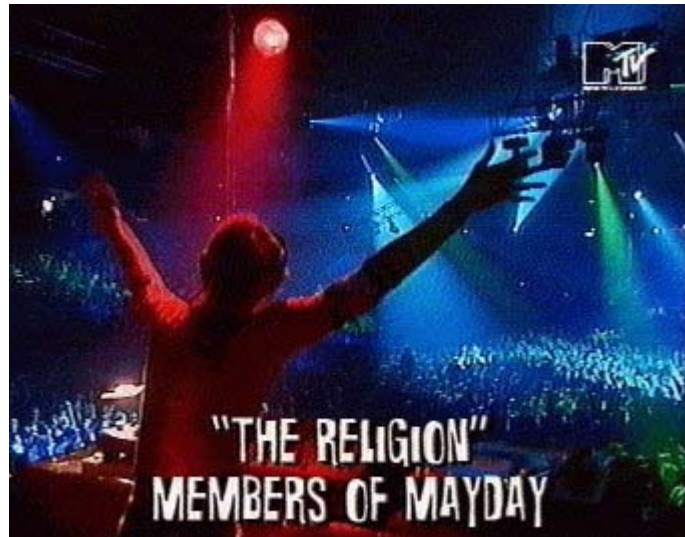
5.4 RAVE SUBKULTURA

Za razumevanje načina razmišljanja in obnašanja mladine, ki obiskuje rave zabave¹³, in za osvetlitev odgovora na vprašanje, kaj je tisto, kar je pripravilo toliko ljudi do združevanja in preživljanja prostega časa skupaj (na enem rave partyju se namreč zbere po več deset tisoč

¹³ Rave zabava predstavlja prireditev, kjer se združujejo mladi, ki poslušajo isto zvrst glasbe. Ime rave partyja je prevzeto po glasbi, ki se tam vrti - raveu.

ljudi, morda tudi do milijona in več), kaj je integracijska točka te subkulture, je nujna predstavitev vsaj najbolj grobih elementov in značilnosti, ki subkulturo zaznamujejo in ji dajejo tako posebnost.

Slika 5.2: Posnetek rave partyja Mayday (1994)

Vir: (28.4.2002), Hyperreal,

<http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/mayday/mayday.jpg>

Začetki rave gibanja v Evropi segajo na otok Ibiza, v leto 1985. V prestižnih diskotekah Ibize se je takrat začela vrteti nova house glasba iz Chicaga, glasba, poimenovana »Balearic Sound«. Velika Britanija takrat še ni bila pripravljena sprejeti nove revolucije na področju tovrstne glasbe, kljub željam angleških didžejev. Anglijo je prava (Rozina v Benkoviš, 2000:22) euforija zajela šele leta 1988 s prireditvijo »Summer of Love« ali »Poletje ljubezni«, ki je kasneje zajela tudi celo Evropo. Vzporedno s tem je počasi nastajala tudi rave subkultura.

»Rave subkultura je popularizirala elektronsko glasbo, ustvarila ekstravaganten rave imidž, razširila uporabo droge ekstazy in uveljavila svojevrsten način preživljanja prostega časa, skladen s hitrim in zahtevnim življenjskim stilom devetdesetih« (Rozina v Benkovič, 2000c:22).

Rave partiju daje svoj čar masivnost, množičnost. Party, se marsikdaj istoveti s samo subkulturo. Je »velik« dogodek, doživetje, ki ima nekaj skupnih lastnosti npr. z rock koncertom in je hkrati samosvoj in drugačen od ostalih koncertov. Klubsko dogajanje ga nekako umešča v določen prostor in čas, vendar je hkrati časovno in prostorsko neomejeno, živi in kontinuirano nadaljuje razvijanje trendov, od zgolj majhnih rave večerov na

undergrund sceni do velikih prireditev, na katerih se je zbralo in se še vedno zbira ogromno ljudi.

»Prvi rave partyji so se dogajali v opuščenih skladiščih, stran od urbanih mestnih naselij, v industrijskih conah in zapuščenih kmetijah, ker so bili ponavadi tudi ilegalni, za organizacijo in čisti užitek ob tovrstni zabavi, ki je bila zgolj sama sebi namen, pa je bilo tako potrebnih manj pravil in usmerjanja kot v urbanem mestnem naselju ali urejeni diskoteki« (Rozina v Benkovič,2000č:21).

Rave je gibanje in tisti, ki so ga sprejeli kot svojega, ga zaznavajo kot dejansko subkulturo, ki v vseh svojih pomenih in v svoji ekspresivnosti oddaja signale današnje tehnicistične in individualistične družbe. Ta vsebina se nikakor ne zaustavi le na eni sami družbi, ampak v celoti presega vse meje. Vsi tisti, ki poskušamo to doumeti, razumemo vrednost te subkulture, in v končni fazi potrebo po zadovoljitvi vsega, kar nam današnja družba ne ponuja več in kar si v vsakdanu ne moremo privoščiti. In če v zakup vzamemo še mladino, ta »najbolj občutljivi« segment družbe, je logično posledično, da se vsa dogajanja najbolj transparentno pokažejo prav na mladih in da prav ti svoje potrebe poskušajo kompenzirati na ta način. Torej poiskati način, kako potrebe, ki po mojem mnenju nimajo nobene zveze s hedonizmom, temveč zgolj s »človečnostjo«, zadovoljiti in vsakodnevne strese premagati na način, ki ga rave ponuja. Predsodki, ki se ob tem postavljajo, so v končni fazi odveč. Sama družba nas sili, da živimo površno in da ne spremljamo in doživljamo niti svojega življenja, kaj šele življenja bližnjega. Rave in droga sta »pripomočka«, ki to zagato rešita. In mladi se tega zavedajo, potrebo po »občutku pripadnosti«, po toplini in po banalno rečeno »ljubezni«, zadovoljijo na ta način. Tega v vsakdanu ne dobijo, pritiski in stresi so veliki, prav tako pa tudi potrebe!

Rave, clubbing, je način zabave, ki ne išče dodatnega smisla, filozofije, ne nosi družbenokritičnih idej, moraliziranja, pač pa je sama sebi namen, hedonizem, povezan z drogo, ki je v današnji dirki s časom edini možni najhitrejši način eskapizma pred vsakdanjo bolečino. Nihilizem brez vrednot, užitek, za vse skupaj, za vsakogar posebej. Domišljija, fascinacija imata prosto pot. Kompleksna konfuzija devetdesetih. Obsesija, strast, privlačnost, ki ji ni mogoče ubežati. Ko okusiš sladki okus zabave nočnih ptic, ki jim jutro rodi nov svež dan, se ne moreš več upreti, posrka te vase, podaš se na pot brezkončnega tavanja nenehno iščoč užitke. In ko jih dosežeš, prehitro minejo, zato se vrneš naslednjič. Rozina jim pravi: »...hedonistične ptice s konca tisočletja«... (Rozina v Benkovič,2000d:21).

Ideal obiskovalcev rave partyjev so koristi in vrednote, ki jih mladostniki ne najdejo ali pa so v pomanjkanju v »realnosti«, v vsakdanu. Veselijo se prijaznih besed, nasmeha, energije, volje, moči, pozitivnega mišljenja.

In ravno ta »kompensacija« vrednot in idealov, ki jih mladostniki najdejo v tako preživetem prostem času, torej na rave partijih, pripravam nanje in »užitkom«, ki jih slednji mladim ponujajo, je sprožila v meni vrsto vprašanj, na katera bom poslušala v diplomski nalogi odgovoriti.

Vzdušje na teh prireditvah bi se lahko pojasnilo tudi s teorijo skupin in emocij, ki v njih nastanejo. V vsaki skupini se med pripadniki razvijejo določena čustva, ki delno definirajo določeno skupino. Skupine se delijo na strukturirane in nestrukturirane, pri čemer bi težko dejali, da so skupine mladostnikov, ki se na ravih srečujejo, strukturirane ali nestrukturirane. Zanje veljajo določeni vzorci obnašanja, skupinska pravila vedenja in norme, vendar le-ti niso strogo določeni, niti javno izraženi. Lahko bi dejali, da so izraženi že kot del imidža tovrstne subkulture. Tudi cilji skupine raverjev niso ostro določeni in jih ne moremo opredeliti kot »storilnostne« cilje - da se nekaj naredi, temveč so predvsem socio - emocionalni, so torej usmerjeni k ustvarjanju čustvenih povezav med pripadniki skupine.

Nesporo pa je, da subkulturne scene spremljajo tudi izraziti stili, ki so transparentni indikatorji pripadnosti posameznikov določeni subkulturi. Stil naj bi načeloma pokazal stopnjo predanosti določeni subkulturi. To delno velja tudi za rave subkulturo, izraža poseben imidž, ki posamezniku dopušča izraziti individualni okus, svobodo izražanja, kjer je dovoljeno vse.¹⁴ Sem sodijo določeni izrazi, kot so drža telesa, poza, način hoje, ples,..., ki izražajo pripadnost določeni skupini oz. subkulturi. To pogojujejo tudi specifična mesta, zbirališča, kjer se pripadniki srečujejo in izražajo skupinsko pripadnost.

»Subkulturni oblikovalci stilov zavračajo vsakdanji red stvari na več ravneh: prisvajajo si vsakdanje predmete, ki so značilni za uporabo drugih socialnih skupin, kot jim posamezni ustvarjalec stila pripada, dajejo nov pomen predmetom, ki je nasproten utečenemu pomenu, medsebojno kombinirajo predmete, ki v splošni rabi ne sodijo skupaj, jih uporabljajo ob »napačnem času« na »napačnih mestih« za »neprave osebe« (Rus, 2000b:258).

»Obisk rave partiya je prava paša za oči, spoznanje, da domišljija res ne pozna meja, fascinacija za zunanjega opazovalca, za raverja pa prostor, kjer te množica sprejme brez predsodkov ne glede na imidž« (Rozina v Benkovič,2000e:27).

---

14 Brake opredeli tri glavne elemente stilov: imidž, ki ga opredeli predvsem kot »videz« pripadnika določeni subkulturi; način obnašanja (kaj nosijo akterji in način kako to nosijo) in specialni besednjak; nadalje še dodaja, da je pomembna opredelitev, ki izhaja iz stila, vrednotenje prostega časa in razlikovanje dela. »... posameznik vloži pomembne pridobitve delovnega življenja - denar in prosti čas - v dramaturške izjave o lastni predstavi o samem sebi, s čimer poskuša opredeliti identiteto, ki ni predpisana z razredom, izobrazbo in poklicno vlogo...« (Brake,1984:26).

Slika 5.3: Posnetek rave parade v Zurich-u (1994)

Vir: (27.4.2002), Hyperreal,

http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/zurich_street_parade/1994/j_stpa07.jpg

Rave dogodki so fascinantni, tako za zunanjega opazovalca, še posebej pa za obiskovalce. Priprave na večer se začnejo že teden ali več pred obiskom. Pričakovanje in želja po druženju, z namenom izražanja čustev brez omejitev, ter po sprostitvi, ki je nenazadnje glavno vodilo, je veliko.

Bistvo rave partyja je ples, neomejen, individualen. V veliki meri nanj vpliva droga, ki povzroči, da se telo giblje samo od sebe, potreben je le ritem, ki ga daje glasba. Značilnost nekaterih je tudi stalno premikanje po plesišču, ples med hojo, nemir. Druga plat te zgodbe so nasmeški, dobra volja, prijaznost, obzirnost, ki so ponavadi spremljevalni pojav bolj melodičnega kot minimalističnega techna. Rejverji, ki želijo biti opaženi, pozabijo na sramežljivost, se sprostijo, ...plešejo na kubotih (dvignjen prostor za eno, dve osebi; zvočnik), odru, mizah ali drugih opaznejših mestih, odvisno od prostora.

Ples izraža posameznikovo percepcijo glasbe, ki je vsekakor specifična za rave partyje, vendar je v tem trenutku ne bi specificirala, niti se ne bi poglobljala v psihofizične učinke, ki jih slednja povzroča. Je pa nesporno pomembna ali morda poleg mase ljudi in skupne euforije najpomembnejša.¹⁵

---

¹⁵ Rave party se lahko dogaja v enem samem prostoru z enotno glasbeno rdečo nitjo, vendar je ponavadi zaradi pestrosti glasbeno dogajanje razdeljeno na dve ali, pri nas, največ tri floore (plesišča), ki obsegajo techno, house, chill out, jungle ter drum'n'bass, trance, abstract, ... Pri nas je najpogostejša kombinacija tehno in house plesišča, v tujini število dosega sedem, osem različnih plesišč.

»V nasprotju s plesnimi dogodki v preteklosti, ko je bil ples le ena od mnogih dejavnosti (družabnost, spoznavanje, humor, opravljanje, razkazovanje...), je rave zabava zreducirana na čisti ples« (Rozina v Benkovič,2000f:41).

Kljub individualnosti plesa pa obstaja med udeleženci izrazita komunikacija in harmonizacija gibov, katero bi se dalo opisati tudi kot emocionalno indukcijo¹⁶ v smislu širjenja emocionalnih stanj v neki skupini.

Raverka Klavdija je o preživetem prostem času v diskoteki Titanik v Sežani povedala: »To so bili časi, za katere sem res vesela, da jih nisem zamudila. Takrat smo bili vsi eno, ena družina. Skupaj smo jokali, se veselili, drogirali, živeli eno življenje« (20.5.2001, Drogart, <http://www.drogart.org/default.asp?dowhat=browse&KvaIscemo=izku%9Anje>).

Slika 5.4: Posnetek Love Parade v Berlinu (1996)

Vir: (1.9.2002), Hyperreal,

http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/love_parade/1996/I96_0004.htm

Neki raver pravi: »Na ravu je toliko energije in komunikacije, da od tega cel večer fino živiš in se fino imaš. Tam je taka harmonija, tistih par tisoč ljudi je na popolnoma isti frekvenci, kamorkoli se obrneš, boš naletel na prijaznost, ti začneš malo drugače rejvat in ti potem sledijo še drugi. Nihče, vključno z didžeji¹⁷, ni vzvišen, nihče ni nedostopen. Prideš v resonanco z ritmom in si notri naslednjih petnajst ur« (Šter v Benkovič,2000g:41).

---

¹⁶ Lat. Induco pomeni vpeljem (Rus;118:2000)

¹⁷ Didžej je zadolžen, da na zabavah vrti glasbo, nekateri jih danes smatrajo za umetnike, ker glasbo tudi sami »proizvajajo«; gre predvsem za elektronsko glasbo.

Tudi techno in house¹⁸ glasba temeljita na ritmičnosti, ki sili posameznika k plesu, iz več posameznikov nastane skupina, združena s plesom, ob tem pa občutijo povezanost in pripadnost skupini in ritmu, ki telesu ne dopusti miru, množica se spoji v celoto, akcijo, v kateri sodelujejo vsi prisotni, ta akcija je za sodobne potrebe poimenovana rave party. Ples pa ne povzroča le kohezivnosti skupine, ki se v nekem momentu znajde skupaj na plesišču, ta občutek se prenese tudi na skupine rejverjev izven partija. Ustvarijo si občutek družine rejverjev, dobivajo se tudi v prostem času, hodijo skupaj po ravih, doživljajo in delijo skupaj čustva. Z tribalnostjo je povezano tudi oblačenje nekaterih rejverjev, ki svojo odštekano opravo poimenujejo kar plemenska oblačila, kar pomeni pripadnost plemenu raverjev (10.06.2001, Dvojka: <http://www.dvojka.com/obnasanje.html>).

Ples torej še vedno predstavlja tisto, ker opisuje Lešnik:

Ples izvira iz človekove potrebe po gibanju (...), odseva prvinsko izražanje, s katerim človek ob zvokih z gibi izpoveduje svoje veselje in žalost, se osvobaja in vzpostavlja nove stike med ljudmi. (...) Sodobni ples v nekem pomenu celostno zadovoljuje mladostnika, telesno in družabno, je odsev njegove izredno nemirne biti, zato ni presenetljivo, da so srednješolci ob sobotah in nedeljah množično opuščali informativne dejavnosti in pohiteli na plesišče, v kino ali na sprehode (Lešnik, 1982a:267,268).

Mikro vzorec obnašanja raverjev je tudi pogosto objemanje in poljubljanje med znanci, pristno veselje ob srečanjih. Najpogostejše vprašanje med njimi je: »Kako si?« in najbolj značilna stvar, ki ima celo simbolni pomen, je voda, plastenka vode, ki kroži po plesišču in si jo nesebično podajajo med seboj. Zelo zanimivo je, da večina obiskovalcev ve, da je pitje vode zelo pomembno, saj ples in droga povzročata dehidracijo, ki v skrajnih primerih lahko pripelje tudi do tragičnih posledic (koma in smrt). Prireditelji se tega zavedajo in namenoma puščajo v sanitarijah le toplo vodo, tako da so obiskovalci primorani vodo kupovati in to po nenormalno visokih cenah (tudi po 500,00 SIT za plastenko).

Navdušenje nad celotno rave subkulturo in klubsko sceno je sprva veliko, kmalu pa pogosti obiskovalci ne zmorejo »slediti« tovrstni ponudbi preživljanja prostega časa. Clubbing kmalu postane način življenja in ne samo način preživljanja prostega časa. Od obiskovalcev terja stalen stik z dogodki, slediti je treba novim prireditvam in nemalo je takih, ki so se pripravljani za obisk takega »dogodka« prevoziti več sto kilometrov. Še posebej pa se tu postavlja vprašanje varnosti na cesti, saj mladi po petnajsturnem plesanju in »norenju« nikakor niso v stanju voziti avto.

---

18 Techno in house glasba sta imeni za določeni zvrsti glasbe in ju zato na tem mestu ne bi slovenila.

Pri ravu gre v bistvu za nek konstanten cikel. Sprva je navdušenje nad dogajanjem veliko, kot pravi Rozina (20.5.2001, Dvojka: http://www.dvojka.com/pojav_kulture.html) »jih happening posrka vase« in posamezniki so prisotni na skoraj vsakem partiju, živijo za vikende in čakajo trenutek, ko bodo vzeli drogo. To se dogaja nekaj časa, potem pa (posledice takega načina življenja so vidne v učinkovitosti v šoli ali službi in seveda tudi pri zdravju), ne zmorejo več. Ko opustijo drogo, ki je bila glavni stimulus pri celi zadevi, nimajo več take potrebe niti po glasbi in plesu niti po druženju. Na partyje prihajajo le še občasno, ko so gostje znani didžeji. Ob izstopu »starih« raverjev v krog prihajajo novi, mlajši...konstanta dogajanja se zaenkrat še ni zaključila.

Iluzorna bi bila predstavitev rave partyja brez drog, ni pa nujno, da vsak raver obvezno vzame kako drogo. Značilnosti in zvrsti drog, ki se na teh zabavah pojavljajo in so v »množični rabi«, bom podrobneje predstavila v nadaljevanju; potrebno pa je omeniti, da specifičnost subkulturnih scen, tako v preteklosti (npr. hippijevske) kot tudi v sedanjosti (rave subkulture), dodatno determinirajo prav zvrsti drog, ki se na takih zabavah pojavljajo. To so tako imenovane »plesne« droge ali »pametne« droge. Običajno se med te droge štejejo ecstasy, amfetamini, LSD (vendar ne tako pogosto), kokain, »speed« in še nekatere druge. Te droge »omogočajo«, da obiskovalci lahko sledijo hitrim ritmom techno glasbe celo noč in nato svoj »party nadaljujejo na »after« partiju, torej zjutraj, navadno na drugih lokacijah, in morda nadaljujejo svojo plesno aktivnost tudi še naslednji dan in noč. In ravno to je za obiskovalce pomembno, da so sposobni vzdržati »tempo« po več ur ali celo dni. Stimulativno delovanje tovrstnih drog jim to omogoča.

Lastnik nekega zelo znanega kluba v Sloveniji je o svojih prireditvah povedal: »Energijo clubbinga bi lahko opisali kot mešanico ecstazija in viagre, in vendar obiskovalci ne prihajajo na clubbing zaradi potrebe po drogi, temveč zaradi nove oblike druženja in posebne energije, ki se tam ustvarja« (Senica, 1995:70).

Devetnajstletni obiskovalec pravi takole:

Prvič sem X poskusil s prijateljem, ne na rejvu, bil je podarjen. To je bilo pred dvema letoma. Nato pa sem ga vzel pred enim letom na rejvu. Pol leta sem bil na rejvu 1-2-krat na teden, zdaj pa 1-krat na mesec. Bolje je E vzeti na rejvu, kajti E in rejv sta neločljiva. Na rejvu soliraš sam z Ejem, hkrati pa si del plemena, občutiš pozitivno energijo, kljub temu da je malo komuniciranja. E lahko zamenjaš s kokainom, speedom, vendar je E v razmerju s tem, kar ti daje, cenejši. Doživljaš ekstazo, s kokainom in spidom pa ne, ker te le poživita. E drži 4-6 ur, pojavlja pa se čedalje slabši (2 uri). Toleranca se ti viša, vsakič lahko poješ več (na prvih rejvih)

(04.05.2001, Drogart: <http://www.drogart.org/default.asp?dowhat=browse&KvaIscemo=izku%9Anje>).

Izjava lastnika lokala, torej ni čisto točna in bi se ji seveda dalo oponirati; fascinacija obiskovalcev sprva res nastane zaradi vzdušja in posebnega stika, ki se rodi med njimi, nikakor pa ni možno zanikati, da ravno tovrstne droge povzročajo tako močno stimulacijo pri posamezniku, da je njegova percepcija okolice zelo senzibilna, nekako čutna, energijsko izpopolnjena, torej taka, kakršne kot »trezni« ali »nezadeti« niso in nismo sposobni sprejemati. Signali, ki jih oddaja glasba, gibanje in elektronsko vodena razsvetljava so zunanji efekti, ki vse skupaj še dodatno stimulirajo. Obiskovanje rave partyjev je sprva le način, kako preživeti vikend večer, kmalu pa postane nuja, potreba, pa ne samo po drogi, saj večina tovrstnih drog na povzroča fizične odvisnosti, temveč prav po občutkih »sreče«, kakor jih pravijo raverji, po »feelingu«, ki nastane, ko se prepustiš toku in ritmom. Droga je zgolj pripomoček, da lahko dosežeš harmonizacijo telesa, uma in čutnosti, da začutiš bližnjega in da njegov smeh sprejmeš tako, kot ga ne bi nikoli, če bi se ti na ulici nasmejaj neznanec. Predsodkov in pomislekov ni.

Takole pravi neka rejverka:

Bilo je noro. V sebi nisem čutila običajnih zadržkov. Bila sem odprta, čutila sem ritem glasbe, ki je bil uglašen z mojim telesom in dušo. Ostalim sem se samo nasmihala. Vedela sem, da jim je lepo in da nam je vsem lepo na nam svoj način. Nisem se veliko pogovarjala, pač pa sem uživala. S pogledom sem iskala mojega fanta in najine oči so razumele, kaj govoriva, bila sva tako povezana in čutila sva tako močno ljubezen, pa ni bilo treba govoriti o tem, čisto nič,... Kratki dotiki rok so pomenili vse. S prijatelji smo se pred odhodom na plesišče ogromno pogovarjali in izražali najgloblje misli, um je deloval tako usklajeno in prepričana sem, da sem bila takrat sposobna odgovoriti na zelo težka logična in filozofska vprašanja. Spomnila sem se vsega, kar sem kdaj vedela ali prebrala, tudi ljudi okoli sem sebe sem razumela že intuitivno, kot da bi bili povezani še kako drugače. Trajna sprememba pa je ostala v dožemanju glasbe. Ritme tehna od takrat dalje čutim veliko močneje, kar sili me da plešem, spravlja me v dobro voljo, v prijaznost. Tehno glasba je tako zelo pozitivna in čutna. Zame je najboljša metoda za dvig razpoloženja. Kljub vsej pozitivnosti izkušnje, pa čutim do E-ja veliko straho - spoštovanje, saj je bil njegov učinek ob flashu tako močan, da so me noge komaj držale, pa tudi učinek substance, ki pojača občutljivost, čutenje in čutnost je tako neverjeten, da se ga nehote bojim. Kar želim povedati, je to da se E-ja ne sme podcenjevati (10.06.2001, Drogart: <http://www.drogart.org/default.asp?dowhat=browse&KvaIscemo=izku%9Anje>).

5.5 DROGA

RAJ

Čeljust mi zategne tako močno, da ne morem govorit! Sej po en stran je še boljš tko, mam itak tako štaló u glavi, da boljš da nuben to ne zve... V vrhuncu naflešeranosti me pograbi strah, bojim se, kako bo, ko se spustim, ko me popusti. In si nakupim zalogico za čez noč (pol noči pravzaprav): dva srčka, tri mitsubišije, enga plejboja, tri grame spida, četrť kolesarčka, pa za ene tri dobre lajne koke. Sline se mi cedijo... Strah me popusti, začne se raj. Za mizo sedimo pa pijemo pivo, oz. kar komu pač paše, jest mam pivo. Tkole, dve lajni spida u per, eno u nos, pol srčka zdele pa bo... si manem roke...

(10.6.2001, Drogart: <http://www.drogart.org/default.asp?dowhat=browse&KvaIscemo=izku%9Anje>).

5.5.1 DROGE NA SPLOŠNO

»Uporaba mamila ni bolezen, je odločitev, enaka kot odločitev, ali stopiti pred drveči avto ali ne. Torej temu ne bi rekli bolezen, temveč zmota v presoji.«

(Philip K. Dick)

Prvotni smisel pojma droga je: »surovina rastlinskega ali živalskega izvora, ki se uporablja v zdravilstvu, sekundarni pomen, ki ga označuje ta termin pa je snov, ki deluje na človekovo duševnost.« (Milčinski in drugi;1983:11).¹⁹ Torej, droga je snov, ki vpliva na spremembo našega počutja, mišljenja in vedenja.

Na začetku je pomembno tudi omeniti, kaj pomeni odnos do drog in ga podrobneje opredeliti, saj vsako jemanje droge ni zloraba in je vse prevečkrat stigmatizirano in pretenciozno obravnavano, posebej se to nanaša na jemanje sintetičnih drog.

Razlage drog bi lahko delili na klasične ali »patološke«, kjer je uporaba oz. predvsem zloraba, vezana na psihično oz. patološko stanje posameznika v smislu, zatekanje k drogi kot begu pred težavami, socialnimi ali osebnostnimi. Farmakološka razlaga drog pa pojasnjuje, da je zatekanje k uporabi drog predvsem posledica farmakoloških značilnosti droge same, ki omogoča neko vrsto »nadvlade« nad človekom. Kot navaja Dekleva (1998a), kulturna razlaga temelji na pojasnitvi, zakaj je zloraba danes globalna, in predvsem poudarja, da je vedno manj subkulturna in vedno bolj normativna, v večini za mlajšo generacijo. To dokazuje

---

¹⁹ Strokovna izraza za slednji pomen sta psihotropna ali psihoaktivna snov.

s tezo, da so droge in njihovi učinki vedno bolj le eden izmed produktov, ki se ponujajo na trgu zabave.

Sam odnos do droge lahko opredelimo kot zmerno uživanje (v teh primerih droga ne zmoti funkcioniranje človekovega organizma niti ne vpliva na njegovo duševno stanje. Naslednji odnos je zloraba droge, ki jo kot tako lahko prepoznamo takrat, ko so fizični ali duševni procesi v človeku delno ali občasno moteni; tak je primer vinjenosti. Zadnja stopnja je odvisnost, ki jo poznamo kot psihično in/ali kot fizično odvisnost. Milčinski (Milčinski in drugi,1983:13) psihični odvisnosti pravi »očaranost« od droge. Posledice fizične odvisnosti pa so zvečana toleranca (čeprav ta lastnost ni izključujoča za psihično odvisnost) in abstinenčna kriza.

Naša zakonodaja, tako kot mnoge druge, deli droge, na zakonite (alkohol, tobak, pravi čaj, kava), kar pomeni, da trgovanje, jemanje in imetje te droge ni kaznivo, in tiste, pri katerih se vse naštetu smatra za kaznivo dejanje. Opozorila bi samo na to, da uveljavljena zakonodaja dopušča uživanje drog in zatorej to ni kaznivo dejanje.

Zakaj ljudje sploh uživajo droge, je temeljno vprašanje, ki se pojavlja v zvezi z rešitvijo tega že stoletja znanega pojava in hkrati zastrašujočega problema zlorabe drog.

Ljudje svojih življenjskih problemov in stisk in v končni fazi celo preživljanje prostega časa, nismo sposobni prenašati enako dobro in kvalitetno. Ko je človek ugotovil, da je te težave »lažje« prebroditi s pomočjo substanc in/ali celo brez večjih posledic²⁰ uporabe teh substanc, ki jih današnja kultura in zakonodaja obravnavata kot droge, ki so v večini prepovedane, je nastal problem. In ti negativni občutki, kot so potrtoost, utrujenost, stres, jeza bojazen, osamljenost, silijo posameznika v akcijo, s pomočjo katere naj bi si našel »boljše mesto« v svetu, in če tega ni sposoben rešiti po poti, kot jo rešujemo vsi, oz. je njegova percepcija sveta bolj labilna in bolj senzibilna ter močnejše podvržena kritičnim signalom okolice in družbe, potem ti posamezniki pogosto ne najdejo izhoda. Tu pa pride na vrsto mamilo, ki lahko ponudi v določenem trenutku vse tisto, kar normalno življenje ne ponuja vedno: omamo (za premagovanje telesnih in duševnih stisk), opoj (zapolnitev notranje bolečine), poživitvev (odganja utrujenost), doživetje mističnega razsvetljenstva, »rekreacijske« droge (zapolnitev in izpolnitev socialnih potreb).

Podobni so tudi razlogi za jemanje drog med mladimi. Od vseh , ki pridejo v stik z drogo, so potencialni redni uživalci navadno tisti, ki imajo več šibkih točk (slabe razmere v družini, negativni odzivi širšega okolja,...). Pomembno je tudi to, poudarja Kastelic (Kastelic in drugi

---

20 To se po večini nanaša na sintetične droge in na »weekend« uporabnike in ne na odvisnike s t.i. trdimi drogami (heroin ipd.)

1999), da imajo mladi občutek, da jih ima nekdo rad, sicer ne najdejo mesta med vrstniki, v šoli in širšem okolju.

Prvi korak k normalizaciji uživanja mamil je tehtna in vsestranska javna razprava o tej problematiki. Kar pomeni tudi ustrezno uporabo terminov oz. izrazja na tem področju.²¹ Ni nepomembno na tem mestu opozoriti tudi na pojem odvisnosti in razločevanja psihične odvisnosti od fizične, še posebej zato, ker sintetične droge, farmakološko po svoji sestavi ne povzročajo fizične odvisnosti, torej so močno vezane na psihosocialno komponento uživanja.

V nadaljevanju se ne bi spuščala v podrobnejšo razlago problematike uživanja vseh prepovedanih drog, ampak se bom osredotočila na sintetične droge, torej tiste, ki se pogosteje pojavljajo na subkulturni sceni rave partyjev, ker bi v nasprotnem primeru diplomsko delo preseglo moje zastavljene okvirje, niti ne bi mogla zavzeti vse problematike podrobno in natančneje pojasniti, v kakšnih okoliščinah se te droge pojavljajo in zakaj je epidemiologija uporabe zajela ravno tovrstne droge in epohalno gledano, zakaj ravno v današnjih časih.

5.5.2 SINTETIČNE DROGE

Izrazi za tovrstne droge so različni; plesne, dizajnirane, sintetične, ipd. Kot sem že večkrat omenila, se način jemanja teh drog tesno navezuje na subkulturo ravea. Delovanje teh drog je stimulatívno. Izraz plesne droge se predvsem nanaša na način uporabe tovrstnih drog in ne na farmakološke ali kemične lastnosti drog samih.

Slika 5.5: Ecstasy

Vir: (28.04.2002), Med.Over.Net,

http://med.over.net/zasvojenost/slike_na_straneh/ecs-love.jpg

Ta ideologija običajno poudarja rekreatívno uporabo teh drog, to je uporabo, ki je kontrolirana, namenjena zabavi in doseganju užitkov predvsem v prostem času in ki

---

21 Tako se izraze, kot so tabletomanija, alkoholizem, narkomanija, zamenjuje z odvisnostjo; termin droga pa s terminom mamilo.

ni povezana z zasvojenostjo, socialnim odgrinjanjem in propadom. Nova ideologija povezuje nove stile in namene uporabe z enostavnostjo uporabe teh drog, njihovo cenenostjo in priročnostjo ter domnevno majhnimi stranskimi učinki, s konceptom njihove »varnosti«. Vse to predstavlja »socialno reprezenstacijo varne droge«, ki je dobra za posameznika in družbo in ki pomeni kemično uresničitev demokratične ideologije (Dekleva,1998b:326).

Te droge se izdelujejo v ilegalnih laboratorijih, izdelava in proizvodnja sta razmeroma enostavni. Pri proizvodnji se uporabljajo različne kemikalije, kar je za uživalce še posebej nevarno.

Najpogostejša droga v rave subkulturi je ECSTASY (XTC, E, X), zaradi katerega je tudi subkultura najpogosteje stigmatizirana, zapostavljena, medijsko izpostavljen je negativen pojav droge, kar popolnoma zanemari celotno drugo dogajanje v subkulturi in povzroča množino raznovrstnih predsodkov. Ostale droge, ki se tu še pojavljajo so SPEED (amfetamin), KOKAIN (predvsem v klubskem življenju ob house in d'n'b, jungle glasbi), MARIHUANA, LSD (trip), v zadnjem času precej pogosto tudi MAGIČNE GOBICE. HEROIN se pojavlja redkeje, ni pa izključujoče, da uporabniki sprva uporabljajo XTC, in ko se jim toleranca poveča, začnejo uporabljati heroin. Ti primeri so znani, niso pa pogosti. Znani so tudi primeri odvisnikov s heroinom, ki so prešli na jemanje XTC in heroin opustili.

Ekstazi je skupno ime za množino sintetičnih drog, ki se danes pojavljajo na tržišču.²²

5.5.2.1 ZNAČILNOSTI IN UČINKI EKSTAZIJA

PSIHIČNI IN SOCIALNI UČINKI

Ekstazi ali MDMA, drugače ga imenujejo tudi E, XTC ali X, spada v skupino fenilalkilaminov in je deloma podoben tudi drugim metamfetaminom deloma tudi izrazito halucinogenim drogam. Zato ga nekateri uvrščajo med halucinogene droge, drugi pa med stimulanse. Dejstvo je, da delovanje ekstazija povzroča tako stimulanse kot halucinacije, ki po večini niso močne ali dolgotrajne.

»Psihični in doživljajski učinki ekstazija so predvidoma posledica povečanega izločanja neurotransmiterskih substanc, dopamina in serotonina. Prvi je odgovoren za stimulatívno delovanje, drugi pa za čustvene spremembe in empatogene učinke« (Dekleva, 1999a:16).

---

²² Izraz ecstasy pomeni vsaj troje: 1.) Točno določeno kemično snov (MDMA - 3,4 -metiledioksimetamfetamin) 2.) skupinsko ime za celo vrsto podobnih kemičnih snovi, ki se na trgu ponujajo kot XTC 3.) (Sub) kulturno uporabo droge in življenjskega stila, ki vključuje uporabo različnih plesnih drog. V tem smislu je XTC najbolj tipična in razširjena plesna droga, v zvezi s katero je tudi nastal nov stil in val uporabe droge.

Psihični učinki, ki jih navaja Dekleva (1999b), na podlagi drugih avtorjev, so predvsem:

1. zmanjšan občutek utrujenosti
2. zmanjšan občutek lakote
3. zmanjšanje inhibicij
4. povečan občutek družabnosti
5. občutek energetske popolnosti
6. občutek empatičnosti
7. povečana zgovornost in odprtost do drugih
8. povečana (difuzna) senzualnost
9. pojavljanje prijetnih čustvenih »valov«, evforija
10. globlje doživljanje glasbe
11. spremenjeno vidno zaznavanje in vidne iluzije
12. povečano zavedanje čustev, itd.

Karakteristike MDMA, predvsem tiste, ki ga prvenstveno postavljajo v vodilno vlogo na subkulturni sceni ravea, so predvsem tiste, zaradi katerih so slednjo drogo hoteli razvrstiti v svojo vrsto in sicer »empatogenov«, katera naj bi pospeševala in spodbujala empatijo. In v »entaktogene«, tovrstna droga vzpodbuja stik s samim seboj oz. vzpostavlja »notranji stik« oz. odkrivanje Boga ali Božjega, kot navaja Dekleva(1999c). Vsi ti psihološki učinki so pozitivni in jih uporabniki navajajo kot tiste, zaradi katerih drogo sploh jemljejo.

Socialno komponento uporabe bi lahko torej razlagali s subkulturo ravea, saj se velik del uporabe estazija navezuje na ples in vrsto glasbe, ki se na teh prireditvah izvajata. V širšem smislu pa se uporaba nanaša na način preživljanja prostega časa mladine.

Uporabnika sicer nezadržno odvrčajo od nadaljnje uporabe, so pa povezane predvsem na trenutno počutje uporabnika, strahu pred drogo ipd.

FIZIOLOŠKI IN FIZIČNI UČINKI

MDMA začne navadno učinkovati po 20-40 minutah. Učinkovanje traja od 4-6 ur, nato sledi obdobje »vračanja« in navadno tudi nostalgичnega počutja in želja po vzpodbuditi ponovnega »flasha«²³, kot ga rejverji imenujejo.

Fiziološki učinki ekstazija, ki jih navaja Dekleva (1999b), pa so :

1. pospešen utrip
2. suha usta in grlo
3. pospešeno znojenje
4. razširjene zenice

---

²³ Flash so najmočnejši zaželeni učinki droge, ki traja prve pol ure po zaužitju. Lahko bi mu rekli energiziranje (Dekleva,1999:179).

5. dvig krvnega tlaka.

Tudi fiziološki učinki imajo negativne posledice na uživalce. Pojavljajo se predvsem takrat, ko je doza za uporabnika premočna, posledice so lahko bruhanje in slabost (bad trip), ki pa navadno hitro minejo. Drugi negativni učinki so še:

1. mišični krči
2. mišična napetost in zategovanje čeljusti
3. nekontrolirano premikanje očesnih zrkel.

Na tem mestu bi bilo potrebno tudi omeniti posledice dolgotrajnega jemanja, ki so do sedaj znane: zmedenost, ankisoznost, hujšanje, »flashbacki« (ponovno nehotno podoživljanje občutij, ki so jih imeli, ko so bili pod vplivom droge), panika, nespečnost, depresivna stanja. Dolgotrajna uporaba tovrstne droge naj ne bi povzročala abstinenčne krize po prenehanju jemanja.

»Kronična uporaba za ekstazi ni značilna. Čeprav obstajajo (skromni) podatki o tovrstni uporabi, avtorji zaključujejo, da je tak vzorec uporabe ekstazija očitno redek, ter da ga v znanstveni literaturi še niso rigorozno (to je verodostojno) predstavili« (Dekleva,1999c:21).

Nesporno je, da vsaka uporaba droge, takšne ali drugačne, na uporabniku pušča posledice, ki negativno vplivajo na njegovo počutje, nemalokrat tudi na njegovo fizično stanje, kar omejuje njegovo optimalno delovanje. Omejeno in nestrokovno, predvsem pa polno predsodkov, bi bilo izjavljati, da se droge, ravno glede na posledice, ne razlikujejo med seboj. Nikakor jih torej ne smemo metati v isti koš. Še slabše pa bi bilo stigmatizirati vsakega uporabnika kot odvisnika in socialno ogrožajočega člana neke družbene skupnosti, kar nemalokrat počno mediji in laični članki v različni literaturi. Zato je treba na tem mestu poudariti, da so posledice jemanja ekstazija seveda prisotne, toda »...po prenehanju uporabe droge izginejo, vendar lahko ostane uporabnik po njih dalj časa telesno in psihično šibak in manj sposoben z optimalno delo. Kljub omenjenim negativnim učinkom pa »ideologija« ekstazija (in več avtorjev) trdi, da je MDMA ena od drog z najmanj negativnimi in z najbolj predvidljivimi učinki. Zaradi tega naj bi se približevala podobi idealne rekreativne droge (saj je večina negativnih učinkov povezana z bolj pogosto uporabo, kot je le rekreativna)« (Dekleva,1999d:17).

Dodala bi tudi, da smrtni primeri, ki so se zgodili zaradi ekstazija, med drugim tudi pri nas, navadno niso direktno povezani z drogo samo, temveč so posledica neupoštevanja značilnosti droge in njenega učinka. Navadno smrt nastopi zaradi vročinskega udara in dehidracije, ko obiskovalci plešejo ure in ure in se ne primerno ohladijo in zaužijejo zadostno količino tekočine ali vitaminskih napitkov. Pretenciozno bi bilo dejati, da uporaba in jemanje ekstazija ni nevarna, dejstvo pa je, da so smrtni primeri pri jemanju ekstazija mnogo manjši kot pri drugih drogah (dovoljenih in nedovoljenih); kot poudarja Dekleva(1999e), pri čemer

se navaja smrtnost glede na število uporabnikov in število uporab, ali pa, z uporabo drugih rekreativnih dejavnosti, npr. ribolova ali hribolazenja.

Pomembna specifičnost MDMA-ja je tudi v tem, da ne povzroča odvisnosti, temveč se pri dolgotrajni uporabi pojavi višja toleranca do te droge, kar za uporabnike pomeni, da droga nanje več ne deluje enako intenzivno in na enak način (ni več »flasha«). Prvotnemu učinku XTC-ja se lahko približajo zopet, ko uporabo za določen čas prekinejo.

5.5.2.2 REKREACIJSKA UPORABA DROGE

Termin, rekreacijska uporaba droge, je relativno nov in terminološko po svoji sestavi ni logičen in razumljiv. Da bi ga bolje razumeli, je treba poznati njegovo stvarno uporabo in pomen, kateri izhaja preprosto iz načina preživljanja prostega časa mladih.²⁴ Pomeni relativno redko uporabo drog v manjših količinah (razen izjem). Ne pomeni pa samo tega. Nanaša se predvsem na drugačen, kvalitativen način uporabe drog, ki je socialno, ekonomsko in družbenopolitično pogojen. Kvalitativni način predvsem združuje proučevanje tega pojava, njegove masivnosti in epidemološkosti v zadnjih letih med mladimi, novih zvrsti glasbe, skratka novega načina preživljanja prostega časa, števila obiskovalcev na plesnih prireditvah ob koncu tedna, ipd...

V splošnem bi lahko dejali, da se z nastajanjem novih načinov, možnosti in s promoviranjem zabave oblikujejo tudi novi načini, kako se zabavati, kateri izvirajo predvsem iz značilnosti postmoderne družbe in sprememb družbenih realnosti, ki jih ta prinaša. »Novo nastali vzorec rekreativne uporabe drog, oz., uporabe novih, rekreativnih drog spremljajo (...) nakazano ideologijo, še tržni premiki v smislu bogato razvite industrije glasbe, pijač, oblačil in različnih pripomočkov, ki uvajajo nove estetike (npr. oblikovalske trende) v najrazličnejša marketinška in tržna mejna področja, pa tudi področja, ki s plesno kulturo nimajo nobene neposredne povezave« (Dekleva,1999f:171).

Zanimiva je tudi kategorizacija uporabnikov, kot jo navaja Dekleva. Pravi, (Dekleva,1999g:21) da so amfitaminska poživila v zahodnem svetu uporabljena za rekreacijske in subkulturne namene. Pogoj je tudi ekonomska zadostnost. XTC uporabljajo predvsem mladi na subkulturnih scenah in predvsem zato, da lažje zdržijo aktivno plesanje cele noči. Rekreativni namen se kaže tudi v tem, da XTC uporabljajo bolj bogati in uspešni posamezniki, medtem ko je za uživalce drugih drog predvsem značilna pripadnost marginaliziranim skupinam.

---

²⁴ Termin rekreacijska se v splošnem uporablja za rekreacijske prostočasne dejavnosti, katerih namen je rekreacija in pridobivanje moči za nadaljnje delo. Kot navaja Dekleva, gre tu predvsem za malo intenzivno, manj zahtevno, razmeroma kontinuirano pogosto dejavnost.

Primeri eksperimentalne in rekreacijske uporabe po Deklevi (Dekleva,1999h:21)

(stopnja kontroliranosti uporabe):

1. eksperimentatorji
  2. rejverji
  3. pivci alkohola, ki hkrati uporabljajo še amfitamine
  4. mlade matere.
- { pomembni za naše okolje;
{ drogo uporabljajo samo v določenih socialnih kontekstih

Današnja individualistična, tehnicistična in potrošniška družba posledično vpliva na nastanek specifičnih družbenih in socialnih vzorcev, v katerih se socializira in razvija mladina. Značilnosti postmoderne družbe, ki jih Dekleva (1999e) opisuje, sem povzela tudi jaz.²⁵

Pomembno izhodišče za proučevanje in analizo preživljanja prostega časa in načina združevanja mladih na subkulturnih scenah so, po mojem mnenju, ravno tovrstne družbene spremembe, ki so prisotne predvsem v našem okolju zadnjih 20 let in tako močneje vplivajo na mladino in njihove vrednostne sisteme.

Pomembnejše družbene spremembe so:

- Tradicionalne vrednote in avtoritete so v zatonu, izginjanje homogene družbene integracije in nastajajo individualne in vse bolj globalne družbe ; iz česar, po mojem mejenju, izhaja, da se mladi dandanes ne čutijo več pripadniki nobene družbene skupnosti, kar jim ne omogoča oblikovanje neke skupinske identitete, soodvisnosti oziroma občutka predanosti nečemu, kar je večje od njih samih. Podobno razmišlja Uletova, ki pravi:« Danes si lahko gibljiv, ne da bi se ti bilo treba fizično premakniti iz lastnega kraja (...) Vzporedno s temi spremembami individualizacije in globalizacije življenja se ukinja predstava o sklenjeni, dobro omejeni identiteti posameznika, ki je vezana na definiran »domači kraj«(Ule,2000a). Trdim, da mladi čutijo pomanjkanje teh vrednot in da poskušajo tudi na način, ki se odraža v svoji končni obliki tudi kot rave party, pokazati tovrstno pomanjkanje, željo nekako kompenzirati vrednote, ki jih v realnem svetu ni več in ki jih v današnji družbi, v vsakdanu, težko uresničiš. In če nadalje poskušam pojasniti, katere so vrednote in občutki, ki jih mladi pogrešajo, bi lahko naštel vse lastnosti rekreacijskih drog, ki so jih uporabniki navedli kot vzrok za jemanje.

....lahko vzpodbudi intenzivno, energetsko, spiritualno izkušnjo ali pa toplo in ljubečo relaksacijo, ki je povezana z občutenjem soljudi. Lahko občutimo bližnjega (partnerja, prijatelja, neznanca) na povsem nov način ali pa se poglobimo sami vase v razmišljajoče in globoko raziskovanje lastne osebnosti. (.....), odpira nove blokade in presega »redukcijski ventil ega«, kar nam omogoča, da realnost dojemamo bolj sproščeno, brez ostrih mehanizmov kontrole realnosti (Dekleva,1999j:178).

---

25 Dejavnike sem poglobljeno poskušala opisati in vzročno posledično pojasniti vplivanje na mladino v splošnem in na subkulturni sceni.

- Globalizacija, proces zблиževanja potrošnikov in povečane distribucije izdelkov in informacij in komunikacijskih možnosti. Omogoča tudi mladim, ki nedvomno močno sodelujejo v procesu potrošnje in kot mladi nikoli do sedaj niso/mo bili tako intenzivno vpleteni v tržno politiko, da pridobivajo informacije o najrazličnejši ponudbi, tudi ponudbi zabave. Končno lahko ugotovimo, da razlike med »našo« in »zahodno« mladino praktično niso več velike in da so njihovi interesi in načini obnašanja, tudi kot potrošnikov, bolj ali manj enaki.

Tisto, kar dviga gibanje v mladinski vrstniški kulturi v drugi polovici 20. stoletja nad meje vsakokratne in lokalne vrstniške kulture, ga posplošuje celo do nadgeneracijske veljave in obenem zagotavlja mladim relativno avtonomnost njihovega sveta, so po mnenju mnogih teoretikov javni skupinski stili (...), ki presegajo nacionalne, slojne in razredne ter končno tudi generacijske meje, ker si jih včasih prilastijo tudi generacije odraslih (Rus,2000c:257).

Vsi se zgledujejo po podobnih izdelkih in hitro uspejo zvedeti, kaj je »in«. Nove informacijske tehnologije (Internet, GSM,) jim omogočajo, da so v stalnem stiku s ponudbo zabave. Na tem mestu je treba poudariti moč vseh vrst medijev, ki dnevno »producirajo« kulturne vzorce in so »distributerji« najrazličnejših kulturnih sporočil. Vplivajo na mlade in jim omogočajo hitro obveščanje. Tovrstni zabavni programi so promovirani že za nekaj mesecev vnaprej in mladi so seveda tudi obveščeni o tem. V tem ni nič slabega. Dana jim je velika možnost izbire načina preživljanja prostega časa, problem vidim le v tem, da je agresivno promovirana le zabava, od katere imajo največ zaslužka organizatorji. »Trženje« prostega časa v potrošniški družbi, kakršna je današnja, je neizogibno, postavlja pa se vprašanje, ali je prav, da je ciljna skupina, na katero se v veliki meri promocija tovrstne zabave nanaša, prav mladina? In nadalje lahko ugotovimo, da prostočasne dejavnosti, ki naj bi jih zajemal šolski sistem niso promovirane v pravšnji meri oz. sploh niso. Globalizacija in potrošnja je posrkala vase tudi tiste načine izobraževanja mladih, ki so bazični za razvijanje skupinskih kulturnih vrednot. Individualizem se je uveljavil tudi v šolskih klopih in to že zelo zgodaj. Sprašujem se, kako naj potem mladi s pomočjo izobraževalnih institucij osvojijo en odnos do svoje skupnosti in v končni fazi tudi do države? Kritika se nanaša predvsem na tiste odgovorne, ki problema ne jemljejo resno in ga ne obravnavajo z vidika prihodnosti naše skupnosti, naše kulture in končno tudi naše države.

- Spreminjajoča se narava zaposlitvenih karier, vprašanje posameznikove zaposlenosti in nezaposlenosti sta velika pritiska, usmerjena tudi na mladino. Mladi si želijo pridobiti čim večjo in čim višjo izobrazbo in s tem družbeno veljavo. Vse to vpliva na »podaljšano mladost« in kot navaja Uletova »zavest o tem, da so prednosti mladostnika v boju za boljši položaj v družbi toliko večje, kolikor večjo izobrazbo in

kulturnega kapitala si nabere v otroštvu in mladosti, se razširja na vse sloje in generacije« (Ule v Gillis,1999a:266).

- Nadalje Uletova ugotavlja, da se mladi soočajo tudi z vse večjimi tveganji pri sprejemanju življenjskih odločitev in, da tradicionalni sistemi nadzora (družina, šola) odpovedujejo. Nadomešča jih »kontrola prek potrošnje, institucije prostega časa in kulturne industrije« (Ule v Gillis,1999b:268). Monopol nad izobraževanjem prevzemajo neformalne organizacije zunaj šolskih učnih dejavnosti. Ponudba in trg sta sicer obširna, vendar je obiskovanje prostočasnih dejavnosti statusno in socialno pogojeno, kar predstavlja pritisk na starše. Tudi pritisk na otroke v zelo mladih letih s strani vzgojno izobraževalnih institucij je velik; selektivnost uspešnosti pomeni za otroke velik stres že v predšolskih ustanovah. Po navedbah Uletove (Ule,1995:77) povzroča šola mladini tudi velike težave in strese. Ta postaja »baza« za nadaljnjo promocijo posameznika. V raziskavi, ki so jo izvedli leta 1993 (Ule,1993), Uletova ugotavlja, da mladi sicer menijo, da je šola boljša kot pred leti (44,8%) in za šolanje ima kar 50,4% anketiranih velik interes, hkrati pa kar 46,6% vseh vprašanih povzroča šola tudi velike težave.
- Na mlade vpliva tudi instrumentalizacija odnosov med ljudmi, preoblikovanje odnosov med razredi in med spoloma. Hitrost življenja danes terja od posameznika reševanje vsakodnevnih težav hitro in učinkovito. Različni stroji in računalniki, operacijski in informacijski sistem mu omogočajo, da delo opravi optimalno. Hitri tempo današnjega življenja vpliva tudi na način preživljanja prostega časa. V najkrajšem možnem času se želi doseči največjo sprostitev. Prosti čas poteka torej danes intenzivneje in manj sproščujoče in ne neobremenjujoče, kot nekoč, s tem pa izginja tudi njegov pravi namen. In tudi mladi si želijo kupiti sprostitev na trgu zabave. Preprosto, realno in zastrašujoče; gre na party, vzame XTC in doživi vse tisto, česar v vsakdanu ne more, občutke lahko neobremenjujoče deli z ostalimi, skupaj čutijo srečo. V končni fazi ni to nič drugega kot kompenzacija za »srečo, ki je v realnosti ni časa doživljati«. In kot pravi Dekleva: »večina uporabnikov ni kazala namena ali želje, ...da bi svet materialne stvarnosti zamenjala za svet droge. Torej so večinoma tudi sami uporabljali drogo kot sredstvo preseganja omejenosti doživetij na rekreativen in nadzorovan način« (Dekleva,1999k:167).

Vse našteje spremembe, ki so posledica izrazitih družbenih sprememb, zlasti v tranzicijskih družbah (socializma v postsocializem, samostojnost Slovenije, kapitalizem in nastanek postindustrijske potrošniške družbe), med katere spada tudi Slovenija, nedvomno vplivajo na izoblikovanje vrednotnih vzorcev mladine in njene socializacijo. Poseben poudarek gre usmeriti na radikalne spremembe šolskega sistema, ki je v preteklosti globoko zaznamoval posameznikovo identiteto, v le eno od mnogih izobraževalnih institucij, ki ne nosi več vodilne socializacijske funkcije, še manj pa ideološke funkcije in počasi postaja le »sredstvo« za

pridobivanje referenc, ki kasneje posamezniku omogočajo dosegati višji standard in boljše življenje.

Tudi v svoji raziskavi sem poiskala odgovore na vprašanje vzroka rekreativne uporabe droge. Dejstvo, da mladi nočejo biti pod vplivom droge nepretrgoma, pojasnjuje množičen pojav subkulture scene »weekend drogerašev«, kateri jemljejo drogo le ob vikendih in preko tedna normalno funkcionirajo in poskušajo opravljati vse svoje obveznosti.

5.6 PROSTI ČAS

Prosti čas razširja možnosti osebnega razvoja, kultiviranja, socializacije in vzpodbuja ustvarjalnost.

V širšem smislu je to ves čas, ki ga preživimo zunaj šolskih ali delovnih obveznosti. Neprosti čas je čas, ki je namenjen doseganju nekaterih storilnostnih ciljev dominantnega »delovnega« časa, kot pravi Rus (2000č), v določenem starostnem obdobju. V ožjem smislu je torej prosti čas ves čas, s katerim prostovoljno in samovoljno razpolagamo.

Glede na funkcije, ki jih prosti čas opravlja, ga delimo na:

1. **Počitek:** poznamo aktivno in pasivno obliko počitka. Uresničuje se s prenehanjem dela. Gre za proces obnavljanja psihofizičnih zmožnosti posameznika.
2. **Zabavo:** ta postaja v današnjem svetu za posameznika vse bolj pomembna. Zaradi monotonosti dela, ob strojih in računalnikih, potrebujemo razvedrilo. Zabava omogoča socialno nadgradnjo človekovih komunikacij in interakcij s svojim okoljem, predvsem pa sprostitvev. Nenazadnje si skozi zabavo oblikujemo tudi svoj življenjski stil.
3. **Razvijanje osebne identitete:** fizio-biološke, kulturne, socialne, estetske,...

Tudi definicija prostega časa je družbenopolitično pogojena in kulturno, v končni fazi pa tudi subjektivno.

Prosti in neprosti čas se ločujeta tudi glede na način zadovoljevanja potreb. Kot opozarja Rus (2000d), je ravno hierarhija potreb in njihovo zadovoljevanje pomemben dejavnik, ki vpliva na subjektivno, psihološko dožemanje prostega in neprostega časa. Vsak posameznik drugače vrednoti prosti in neprosti čas, odvisno od tega, koliko je zanj frustrirajoč. Zato je navadno prosti čas nekaj bolj zaželenega. Percepcija je torej odvisna od tega, kako posameznik vrednoti zastavljene cilje v prostem in neprostem času »... pa tudi od tega, ali se vrednote zaznavajo kot terminalne ali instrumentalne« (Rus,2000e:578)²⁶.

---

²⁶ Če je prosti čas edini razlog, zaradi katerega delamo, potem je služba instrumentalna vrednota, prosti čas pa terminalna vrednota.

Prosti in neprosti čas se medsebojno ločujeta, ne pa tudi izključujeta, tudi po socialnem okolju, v katerem ju preživljamo. Oba sta medsebojno zelo povezana in tudi pri mladih nista ločena ampak se pogojujeta. Če skupaj visoko zadovoljujeta mladostnikove potrebe, potem bi lahko rekli, da mladostnik živi kvalitetno življenje.

Lešnik (1982b) navaja, da prosti čas, temelji predvsem na individualni svobodi posameznika in: »... je čas v človekovem dnevu, ki ostaja med delom, časom za zadovoljevanje fizioloških in higienskih potreb ter spanjem, brez zunanjih prisil in narokov, s početji in dejavnostmi, kakor jih izbira posameznik sam, sredi okoliščin, ki jih ima, ne da bi ga kaj obvezovalo ali vsebovalo kakršnekoli sankcionirane posledice zunaj njega samega« (Lešnik,1982c:115).

Definicija je precej precizna in omejuje prosti čas res samo na dejavnosti, ki si jih posameznik izbira po lastnem okusu in volji. Objektivne okoliščine, ki vplivajo na izbiro različnih dejavnosti in jo lahko tudi močno omejujejo, pa so:

- Količina šolskih in delovnih obveznosti; današnja družba in tempo življenja zahtevata od posameznika, tudi od mladih, ki se šolajo maksimalno angažiranost pri delu, kar pomeni manj prostega časa in več stresa.
- Finančne zmožnosti največkrat onemogočajo sodelovanje v določenih dejavnostih, posebej je to obremenjujoče za starše, ki si ne morejo privoščiti financiranja dejavnosti svojih otrok. Tako so mnogi otroci prikrajšani za možnost razvijanja lastnih potencialov, ki se prav zaradi stresnega okolja pokažejo ravno v prostočasnih dejavnostih. Posledice se kažejo tudi v obliki različnih psiholoških frustracij in občutkov manjvrednosti, izolacije, itd. Večje možnosti sodelovanja v teh in ostalih najrazličnejših dejavnostih imajo le otroci in končno tudi odrasli iz privilegiranih socialnih slojev. Socialno diskriminacijsko mnenje podaja tudi Veblen, ki ga omenja Lešnik (1982č). Pojasnjuje, da se prosti čas dojema v odvisnosti od sloja, rase, poklica, zanj je to je aktivnost, ki ne pomeni dela. Odvisen je tudi od dednosti in okolja.
- Infrastruktura in različna ponudba dejavnosti; med najpomembnejše dejavnike prostega časa, ki slednjega omogočajo in ga imajo možnost organizirati, so:
  1. Družina kot najožje socialno okolje
  2. Lokalna skupnost: Bivalno okolje je pomemben dejavnik izbire načina preživljanja prostega časa. Omeniti je treba tudi razliko med možnostjo izbire v večjih oz. manjših mestih. Otroci v večjih mestih imajo večje možnosti izbire, kar pa še ne pomeni, da jih tudi optimalno izkoristijo. Znani so primeri manjših mest, tudi v Sloveniji (Logatec, Sežana), kjer se je pojavil problem, kam z mladino. Tudi tato, ker prosti čas mladih ni bil ustrezno organiziran, se je rapidno povečala uporaba drog v teh mestih, ker mladi iz dolgočasje niso imeli kaj početi, niti niso imeli kraja, kjer bi se zbirali in družili. Svojo vlogo je zopet prevzela ulica. Razvijanje lokalnih skupnosti pomeni tudi večjo možnost

izbire načina preživljanja prostega časa, predvsem za mlade. Usmerjanje mladine tudi v prostočasnih dejavnostih je smiselno, saj gre funkcija predvsem v smer posrednega nadzora, med drugim pa tudi pozitivnega vzpodbujanja mladih pri razvijanju same lokalne skupnosti. S tem bi povečali občutek lokalne pripadnosti med mladimi in hkrati zagotovili njihovo večje zadovoljstvo v so-bivanju z lokalno skupnostjo. Motivacija za sodelovanje bi pripomogla k boljši idejni podlagi za skupno razvijanje mladinskih projektov in hkrati zmanjševala možnosti delikvence in socialne odklonskosti .

3. Šola, kot vzgojno izobraževalni organ, ki naj bi pri mladini vzpodbujala aktiven način preživljanja prostega časa v nasprotju z dolgočasjem. Med drugim bi morala šola podajati osnovne norme in merila, ki jih prostočasne dejavnosti terjajo od posameznika in nenazadnje vzpodbujati kreativnosti in ustvarjalnosti pri realizaciji potencialov slehernega posameznika ali bolje otroka že v predšolskih letih, saj kot pravi Lešnik« med naloge pedagogike prostega časa sodi ustvarjanje okoliščin, kjer se znanje, pridobljeno pri obveznem pouku, sproščeno izrazi v aktivnosti, ki jo posameznik zmore in želi, čeprav ga je najprej treba pripeljati čez prag temeljne stopnje znanja, ki spremeni odnos v kakovost interesa.« (Lešnik,1982d:331). Šole bi morale vzpodbuditi tudi sodelovanje med drugimi izobraževalnimi ustanovami, kot so knjižnice, glasbene šole, mladinski kulturni centri, različna društva predvsem na tak način, da bo to za mladostnike privlačno in zanimivo, nikakor pa obvezujoče in monotono. Teme naj bi se nanašale na področja, ki so za mlade zanimiva, najpomembnejše pa je, da bi v programih in različnih projektih intenzivno sodelovali mladi s svojo iniciativo in kreativnostjo. Mentorji naj bi le podpirali njihove ideje in poskušali zagotoviti finančno podlago za uresničitev projektov. Takšno sodelovanje med šolami in ostalimi institucijami obstaja tudi pri nas, vendar problem neučinkovitosti vidim predvsem v tem, ker v takih posameznih projektih navadno sodelujejo mladi, ki niso potencialni »delikventi« in imajo že v šoli nadpovprečne ocene in ne tudi tisti, ki morda potrebujejo pozitivno inspiracijo in vzpodbudo, morda razumevanje za svojo »drugačnost« ali pa so res potencialni »delikventi«. Dejstvo pa je, da pomoči in pozitivne inspiracije ne potrebujeta le ti dve skrajnosti. Potrebuje jo tudi t.i. zlata sredina, v kateri je največ mladih. V končni fazi so ravno ti moja ciljna skupina. Uporabniki rekreacijskih drog ne izstopajo od povprečja in niso čisto nič delikventni, so le «dizorientirani» v tem »hitrem« času in vse večjem prostoru.²⁷

---

27 Hočevar trdi ravno nasprotno, da se preveč pozornosti posveča ravno povprečnim učencem, ne pa nadpovprečnim. Delno se z njegovo trditvijo strinjam, če vzamem v obzir, da se je od izdaje njegove knjige naše šolstvo precej reformiralo. Drugi moment, ki je na tam mestu pomemben, je sama narava rekreacijskih drog, ki ne omejuje uporabnikov na marginalne družbene skupine, temveč ravno nasprotno. Največ uporabnikov je ravno iz privilegiranih slojev, ki iz povprečja (v dolgoročnem smislu) v nobenem pogledu ne izstopajo.

4. Osebni profil posameznika; to so vrednote, stališča, motivacija, sposobnosti, percepcija zadovoljenosti potreb in psihosomatski status.

Hočevar (1978) navaja, da je pomembno poudariti pomen vseh teh dejavnikov, ki vplivajo na koristnejše izrabljanje prostega časa. Pomembno pa je, kako te dejavnike, ki lahko sooblikujejo prostočasne dejavnosti, organizirati in povezati, da bi prišlo do uspešnega sodelovanja med posameznimi akterji. In kot nadalje predlaga, »...bi morala prostovoljna društva omogočiti šolam brezplačno oddajo svojih prostorov v namen pomlajevanja svojih dejavnosti in s tem tudi širjenja možnosti za prostočasne dejavnosti.«

Nezainteresiranost, pomanjkanje iniciative, tako ali drugače omejene možnosti za sodelovanje v najrazličnejših prostočasnih dejavnostih so tudi krivi za z dolgočasno mladino. V prostem času ne vidijo prave vrednosti in ga tudi optimalno ne izkoristijo. Kot pravi Lešnik (1982e), se z dolgočasenjem razblinijo poti v prihodnost, ne oblikujejo se vrednote do dela in končno mladina nima ciljev. Prav ti pa postavijo norme in vrednost življenju. Ko mladina aktivno ne prispeva in ne sodeluje pri oblikovanju družbenih sprememb v svojem ožjem okolju (tudi če je ta omejen le na šolo), se tudi ne identificira s svojim okoljem, kar pa je nedvomno še ena posledica današnje individualistične družbe. Omejenost s časom in preobremenjenost z delom pa tudi omejuje starše, da ne spremljajo svojih otrok dovolj, tudi med prostim časom. Pri tem ne mislim na represivni nadzor, temveč predvsem na sodelovanje oz. podporo staršev, svetovanje pri izbiri dejavnosti ali morda finančno pomoč v smislu sveta staršev na šolah ali kakih drugih društvih, katerih člani so.

Po besedah Uletove bodo šole in druge izobraževalne institucije izgubile svoj pomen na področju vzgoje in izobraževanja. Socialno kontrolo mladih bo prevzel trg; mladi bodo že zelo zgodaj prevzeli vzorce vedenja in osvojili potrebe potrošniške družbe. Posredna kontrola se bo izvajala predvsem skozi porabo in institucije prostega časa. Brezosebna kontrola se bo izražala predvsem v odsotnosti direktnih napotkov in usmerjanja in v končni fazi z zahtevo po relativno uspešnih rezultatih. »Vse to vodi do dolgoročnejših sprememb, na primer: mladostnike vzpodbuja k zgodnejšemu samo-upravljanju s svojim fizičnim in psihičnim počutjem, mladi participirajo v vsakdanjih užitkih odraslih (tudi alkoholu, mamilih, psihofarmakih), da samostojno nastopajo v storitvenih dejavnostih (trgovini, turizmu, kulturi, izobraževalnih dejavnostih), itd« (Ule, 2000b:32).

Enega od dejavnikov problematike prostega časa predstavljajo tudi prostočasne organizacije, pri katerih so v ospredje stopili storilnostni ali pa individualni cilji, v odnosu do socialne problematike brezbriznost. Opozorila bi tudi na dejstvo, da sama organizacije še ne zadostuje, potrebno je vložiti trud in voljo, da jo mladi tudi obiskujejo. Problematika se nanaša tudi na same dejavnosti teh organizacij, saj z instrumentalizacijo dejavnosti, postane

ta sama sebi namen in cilji organizacije se kmalu lahko sprevržejo v zadovoljevanje ciljev vodilnih, boj za sponzorje, t.j. denar in slavo, predvsem vodilnih.

Polemika se nanaša predvsem na ogroženo mladino, ki pa v teh prostočasnih organizacijah ni zaželeno, slednje namreč niso pripravljene izvajati preventivnih ukrepov in so izpostavljene ozkim in strogim pravilom, ki ogroženo mladino še dodatno odbijajo.

V raziskavi, ki sem jo izvedla v sklopu diplomskega dela, lahko najdemo nekatere podatke o odnosu mladine do prostočasnih dejavnosti. Pri mladih se prosti čas in način, kako ga preživljajo, bistveno ne ločujejo med seboj. Zanje je bistveno, da od tega časa iztržijo maksimalen počitek in sprostitev. Ne postavljajo vrednostnih sodb o načinu preživljanja prostega časa, saj so koristi, ki jim jih nudi preživljanje prostega časa s pomočjo drog, podobne koristim »kvalitetno preživetega« prostega časa. To pomeni, da mlade zelo različne stvari različno zadovoljujejo in jih motivirajo. Tudi različne koristi neenako vrednotijo. Mladi zaznavajo podobne koristi od istih dejavnosti. Koristi segajo tudi do nivoja vrednot, iz česar lahko sklepamo, da so nekatere dejavnosti (druženje s prijatelji in partnerji, šport) za mlade zelo pomembne in imajo velik vpliv na oblikovanje mladostnikove percepcije sveta in njegove identitete. Druženje s prijatelji je za mladostnike pomembno predvsem zato, ker v družbi najdejo svoj položaj, se ovrednotijo, skratka, da se počutijo čim bolj priljubljeni. Zavedajo se tudi pozitivnih koristi, ki jim jih prinaša tovrstno preživljanje prostega časa. Veliko jim pomeni predvsem to, da se lahko sprostijo, da se dobro počutijo,... Za mlade je ena od dejavnosti, ki posredno vpliva na uspehe v življenju in s pomočjo katere dosežeš življenjske cilje, šport. Motivacijski faktor kotira visoko in se direktno ne veže na vrednote in norme, ki so potrebne, da jih v življenju mladostniki sprejmejo, ko vstopajo v svet starejših, zaposlitve, ipd.

5.7 VREDNOTE IN MLADI

Vrednote so ideali, h katerim stremimo in s pomočjo katerih si zagotavljamo boljše in lepše življenje. Ideali, kot so enakopravnost, pravičnost, zdravje, prijateljstvo, lepota, samostojnost, demokracija, umetnost, svoboda, ipd., se v večini kultur smatrajo kot vrednote. Skozi družbene vzorce se prenašajo iz roda v rod in imajo tradicionalno konotacijo. Predstavljajo višji smisel človeškega bivanja, tako na individualni kot na splošno družbeni ravni. Posameznikom dajejo smisel in željo po preživetju, nemalokrat pa tudi ideal, za katerega se borimo in celo umiramo.

Svoboda, enakopravnost, ljubezen in pravičnost so vrednote, ki jih otroci osvojijo samo v primeru, če med očetom in njimi poteka t.i. dvosmerna identifikacija, kar pomeni vzajemno spoštovanje. Pogoj je torej tudi spoštovanje otrokovega načina življenja s strani staršev in avtoritete. Pomanjkanje idealov, medčloveška nestrpnost in množica konfliktov, katere Makarovič (1995) imenuje materino znamenje patriarhalne družbe in jih dnevno ustvarjamo

v medsebojnih odnosih, so nesporno tudi posledica nespoštovanja medgeneracijskih razlik, predvsem s strani starejše generacije, ki nemalokrat poskuša nasilno in z ignoranco do mladostniške problematike mlade usmerjati in jim vsiljevati kulturne vzorce iz preteklosti. Situacija se transparentno kaže tako v šolstvu, kot tudi v domačem družinskem okolju.

Našteti ideali ali vrednote so visoko cenjeni tudi v naši kulturi (Kren-Obran:1995a) če pa tak ideal posameznika nadvlada in vodi v življenju kot nek superego, postane sam sebi namen. Pritiski iz okolja, želja po idealnem vedenju in po idealni vzgojni popolnosti mladega človeka lahko povzročajo neprilagojeno vedenje podrejanja ali borbenosti ali pa skrajne odtujenosti. »Če je toliko rodov na tem svetu našlo smisel bivanja, zakaj ga ne bi še jaz - se sprašuje in se prepusti spontanemu pretoku vrednot iz roda v rod. Zahtevnejši posamezniki pa se ozirajo za globljim smislom, kot ga prinesejo zaslužek za delo, nedeljski počitek in zabava, vedre šale s prijatelji, obisk v kinu ali novice s TV- ekrana« (Kren-Obran,1995b:5).

Družbeni ideali se spreminjajo in politični programi jih podpirajo ali pa destruktivno zavirajo in premnogokrat ogrožajo, za mlade pa je problematično to, da »...sodobna storilnostna kultura v mladih vzbuja strah, bojazen in nezaupanje, jih sili v skrajno upiranje in beg, odmik v drogo ali samomor...« (Kren-Obran,1995c:78). Kritika leti ravno na našo usmerjeno storilnostno filozofijo, katero začne mladostnik že kot otrok spoznavati v šoli in ga ga sili v boj za boljše ocene ter je premalo usmerjena k splošnim evoluconalnim zahtevam otroka in širšim interesom izven šolskega okolja in obveznosti. Vzodbujanje mladih pri vsestranski ustvarjalnosti, pozitiven odziv na njihove interes in zaupljiv odnos staršev, vse to pripomore, da mladostniki v tej storilnostni filozofiji najdejo še kak drug smisel in ne samo za boljši obstanek in tekmovalnost.

»Ideali, znanje-uspešnost-ustvarjalnost-optimizem, kot motivi mladostniškega življenja, postanejo resnica, čimveč zaupanja v življenje, svet in dobre ljudi je prinesel iz otroštva in čimveč lastne energije vloži vanje, ko se začne sam odločati o sebi« (Kren-Obran,1995č:78).

Uletova (1996c) o vrednotah govori kot o centralnih življenjskih idejah, ciljih in normativih tistih vodilnih posameznikov, ki ostalim posameznikom ponujajo razloge za njihove izbrane življenjske stile.

Pri vprašanju uresničevanja vrednot kulture se je smiselno ustaviti pri teoriji A.Trstenjaka, ki pravi, da je »ustvarjalnost zmožnost poklicati v življenju nekaj novega (...) v umetniški ustvarjalnosti pa arhetipsko vsebino prikazati v novi estetski obliki, novi drami, sliki, melodiji« (Kren-Obran,1995d:53).

To je torej svoboda in ravno ta ideal je pri mladostnikih najbolj poudarjen. Strah pred svobodo odločanja pa je že povezan s pritiski okolja o možnem ne sprejemanju in zavračanju. Splošno priznani kulturni vzorci so se skozi zgodovino mnogokrat pokazali kot

agresivni, prevzeti in vodeni s strani političnih ideologij, kar se pre pogosto dogaja tudi dandanes. Tudi v našem okolju ustvarjalnost, drugačnost in samoiniciativa nemalokrat predstavljajo podobo problematičnega mladostnika, predvsem v šoli, ki še vedno zagovarja, tihost, pokornost, poslušnost in nesporno spoštovanje avtoritet. Ustvarjalni ljudje pa imajo raje nered kot red, nedoločeno kot določeno in poskušajo iz obstoječega ustvariti večje, drugačno.

Podobno ugotavlja tudi Uletova, ki pravi, da »za mlade še posebej velja, da jim tradicionalni koncepti vrednot in norm ne ustrezajo, zato se mnogim kritikom zdijo mladi »brez vrednot«. Dalje še ugotavlja, da so vrednote mladih del mladinskih scen in da jih mladi osvojijo v »trgovanju z različnimi ponudbami življenjskih stilov« (Ule,1996č:236).

S spreminjanjem tradicionalnih vrednot in prisvajanjem današnje storilnostne in potrošniške filozofije so se spremenili tudi vrednostni koncepti mladih. V času klasične mladosti je bilo nujno sprejeti in ponotranjiti vrednote odraslih. Mladina je imela možnost izbire in (Ule,1996d) eksperimentiranja z življenjskimi izkušnjami samo pod nadzorom tedanjih avtoritet. Posledično mladi niso imeli možnosti oblikovanja svojih lastnih stilov, še manj subkulture. Danes mladi to rešujejo s »podaljšanim otroštvom«, torej s kvalitetnim študijem. Na tej osnovi so se začeli v šestdesetih letih oblikovati stili, ki so mlade popeljali v gibanja, s pomočjo katerih so si pridobili socialni status in mesto v družbi. »Vrednote mladinskih kultur in subkultur (...) so prodrle v javnost. (...), šlo je za prodiranje zadnjih tabujev in omejitev, ki so vsem generacijam še preprečevale sprejemanje množične potrošnje, vladavino množičnih medijev, slovo od vrednot tradicionalnega industrializma in erotiziranje sveta« (Ule,1996e:237).

Preobrat od (Ule,1996f) klasično - industrijskih vrednot do vrednostno - osebnih usmeritev pomeni premik k samemu značaju vrednot, tudi v postsocialističnih družbah, za katere pa Uletova trdi, da smo prevzeli predvsem »(...) najbolj površinske, predvsem potrošniške oblike vesternizacije, nekatere metode primarne akumulacije in brezobzirne konkurence ter formalna pravila politične demokracije« (Ule,1996g:241).

Vrednostne usmeritve mladih v osemdesetih letih in preobrat od (Ule,1996h) velikih vrednot, podprtih z močnimi ideologijami, k vrednotam bližjim posamezniku in njegovemu osebnemu izkustvu (osebna sreča, materialna in socialna varnost, prijateljstvo, zdravo okolje,...), izražajo tudi mladi danes v Sloveniji. Iz raziskave Mladina 93 in Mladina 95 je razvidno, da so med mladimi najbolj zaželeni urejeni partnerski odnosi, mladi želijo biti sam svoj gospodar (glej Ule,1996i:242). Zelo zanimiv je upad želje po zabavi, procent najbolj zaželenih odgovorov na vprašanje »zabavati se po milji volji« iz leta 1993 in 1995 namreč kaže, da je mladini interes upadel z 51,1% na 21,5%. Podoben rezultat sem dobila tudi sama v svoji

raziskavi. Vrednote, ki so se največkrat pojavljale pri mladih, so »cilj v življenju«, »sreča« in »uspešnost«, podobno kot ugotavlja Ule (Ule,1996j), da so na prvem mestu urejeni partnerski odnosi, na drugem urejen materialni status in šele na tretjem stvari, ki jih tradicionalno pripisujejo mladostništvu: vznemirljivo življenje, kreativnost, fantazija... Hedonistične želje in avtonomija niso več bistvo mladostnikovega vsakdanjika, zamenjalo jih je izpolnjevanje obveznosti, ki mladim prinašajo varno in uspešno prihodnost.

Uletova (glej Ule,1996k) temu pravi ambivalentnost, ki jo lahko pripišemo trendom individualizacije življenjskih procesov v dveh smereh: kreativnega samopotrjevanja (kritičnost do sebe in družbe, ambicioznost) in privatizma (zapiranje v zasebni krog). K temu pa, po mnenju Uletove, veliko prispevajo nestalne ekonomske razmere, ki ne dovolijo mladim eksperimentiranje s svojo prihodnostjo.

Tudi v raziskavi, ki sem jo sama izvedla, se potrjuje trditev, da imajo mladi raje pozitivne medčloveške odnose, ki se nenazadnje kažejo tudi skozi načine združevanja npr. na subkulturnih scenah, kot je rave party, kjer je pozitiven in miroljuben medsebojni odnos eden izmed glavnih vzrokov obiskovanja tovrstnih zabav.

5.8 ZAKLJUČEK

Deduktivna metoda, ki sem jo v diplomski nalogi uporabila, mi je omogočila prepoznavati obravnavano problematiko z zornega kota vsakdanjega življenja, skozi kulturo, načine združevanja mladine in širših družbenih procesov. Želela sem poiskati in spoznati neposredne vzroke za epidemiologijo pojava rave subkulture. Z analizo odgovorov v raziskavi je mogoče ugotoviti koristi, ki jih mladi vidijo v prostem času, in koristi, ki jim jih nudijo droge, predvsem pa je iz povedanega mogoče sklepati, da današnji način življenja, ki nam ga vsiljuje družba s svojimi spremembami, povzroča pomanjkanje pozitivnih interakcij med posamezniki, katere predvsem mladi čutijo in izražajo na svoj način. Eden izmed načinov je tudi rave subkultura.

Z mladinsko problematiko se ukvarjajo skorajda vse družboslovne vede. Jaz sem poskušala posebnosti posameznih teoretičnih in empiričnih pogledov združiti in s pomočjo izvedene raziskave odgovoriti na veliki ZAKAJ, ki se pri vprašanju uporabe drog vedno ponavlja in na katerega skorajda ni moč odgovoriti. Še posebej zanimive so se mi zdele sintetične droge, zato sem jih izpostavila, saj njihova uporaba v sedanjem času raste.

Obravnavana subkultura morda niti ne bi predstavljala družbene problematike, če ne bi poslala epidemiološki družbeni pojav in če ne bi bil tovrstni način preživljanja prostega časa v veliki meri vezan na uporabo sintetičnih drog. Dejstvo je, da velika večina mladostnikov, ki obiskujejo rave prireditve, uživa sintetične droge, v največji meri ekstazi. Počasnost zaznavanja in spremljanja dogajanj s strani uradnih institucij predstavlja problem, ker se nastale situacije ne rešuje poglobljeno, še manj pa se ponuja rešitve zanjo.

1. Današnja družba s svojimi specifičnimi potezami, katere so posledica »postsocialističnih« in globalizacijskih tokov v zadnjih desetletjih, vpliva na uporabo sintetičnih drog pri nekaterih mladih. Epidemiologija pojava rave subkulture, ki je nedvomno povezana z množično uporabo sintetičnih drog, in družbene spremembe, ki se kažejo v spremembi vrednot vseh socialnih skupin, tudi mladih, so se izkazale kot močno povezane in odvisne, kljub temu, da je to korelacijo navidezno težko dokazati. Odvisnost se s poglobljeno analizo temeljnih pojmov razkriva na različnih nivojih družbene strukture, ki s svojo specifikom nakazujejo na recipročnost, v nekaterih primerih celo na potencirano vzročno - posledično zvezo.

Recipročnost pojmov rave subkulture in družbenih sprememb lahko razumemo tudi kot odnos države z njenimi institucijami in obče kulture do mladinskih subkultur, v katere spada tudi rave subkultura. Na tem mestu je smiselno podati tudi Heglevo definicijo »moderne« države: »Heglu je šlo za to, da najde v sodobni državi popolno afirmacijo ne samo splošni interes, marveč tudi posebni interes družine in civilne družbe. Sinteza obeh interesov je pravzaprav pogoj in bistvo države kot udeležene »konkretne svobode« (Hegel v Bibič, 1984:161). Dikcija države, ki jo na tej točki obravnave smatram ne zgolj kot političen subjekt, ampak predvsem kot pojem moči odločanja in usmerjanja družbenih odnosov ter sprejemanja odgovornosti pri vzpostavljanju novih vrednot, je pomanjkljiva, če ne celo ignorantska do mladinske problematike. Posledica parcialne in nesistemske obravnave je še vedno stereotipno obravnavanje in če sploh prepoznavanje subkulture mladih, pri čemer lahko tudi na podlagi prebiranja člankov v naših medijih trdim, da je rave subkultura v tem trenutku na medijskem »udaru«, sicer pa se strokovna literatura, razen izjem, s tem problemom ne ukvarja. Prva hipoteza navaja, da je subkulturno združevanje mladine s strani obče kulture še vedno vrednoteno kot deviantno in splošno družbeno nezaželeno čeprav rave subkultura predstavlja velik delež subkulturne scene mladih tudi v Sloveniji. Na tovrstno ustvarjalnost mladine se gleda stereotipno in s predsodki. Ta hipoteza se potrjuje.

2. Recipročnost odnosa se je izkazala tudi pri obravnavi vpliva nastanka novih družbenih in socialnih odnosov, ki so posledica globalizacije in potrošniško usmerjene družbe. Čeprav se sprva zdi povezava zapletena, pa jo je s poglobljeno analizo moč potrditi. Nastajajoče spremembe se reflektirajo tudi na različnih socialnih skupinah, zlasti mladih, ki te spremembe sprejemajo po svoje in je prav zato »feedback« še posebej zanimiv. Odraža se tako na kulturnem oz. subkulturnem življenju mladine in načinu preživljanja prostega časa kot na spremenjenih vrednotah in idealih mladih. Načini preživljanja prostega časa so nesporno povezani s potrošniškim načinom življenja, kjer si mladi na trgu kupujejo prosti čas in »rekvizite«, s pomočjo katerih naj bi ta prosti čas lažje preživeli. Eden izmed rekvizitov je npr. tudi ekstazi, ki hitro in učinkovito zapolni vrzeli med vsakdanjikom in obveznostmi, ki jim jih le-ta nalaga, ter prepotrebni oddihom in hedonističnimi potrebami mladine. Prosti čas danes ni več voden, še manj pa sredstvo kontrole mladih s strani uradnih institucij in šolstva. Vezan je predvsem na finančne zmožnosti in samoorganizacijo posameznika. Rave

prireditve sicer zahtevajo veliko organizacije in finančnih sredstev, vendar pa je očitno, da je mladina pripravljena v tak način preživljanja prostega časa vložiti veliko truda in denarja. Tudi iz raziskave, ki sem jo izvedla, je možno razbrati, da mladi prosti čas in način, kako ga preživljajo, vrednotno bistveno ne ločujejo med seboj. Zanje je pomembno le to, da od tega časa iztržijo maksimalen počitek in sprostitev. Ne postavljajo vrednostnih sodb o načinu preživljanja prostega časa, saj so koristi, ki jim jih nudi preživljanje prostega časa s pomočjo drog, podobne kot koristi kvalitetno preživetega prostega časa.

Zato lahko zaključim, da se potrjuje tudi druga hipoteza, s katero trdim, da je preživljanje prostega časa mladine povezan predvsem s potrošniškim načinom življenja, ki nam ga vsiljuje današnja globalistično in informacijsko usmerjena družba, in da je način preživljanja prostega časa odvisen od gmotne zmožnosti posameznika ter je le v manjši meri organiziran in voden s strani državnih institucij in ustanov.

3. Visoka stopnja zadovoljitve, ki jo tovrsten način preživljanja prostega časa ponuja, predstavlja potencirano korelacijo med družbenimi spremembami in rave subkulturo. Odnos se kaže v več točkah:

- Množičnost pojava rave subkulture ravno v današnjem času je možno pojasniti tudi z značilnostmi te subkulture. Vzorci obnašanja, ki narekujejo vzajemen in dihotomen odnos med pripadniki in obiskovalci rave partijev, prijaznost, izrazi prijateljstva, popolne neagresivnosti in ljubezni do bližnjega, vse to je magnet, ki mladino veže na te prireditve in zaradi katerega se nanje množično vračajo. Vse prevečkrat pa je v vsakdanjiku mladih zaznati pomanjkanje pozitivnih interakcij med posamezniki, tako pri opravljanju vsakdanjih obveznosti kot tudi v družini. Obisk rave dogodka predstavlja kompenzacijo teh občutkov in zapolnitev čustvenega vakuuma, ki nastaja v vsakdanjih odnosih. Slednji pa so posledica odtujevanja in individualistične družbe. Tudi rezultati raziskave, ki sem jo izvedla, potrjujejo to dejstvo, saj so koristi pri drogah (predvsem ekstazija), ki jih mladi zaznavajo kot najpogostejše, predvsem »boljše počutje«, »užitek«, »energija« in »pozabiš na skrbi«. Slednje pa predstavlja pravo nasprotje obveznostim, ki jih mladim predpisuje družba, in pritiskom, ki se pojavljajo zaradi hitrega odraščanja in sprejemanja odgovornosti za svojo eksistenco na eni strani in zahtev po dolgem in kvalitetnem šolanju na drugi. Mladina vse to kompenzira s situacijami, ki bi omogočale užitke, saj so užitki, kot je razvidno iz pogostosti navedenih koristi, zelo zaželeni, problematično je le to, da mladi posegajo po drogah, ki jim to omogočajo neposredno, hitro in po statistikah, očitno učinkovito. Mladi te koristi jemljejo precej instrumentalno, zgolj kot sredstva, ki jih je pač treba izkoristiti, da lažje uspeš v življenju. Odgovornost jemljejo precej individualno v smislu, da je večina stvari odvisna od njih samih, njihovega napora in vloženega truda. Zavedajo pa se, da današnja družba vse naštetu zahteva, če želiš biti relativno uspešen. Pomembno je torej, da se sprostiš, da nisi živčen, ipd. Vse to skupaj pa ti omogoča opravljanje dolžnosti in relativno uspešnost na dolgi rok. Ponavlja se

ugotovitev, da se mladi zavedajo, da se je potrebno v življenju veliko žrtvovati za uspeh, ki ga visoko cenijo in si ga tudi želijo. Iz vsega dognanega lahko zaključim, da se potrjuje tudi tretja hipoteza, ki navaja, da so vzroki jemanja ravno tovrstnih drog, odtujenost, individualizacija in nepristni odnosi med ljudmi. Mladina čuti pomanjkanje pozitivnih vrednot v družbi in svoje frustracije izkazuje tudi na ta način. Zato trdim da, »kompenzira« pozitivne vrednote, ki jih pridobiva predvsem v prostem času, saj so šolske obveznosti in eksistencialni pritiski družbe zelo obremenjujoči.

- Nesporno je trditev, da so željena čustvena stanja posledica farmakološke sestave ekstazija. Dejstvo, da mladi nočejo biti nepretrgoma pod vplivom droge, pojasnjuje množičen pojav subkulture scene »weekend drogerašev«, ki jemljejo drogo le ob vikendih in preko tedna normalno funkcionirajo ter poskušajo opravljati vse svoje obveznosti. To dejstvo dodatno pojasnjuje pojem rekreacijske uporabe drog. Iz raziskave je moč razbrati, da je cilj v življenju zelo pomembna vrednota, kar ponovno opozarja na dejstvo, da se mladina zaveda odgovornosti za svojo prihodnost, skrbi za zaposlitev, stanovanjske rešitve in vse ostale, kar današnja mladina žene že v zelo zgodnjo odraslost. Po drugi strani pa s šolanjem umetno podaljšujejo mladost in odgovornosti, ki jih prinaša odraslost in jih želijo prestaviti v prihodnost. Tudi tu bi lahko našla kazalce in odgovore omenjenemu hedonizmu in iskanju užitkov mladine. Vse se zdi, kot bi ne želeli vsega tega, kar od njih, že relativno zgodaj, zahteva današnja družba. »Cilj v življenju« kot vrednota pri drogah v raziskavi lahko pojasnim s pomočjo navezave na koristi. Umiritev, sprostitve so koristi, ki dolgoročno gledano pomenijo akumulacijo energije za uspešno opravljanje obveznosti. Pri drogah pa jim je najpomembnejša »sreča«. Vse ostale vrednote se zelo šibko pojavljajo. Bistvo »sreče« pa je po mojem mnenju le trenutnega pomena, sad trenutne zadovoljitve. Iz tega lahko sklepam, da se mladi tega tudi zavedajo in da svoje prihodnosti ne gradijo na iluzornih občutkih, ki jim jih ponuja ekstazi, temveč kljub alternativnemu svetu poskušajo obdržati trezno in v prihodnost zadržano držo. S tem se potrjuje tudi četrta hipoteza, s katero trdim, da velik delež mladine, ki obiskuje rave subkulturo, jemlje t.i. »sintetične droge«, vendar za večino ne bi mogli trditi, da so redni uživalci, ampak »weekend drogeraši«; z veliko mero zaupanja trdim, da večina od njih jemlje drogo zavestno, da niso odvisniki in da je jemanje tovrstnih drog način obnašanja in način preživljanja prostega časa; kljub tovrstnem obnašanju se mladi zavedajo svojih odgovornosti in skrbi za prihodnost.
- Peta hipoteza podaja nekakšen sklep, dodatno potrjuje ostale štiri in združuje pomensko vrednost celotnega besedila. Mladi imajo živo subkulturo in sporočila, ki jih oddaja z njeno pomočjo, nimajo pa poslušalca, ki bi zmožni prepoznati in dekodirati za sporočila. Rave subkultura sporoča pomanjkanje človečnosti, interakcije, pozitivne komunikacije, skratka izražanje čustev in očitno je, da mladi to pogrešajo. Spremembe današnje družbe zahtevajo od posameznika hitro prilagajanje, ki se na poseben način odraža zlasti na mladini, kot najšibkejšem delu družbene strukture.

Slednja to sprejema na svojstven način, in si na njihovi podlagi oblikuje vrednote in ideale. Prosti čas, ki je danes del potrošniške nuje, prepoznavajo kot sredstvo, s katerim je ravno tako mogoče doseči uspešnost v prihodnosti in s pomočjo katerega si opomoreš od vsakdanjih obveznosti. Zaposlitveni trendi za mladino niso prav nič prizanesljivi in niti visokošolska izobrazba ne ponuja varne prihodnosti. Storilnostna filozofija in prevzemanje zahodnih idealov in konceptov življenja pomenijo vrednotni premik tudi pri mladini, ki ne verjame več le v hedonizem in mladostniško razposajenost, temveč se spogleduje z ideali in vrednotami zahoda ali bolje zahodnega načina življenja. Sreča, medosebno razumevanje, varna prihodnost, so vrednote, ki jih mladi prvenstveno navajajo. Razburljivo življenje, fantazija in kreativnost so stvar preteklosti. Hedonizem je možen zgolj kot »akumulator« za nadaljnje spopadanje z vsakdanjikom, ki pa velikih padcev in eksperimentov ne dopušča več. Bistvo »sreče«, ki se je kot vrednota v raziskavi pojavljala zelo pogosto, pa je po mojem mnenju le trenutnega pomena, sad trenutne zadovoljitve. Iz tega lahko sklepam, da se mladi tega tudi zavedajo in da svoje prihodnosti ne gradijo na iluzornih občutkih, ki jim jih ponuja ekstazi, temveč kljub alternativnemu svetu poskušajo obdržati trezno in v prihodnost zadržano držo. Tako se potrjuje tudi zadnja hipoteza, s katero trdim, da se vrednote mladih danes v veliki meri oblikujejo na podlagi družbenih pritiskov in da mladina po eni strani podaljšuje šolanje in s tem otroštvo, po drugi pa se že zelo zgodaj zaveda eksistencialnih problemov, katerih rešitve družba ne nudi v tolikšni meri, da bi zagotovila stabilno prihodnost. Beg od pritiskov v brezskrben hedonizem obstaja, vendar je pogojen z relativno uspešnostjo v šoli in pri ostalih obveznostih.

Opisana tematika zajema širok spekter pojmov, ki pa imajo skupno točko in ta je mladina, ki s svojimi značilnimi potezami, nesporno odraža stanje v današnji družbi. S tem besedilom sem poskušala narediti korak naprej pri iskanju odgovorov, zakaj se ravno danes uveljavljajo sintetične droge in zakaj se potrebe po »senzibilnosti« čustev izražajo na opisovani subkulturni sceni prav v današnjem času. Država navidezno nima pri tem nič. Sprejema smernice Zahoda, ne sprejema pa odgovornosti za prepoznavanje posledic, ki jih to vključevanje prinaša, predvsem v smislu globalizacijskih trendov. Mladina je pomembna saj, nosi dediščino naprej v skupno prihodnost, njeno prihodnost.

6 PRILOGA: RAZISKAVA

6.1 METODA

Metodo, ki sem jo uporabila v svoji raziskavi, načeloma uporabljajo v marketingu, vendar sem jo jaz poskušala preurediti tako, da bi jo bilo mogoče uporabljati tudi za proučevanje družboslovnih spremenljivk. To je metoda mehkega veriženja ali »laddering«. Je metoda za proučevanje motivov in vrednot potrošnikov. V svoji raziskavi sem proučevala motive (koristi) in vrednote mladih, ki jih vidijo v različnih načinih preživljanja prostega časa.

Z metodo veriženja dobimo omrežje povezav, na podlagi katerih se lahko utemelji motivacijo za določeno dejavnost.

Glavna značilnost metode je, da preko usmerjenih vprašanj odkrivamo povezave med posameznimi značilnostmi (tu sem jaz značilnosti izdelkov zamenjala z dejavnostmi, s katerimi se mladi ukvarjajo med prostim časom) in posameznimi motivacijskimi cilji, ki jih mladi dosegajo s pomočjo te dejavnosti. Pri tem usmerjeno spraševanje ne poteka v neki vnaprej začrtani poti, poteka v več korakih, pri čemer je vsak naslednji korak odvisen od respondentovega odgovora v prejšnjem koraku veriženja. Osnovni princip metode je zastavljanje vprašanja »Zakaj je TO zate pomembno?«, pri čemer se »TO« nanaša na odgovor, ki ga je respondent navedel v prejšnjem koraku veriženja. Uporabljajo se še druge metode spraševanja z namenom, da pogovor steče tekoče in da dobimo čimbolj poglobljene odgovore. Na ta način z metodo odkrivamo verige oz. hierarhične strukture motivacijskih ciljev.

Teorija verig sredstva - cilj motivacijske cilje razvrsti v več hierarhičnih nivojev. Loči tri osnovne nivoje: nivo značilnosti izdelkov (dejavnosti), ki so lahko fizične ali abstraktne, nivo posledic uporabe (koristi, ki jih dobijo od teh dejavnosti) in nivo osebnih motivov in vrednot.

Poleg osnovnega modela verig sredstva - cilj, je znan tudi razširjeni model, ki nivoje bolj podrobno deli v posamezne člene ali elemente verig. Najnižji nivo se deli v fizične in abstraktne karakteristike izdelkov (dejavnosti), ki jih potrošniki ocenjujejo kot pomembne. Na srednjem nivoju so koristi dejavnosti, ki izvirajo predhodne dejavnosti in so navzgor povezane z eno ali več dejavnosti. Te koristi so lahko funkcionalne ali psihosocialne. Najvišji nivo predstavljajo abstraktne koristi, ki so posameznikove instrumentalne (za pridobivanje ali utemeljevanje višjega cilja) in terminalne (trajne) vrednote.

Izhodiščna predpostavka teorije je, da motivacija za uporabo oziroma za udeležbo v neki dejavnosti presega nivo funkcionalnih koristi, ker so pri tem pomembnejši bolj abstraktni cilji. Značilnosti izdelka, dejavnosti, fizične ali abstraktne, so pomembne zaradi posledic, ki jih prinese njihova uporaba (udeležba v dejavnosti). So le sredstva za doseg nekaterih ciljev,

funkcionalnih ali psihosocialnih koristi, ti cilji oz. posledice delovanja pa so le sredstva za zadovoljevanje vrednot, oz. višjih ciljev.

VIR (15.08.2002), CATI: <http://www.cati.si/papers/kordms00.htm>

6.2 HIPOTEZE

1. Preživljanje prostega časa mladine je predvsem povezano s potrošniškim načinom življenja, ki nam ga vsiljuje današnja globalistično in informacijsko usmerjena družba. Način preživljanja prostega časa je odvisen od gmotne zmožnosti posameznika in je le v manjši meri organiziran in voden s strani državnih institucij in ustanov.

2. Subkulturno združevanje mladih je s strani obče kulture še vedno vrednoteno kot deviantno in splošno družbeno nezaželeno. Rave subkultura predstavlja velik delež subkulturne scene mladih tudi v Sloveniji, čeprav se na tovrstno ustvarjalnost mladine gleda stereotipno in s predsodki.

3. Velik delež mladine, ki obiskuje rave subkulturo, jemlje t.i. »sintetične droge«, vendar za večino ne bi mogli trditi, da so redni uživalci, ampak »weekend drogeraši«. Z veliko mero zaupanja trdim, da večina od njih jemlje drogo zavestno, da niso odvisniki in da je jemanje tovrstnih drog način obnašanja in način preživljanja prostega časa. Kljub tovrstnem obnašanju se mladi zavedajo svojih odgovornosti in skrbi za prihodnost.

4. Vzroki jemanja ravno tovrstnih drog so posledica odtujenost, individualizacija in nepristni odnosi med ljudmi. Mladina čuti pomanjkanje pozitivnih vrednot v družbi in svoje frustracije izkazuje tudi na ta način. Trdim, da tako mladina »kompenzira« pozitivne vrednote, ki jih pridobiva predvsem v prostem času, saj so šolske obveznosti in eksistencialni pritiski družbe zelo obremenjujoči. Pomanjkanje žal nudi lahko, hitro in učinkovito tudi ekstazi.

5. Vrednote mladih se danes v veliki meri oblikujejo na podlagi družbenih pritiskov. Mladi po eni strani podaljšujejo šolanje in s tem otroštvo, po drugi strani pa se že zelo zgodaj zavedajo eksistencialnih problemov, katerih rešitve jim družba ne nudi v tolikšni meri, da bi jim zagotovila stabilno prihodnost. Beg od pritiskov v brezskrbni hedonizem obstaja, vendar je pogojen z relativno uspešnostjo v šoli in pri ostalih obveznostih.

6.3 VZOREC RESPONDENTOV

V raziskavo sem vključila dvajset respondentov, srednješolcev, tretjih in četrth letnikov dveh srednjih šol in sicer ene in Ljubljane in ene iz Nove Gorice. Za različne kraje sem se odločila

zato, ker sem želela, da bi bili rezultati čimbolj reprezentativni, in sem izhajala iz predpostavke, da imajo srednješolci iz Ljubljane načeloma več možnosti izbire med dejavnostmi prostega časa. Tako sem poskušala tudi ugotoviti razliko med »centrom in periferijo«.

Srednješolce sem izbrala s pomočjo profesorjev. Prosila sem jih, da mi izberejo zelo različne posameznike in sicer take, ki se aktivno ukvarjajo s športom, in tudi take, ki izstopajo od povprečja v smislu slabšega učnega uspeha, izostajanja od pouka in za katere se sumi, da uporabljajo droge.²⁸ Odgovorov teh dveh skupin nisem delila, saj sem le tako lahko dobila reprezentativno sliko dogajanja med mladimi. Prav tako sem vprašanja respondentom postavljala ne glede na to, ali so bili »vzorni«dijaki ali »delikventi«.²⁹ Upoštevala sem le to, da se polovica intervjujev nanaša na »dejavnosti«, polovica pa na »droge«.

6.4 ANALIZA

6.4.1 ANALIZA ODGOVOROV ZA DEJAVNOSTI V PROSTEM ČASU

Na podlagi metode mehkega veriženja sem prosila respondente, naj mi naštejejo vse dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo med prostim časom. Našteli so mi enajst (11) različnih dejavnosti in sicer: branje, druženje s prijatelji in partnerji, obiskovanje gledališč in pesniških večerov, poslušanje glasbe, računalništvo, risanje, ukvarjanje s športom, taborništvo, gledanje televizije, »žur« (zabava in obiskovanje subkulturnih scen).

Dejavnosti, ki so se največkrat pojavljale so: druženje s prijatelji in partnerji, ukvarjanje s športom in »žuranje«. Najmanj pa so se pojavljale naslednje dejavnosti: branje, gledališče in pesniški večeri, poslušanje glasbe, risanje.

Glede na naštete dejavnosti sem respondente spraševala po koristih, ki jim jih slednje nudijo. Naštete koristi so zelo različne in se med seboj razpršeno povezujejo. Koristi, ki so se največkrat pojavljale (centralne koristi), bom analizirala pozneje, na tem mestu bi omenila le nekatere posebnosti.

Lahko je zaznati več funkcionalnih koristi kot psihosocialnih, slednje so za respondente zelo pomembne, vendar jih te dejavnosti očitno ne zadovoljujejo v tolikšni meri, da bi to bilo pomembno za njihov socialni razvoj: dober odnos do ljudi, spoznavaj nove ljudi, spoznavaj nove stvari, pogovor, nisi osamljen, si priljubljen. Nekatere izmed naštetih se sicer na podlagi analize ne pojavljajo pogosto, so pa »zgovorne«; mladim veliko pomeni, da svoje težave lahko delijo z drugimi. Veliko jim pomenijo dobri medčloveški odnosi, odkritost (pogovori),

---

28 Nepoznavanje problematike in stereotipne predstave do uporabnikov drog nekaterih profesorjev name niso vplivali, sem pa tako lažje izbrala respondente, ki pogosteje obiskujejo različne mladinske subkulturne scene.

29 Vprašanje »Naštej aktivnosti, s katerimi se ukvarjaš med prostim časom«. oz. »Naštej mi vse droge, ki jih poznaš.«, sem postavljala ne glede na to, kakšen je bil respondent.

prijateljstvo, kar je ugotovila tudi Uletova v svoji raziskavi iz leta 1995. Odgovor na vprašanje »Katere situacije se ti zdijo zaželene?«, se je glasil »Živeti mirno v krogu svoje družine in prijateljev.« Kar 67,1% anketirancev je odgovor izbralo kot zelo zaželen. (Ule,1995:104)

Korist »nisi osamljen«, se močno navzdol navezuje na korist »spoznavam nove«³⁰ ljudi in na višjo psihosocialno korist »si priljubljen«, iz česar lahko zaključimo, da je socialna priznanost med mladimi zelo zaželena. To potrjuje tudi raziskava, ki jo je izvedla Uletova, saj se ugleden družbeni položaj kot zaželena situacija pojavlja v 37,0% anketiranih.

---

30 Kar pomeni, da je za mlade pomembno, da spoznavajo nove ljudi, zato da niso osamljeni, slednje pa zato, da so priljubljeni.

6.4.1.1 DOMINANTNE VERIGE

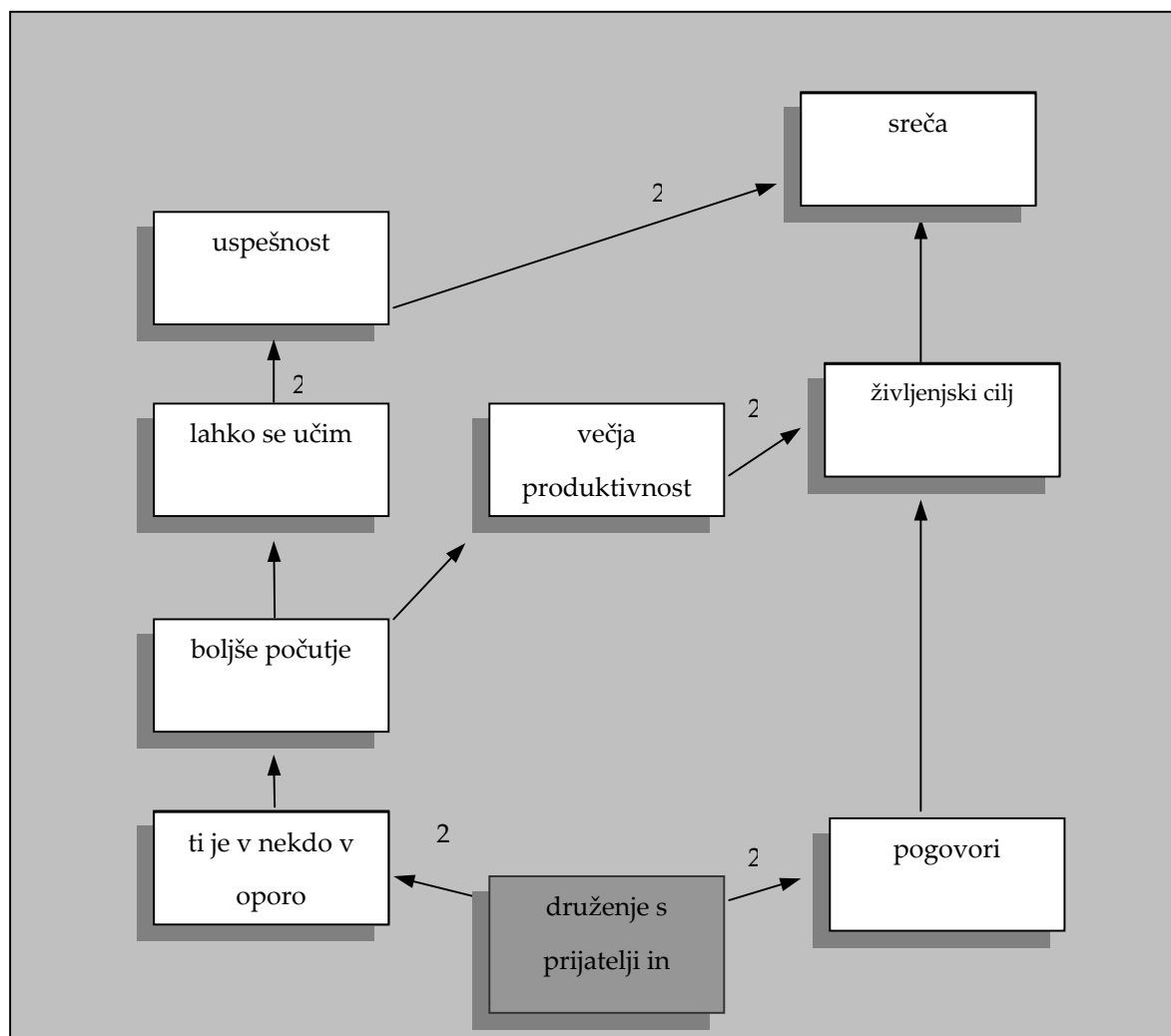
Med analizo se je pokazalo več dominantnih verig, v katerih respondenti povezujejo dejavnosti s koristmi. Iz dominantnih verig so razvidne tudi centralne koristi. Slednje se približno enakomerno porazdeljujejo tako na funkcionalnem, kot tudi na psihosocialnem nivoju.

Verige niso zelo razvejane in jih tudi ni veliko, kar nam pove, da so koristi, ki jih respondenti zaznavajo, zelo različne in da izhajajo iz različnih dejavnosti. Segajo pa tudi do nivoja vrednot iz česar lahko sklepamo, da so nekatere dejavnosti (druženje s prijatelji in partnerji, šport) za mlade zelo pomembne in da imajo velik vpliv na oblikovanje mladostnikove percepcije sveta in njegove identitete.

PRVA DOMINANTNA VERIGA

Dejavnost (glej sliko 6.7) »druženje s prijatelji in partnerji« se je pojavila večkrat in je za respondente pomembna predvsem zato da »imaš nekoga za oporo«, da se »bolje počutiš«. Veriga se tu razcepi v dve smeri. V eni smeri se močnejše navezuje na korist »se lahko učiš«, kar pa je po njihovem pogoj za »uspešnost«. Slednja je nujna za »srečo«. Druga smer verige se tudi močnejše navezuje na korist »bolj produktiven«, kar je pogoj, da »dosežeš življenjski cilj« in končno »srečo«. Zadnja povezava je močna, kar nam pove, da se mladi zavedajo pomembnosti šolanja. Zavedajo se svojih obveznosti.

Slika 6.7: Prva dominantna veriga - prosti čas

Naslednja korist, ki izhaja iz te lastnosti, so »pogovori«. Ta zveza je relativno močna, veriga pa ne sega visoko. Pogovori so za mlade sicer pomembni, ne prinašajo pa jim velikih koristi.

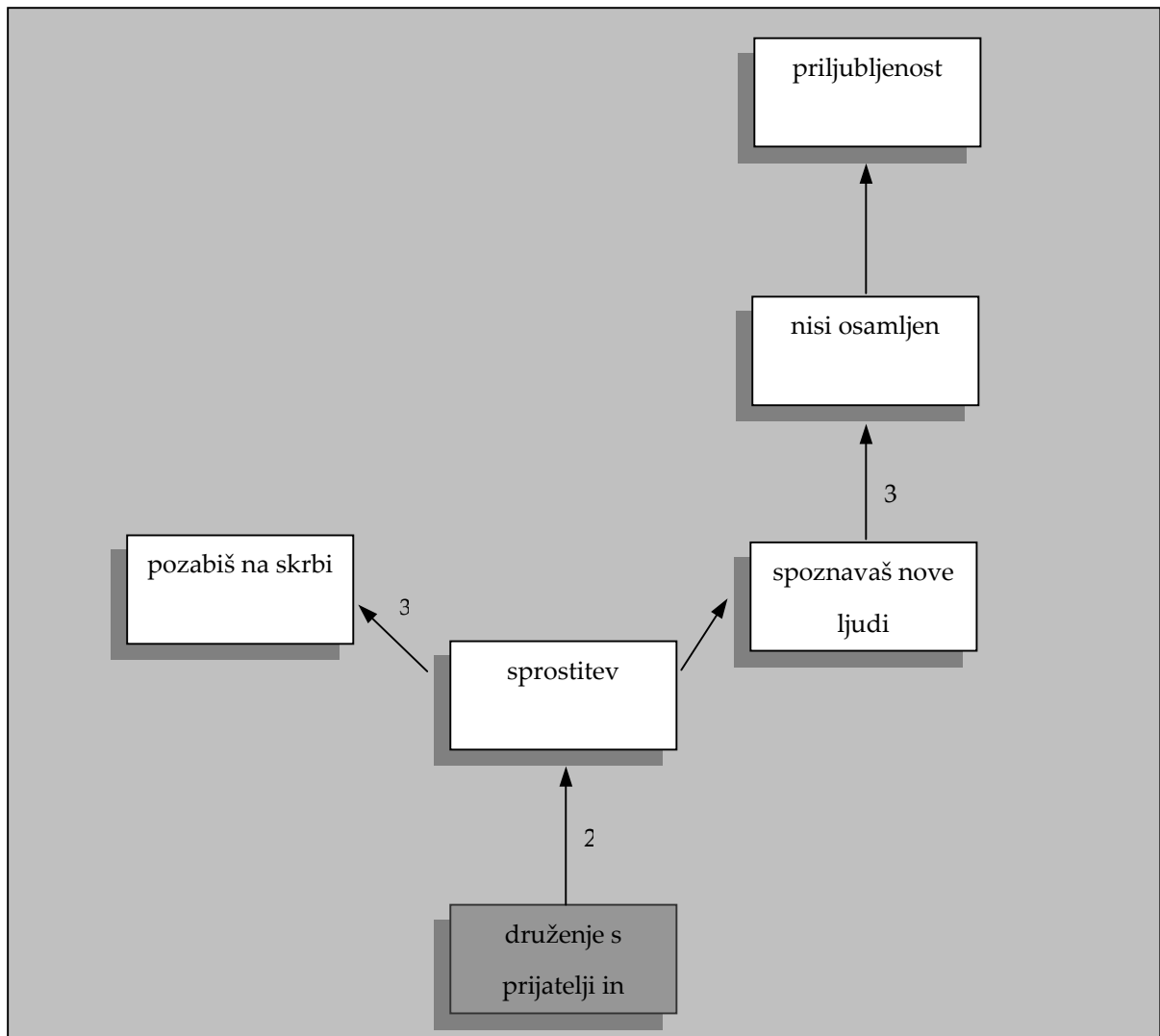

Pri tej verigi je zanimivo dejstvo, da dejavnost »druženje s prijatelji in partnerji« v koristih sicer ne sega zelo visoko, mladi pa funkcionalne koristi direktno navezujejo na vrednote in te se med seboj relativno močno vežejo. Sklep, ki iz tega sledi je, da mladi te koristi jemljejo precej instrumentalno, zgolj kot dejstva, ki jih je pač treba sprejeti, če želiš uspeti v življenju. Odgovornost jemljejo precej individualno v smislu, da je večina stvari odvisna od njih samih, njihovega napora in vloženega truda. Zavedajo pa se, da današnja družba vse naštetu zahteva, če želiš biti relativno uspešen.

DRUGA DOMINANTNA VERIGA

Druga dominantna veriga (glej sliko 6.8) prav tako izhaja iz dejavnosti »druženje s prijatelji in partnerji« in se močnejše navzgor navezuje na korist »sprostitiv«. Ta jim je pomembna, ker jim omogoča, da »pozabijo na skrbi«. Od tu se razcepi tudi na korist »spoznavaj nove ljudi«, kar je pomembno zato, da »nisi osamljen« oziroma da »si priljubljen«.

Slika 6.8: Druga dominantna veriga - prosti čas

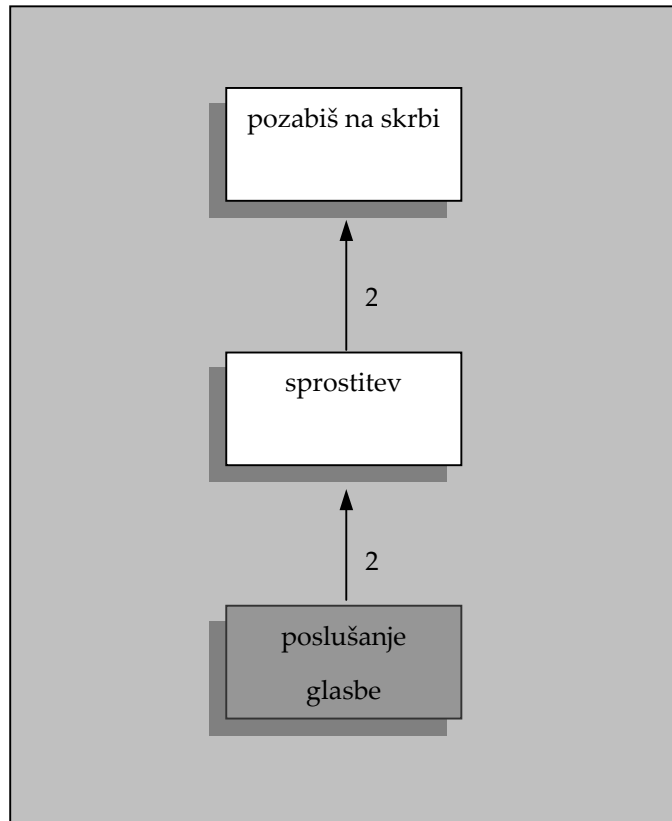

Veriga se ne zaključi z vrednoto, sega pa do psihosocialne koristi. Sklepamo lahko, da je druženje s prijatelji za mladostnike pomembna predvsem zato, ker v družbi najdejo svoj položaj, se ovrednotijo, skratka, da so radi čimbolj priljubljeni.

TRETJA DOMINANTNA VERIGA

Veriga (glej sliko 6.9) izvira iz dejavnosti »poslušanje glasbe«. Navzgor se relativno močno navezuje na korist »sprostitvev« in se enako močno nadaljuje le do koristi »pozabiš na skrbi«. Iz tega je razvidno, da mladina posluša glasbo predvsem zaradi sprostitve in da jim ta ne prinaša nekih drugih visokih zadovoljitev.

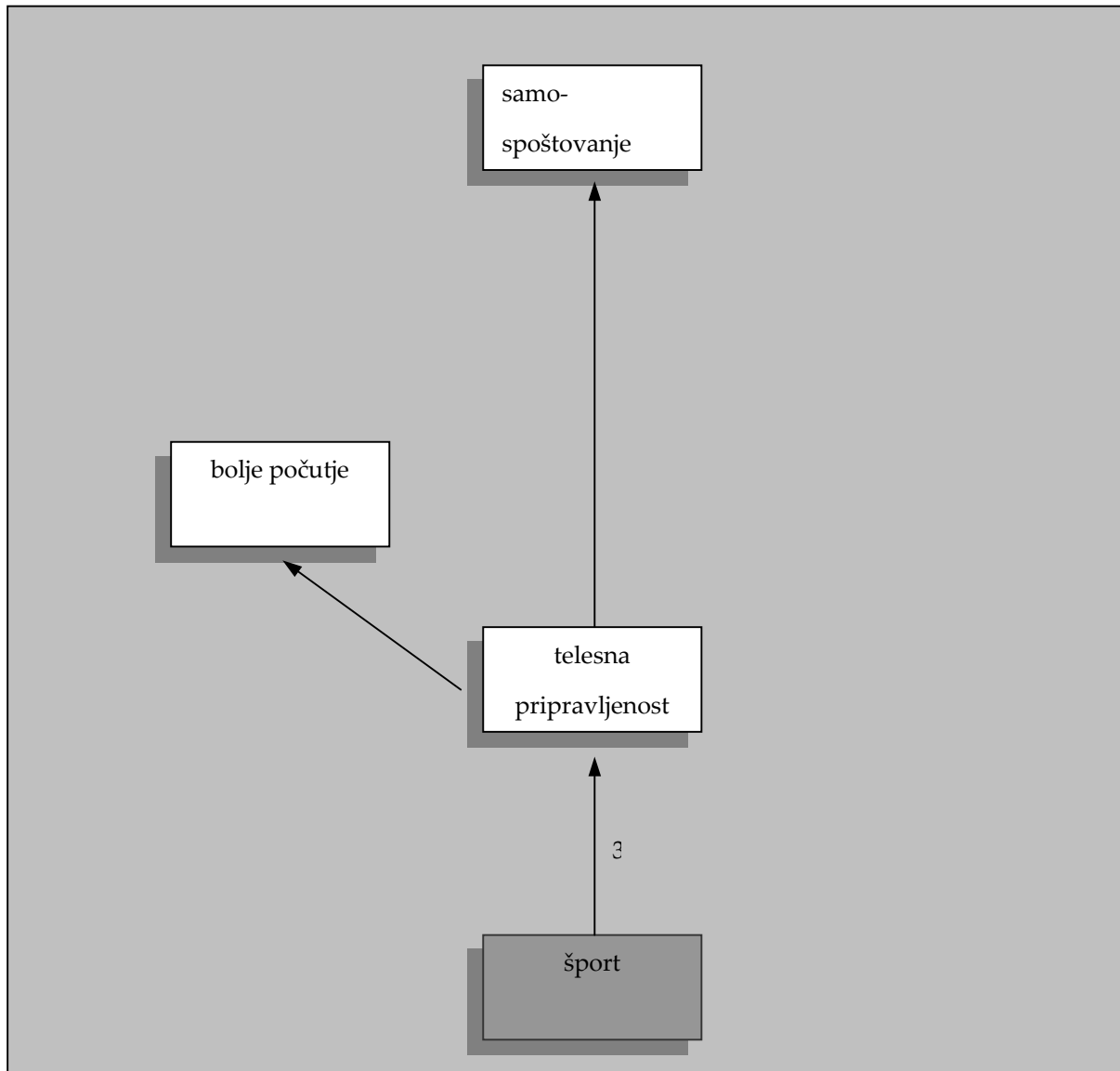
Slika 6.9: Tretja dominantna veriga - prosti čas

ČETRТА DOMINANTNA VERIGA

Izhaja (glej sliko 6.10) iz dejavnosti »šport« in se močno navzgor navezuje na korist »telesna pripravljenost«, vendar se tu tudi konča. Zelo šibko se nadaljuje v eno smer le do vrednote »samospoštovanje«, v drugo smer pa do koristi »boljše počutje«.

Slika 6.10: Četrta dominantna veriga – prosti čas

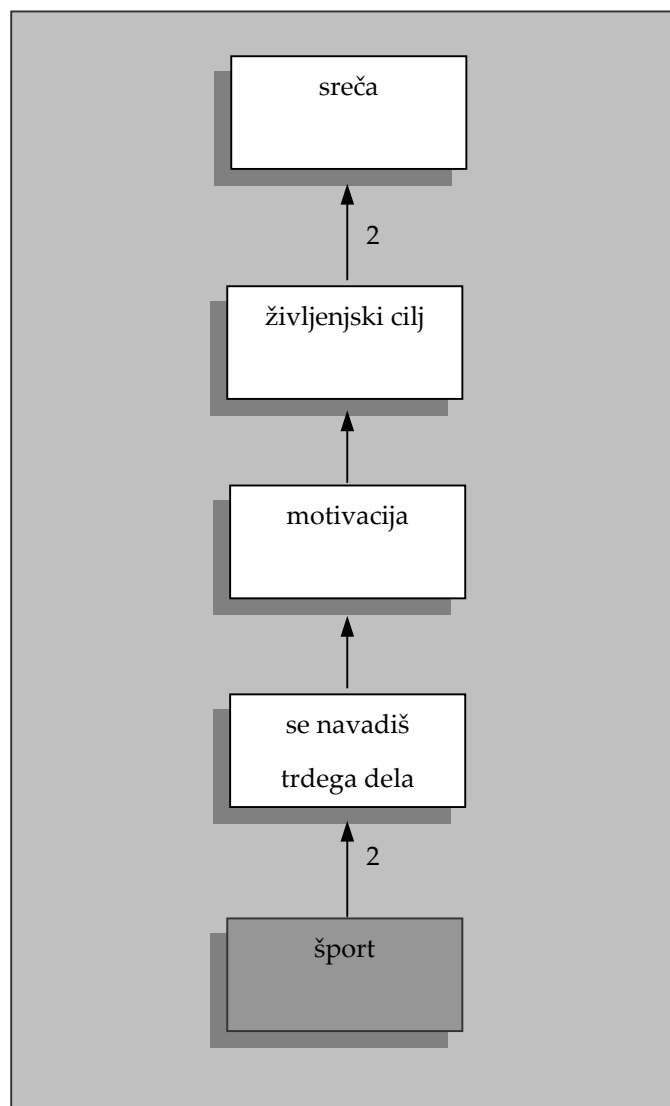

PETA DOMINANTNA VERIGA

Tudi ta veriga (glej sliko 6.11) izhaja iz dejavnosti »šport« in se relativno močno navezuje na korist »se navadiš trdega dela«. Ta navezava se mi je zdela še posebej zanimiva. Ponavlja se ugotovitev, da se mladi zavedajo, da se je potrebno v življenju veliko žrtvovati za uspeh, ki ga visoko cenijo in si ga tudi želijo. Veriga se nadaljuje v korist »trdnost v življenju«, naprej v korist »se bolj potruдиš« v življenju in je motivacija, s pomočjo katere dosežeš življenjski cilj. Slednji je močan pogoj za »srečo«.

Veriga sega visoko, čeprav se posamezni členi med seboj neenakomerno močno vežejo, kar nam pove, da mladi šport kot dejavnost prostega časa zaznavajo kot dejavnost, ki posredno vpliva na uspehe v življenju in s pomočjo katere dosežeš življenjske cilje. Motivacijski faktor kotira visoko, se pa direktno ne veže na vrednote in norme, ki so potrebne, da jih mladostniki v življenju sprejmejo, ko vstopajo v svet starejših, zaposlitve, ipd.

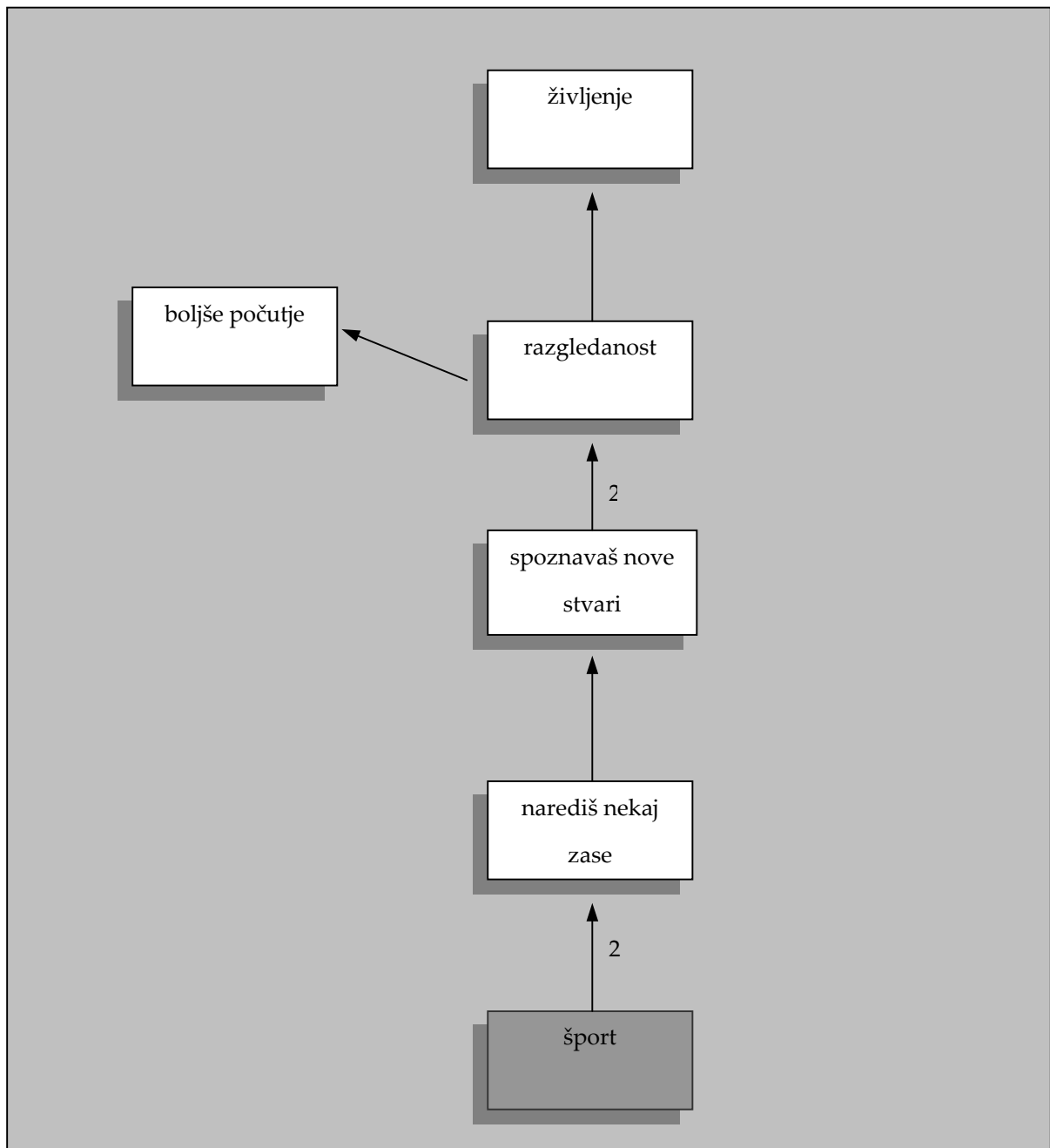
Slika 6.11: Peta dominantna veriga – prosti čas

ŠESTA DOMINANTNA VERIGA

Tudi ta veriga (glej slika 6.12) izhaja iz dejavnosti »šport«. Nadaljuje se močneje v korist »da narediš nekaj zase«, kar je pomembno, »da spoznaš nove stvari«. Ta korist se močneje nadaljuje v korist »razgledanost« in nato šibko nadaljuje do vrednote »življenje«, v drugo smer pa v korist »boljše počutje«. Za mlade je pomembno predvsem, da lahko med seboj sodelujejo v različnih aktivnostih in tudi na tak način spoznavajo življenje.

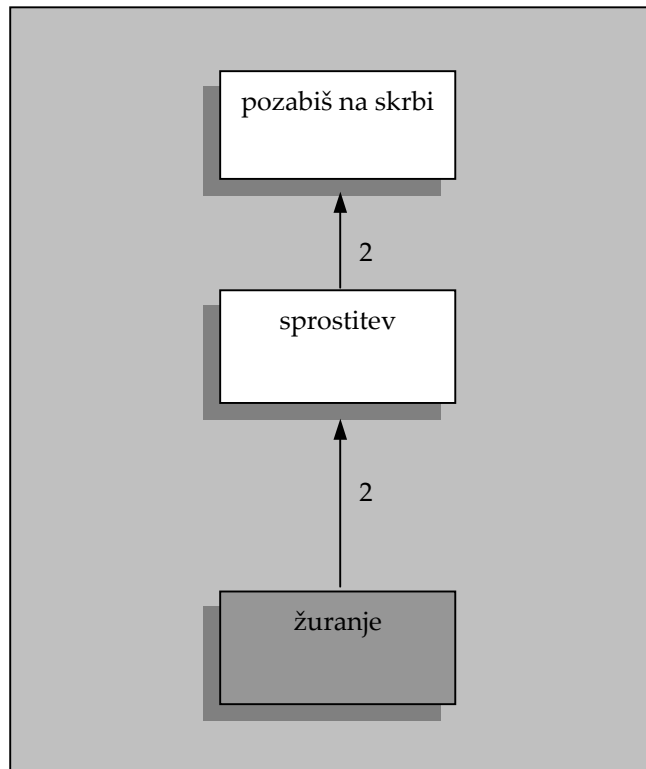
Slika 6.12: Šesta dominantna veriga – prosti čas

SEDMA DOMINANTNA VERIGA

Izhaja (glej sliko 6.13) iz dejavnosti »žuranje«, ki je pomembno predvsem zato, da se mladina »sprosti« in »pozabi na skrbi«. Tudi ta veriga ni zelo visoka in sega le do funkcionalne koristi. Je pa relativno močna.

Slika 6.13: Sedma dominantna veriga – prosti čas

6.4.2 CENTRALNE KORISTI

Centralne koristi so koristi, ki se pojavljajo največkrat, torej tiste, ki so jih mladi največkrat zaznali kot pomembne, ne glede na to, iz katere dejavnosti ali nižje koristi izhajajo.

Centralnih koristi je veliko, po večini presegajo nivo funkcionalnih koristi, razen posameznih, iz česar lahko sklepamo, da prostočasne dejavnosti mladimi zelo koristijo in jih jih visoko zadovoljujejo.

Centralne koristi se zelo fluidno povezujejo, tako navzgor kot tudi navzdol, z zelo različnimi drugimi koristmi. To pomeni, da mlade zelo različne stvari različno zadovoljujejo in jih motivirajo. Različne koristi tudi neenako vrednotijo.

V nadaljevanju bom predstavila centralne koristi, ki so najmočnejše in se najpogosteje pojavljajo, ter poskusila predstaviti njihovo vzročno - posledično zvezo.

PRVA CENTRALNA KORIST

»Dobro počutje«

Iz analize je razvidno, da je za mlade zelo pomembno, da se dobro počutijo.

Koristi, ki omogočajo dobro počutje, so: »ni stresno«, »telesna pripravljenost«, »pozabiš na skrbi«, »razgledanost« in da »ti je nekdo v oporo«. Relacije so sicer šibke, se enako močno povezujejo, so pa zelo razpršene. Navzgor se močnejše povezuje s koristjo »boljša produktivnost«. Manj močno pa se povezuje s koristjo »lahko se učim«.

DRUGA CENTRALNA KORIST

»Večja produktivnost«

Druga centralna korist je »večja produktivnost«, ki jo je mogoče zadovoljiti predvsem s tem, da se »bolje počutiš«. Zanimiva je navezava na dejavnost gledališče, je pa šibka. Odvisna je tudi od »sprostitve« in tega, da »nisi utrujen«. Ta centralna korist navzgor sega celo do vrednote »zadovoljstvo« in »uspešnost«. Zanimiva je navezava na vrednoto »najdeš svojo identiteto«, ki je šibka, dokazuje pa, da se mladi zavedajo svojega odraščanja in da zavestno iščejo svoje mesto v družbi.

TRETJA CENTRALNA KORIST

»Lahko razmišljaš«

Koristi, ki jih pripeljejo do tega, da »lahko razmišljajo«, so: »večja koncentracija«, »razvijaš svoj um«, »nisi depresiven«.

Ta korist se navzgor veže le na višjo korist »lahko se učim«. Vez je močnejša. Mladina ne vidi več nobenih višjih koristi od te, kar je še posebej presenetljivo. Sklepamo lahko, da prosti čas strogo ločujejo od šolskih obveznosti.

ČETRТА CENTRALNA KORIST

»Da nisi živčen«

Tudi ta centralne korist se pojavlja relativno pogosto. Navzdol se veže kar s štirimi različnimi koristmi in sicer: »pogovor«, »ni stresa«, »pozabiš na skrbi« in »sprostitev«. Zanimivo je, da se navzgor veže le na dve koristi. Na psiho - socialno korist »boljši odnosi z ljudmi« in »boljša koncentracija«. Zadnja vez je močnejša. Ta centralna korist ima visok motivacijski faktor in je za mlade zelo pomembna.

PETA CENTRALNA KORIST

»Nisi osamljen«

Korist se pojavlja pogosto. Mladi osamljenost jemljejo kot veliko frustracijo, sega pa na psiho- socialni nivo. Navzdol se močno veže na nižjo psiho-socialno korist« spoznaš nove ljudi« in »dobri odnosi z ljudmi«. Na vprašanje, zakaj je pomembno, da niso osamljeni, odgovarjajo, da je to najbolj pomembno zato, da »so priljubljeni« in da z »drugimi delijo izkušnje«.

ŠESTA CENTRALNA KORIST

»Razvijanje samega sebe«

Navzdol se veže s koristmi »razgledanost«, »ljudje ti zaupajo« in »deliš izkušnje z drugimi«. Navzgor pa s »samouveljavljanjem« in »napredovanjem«, »nisi depresiven«.

SEDMA CENTRALNA KORIST

»Spoznavanje novih ljudi«

Ta korist je pomembna predvsem zato, »da nisi osamljeni«, da »potešiš radovednost« in da pridobš »samozavest«. Navzdol pa se veže z »sprostitvijo«, ker jih »zabava«, »si v dobrih odnosih z ljudmi«, da »greš ven«.

OSMA CENTRALNA KORIST

»Sprostitev«

Ta korist je za mlade najpomembnejša. Je posledica več dejavnosti in sicer: »druženje s prijatelji in znanci«, močnejše se veže na »poslušanje glasbe«, »računalništvo«, »šport« in

močnejše na »žuranje«. Manj močno tudi na »gledanje televizije«, kar je še posebej presenetljivo, glede na to, da podatki govorijo, da mladi veliko časa preživijo pred televizorjem. Zanimiva je tudi ugotovitev, da mladim šport ne predstavlja sprostitev, ampak predvsem trdo delo in pridobivanje delovnih navad. Sprostitev jim prinaša tudi »pogovor«. Sprostitev pa je za mlade pomembna, ker s tem: večajo »produktivnost«, »lažje opravljajo dolžnosti«, »niso živčni«. Zelo je pomembno, da »pozabijo na skrbi«. Če so sproščeni lažje »spoznavajo nove ljudi«. Omogoča pa jim tudi »dosego življenjskega cilja«.

DEVETA CENTRALNA KORIST

»Lahko se učiš«

Močno se navezuje navzdol na korist »lahko razmišljaš in dobro počutje«. Enako močno kot to, da se lahko učijo, je za mlade pomembno, »da so uspešni«.

6.4.3 ANALIZA ODGOVOROV NA VPRAŠANJA O DROGAH

Na podlagi metode mehkega veriženja sem respondente prosila, da mi najprej naštejejo vse vrste drog, ki jih poznajo, vsaj po učinku.

Respondenti so skupaj našteali sedem vrst drog in sicer: »ekstazi«, »nore gobice«, »marihuano«, »heroin«, »kokain«, »speed«³¹ in LSD.

Iz analize je očitno razvidno, da respondenti najboljše poznajo sintetične droge in marihuano, saj so največ koristi navedli ravno za te droge, najmanj pa za LSD, za »nore gobice« za katero niso navedli nobene koristi (očitno samo poznajo to drogo, ne pa natančnih učinkov), nato si sledijo speed, heroin in kokain.

Respondente sem enako kot na primeru prostočasnih dejavnosti spraševala po koristih, ki jim jih po njihovem mnenju lahko nudijo našteje droge, in glede na odgovore poskušala najti motivacijske cilje za jemanje drog pri mladih.

Iz odgovorov se da razbrati, da mladi največ koristi vidijo v ekstaziju, pri tem pa je treba tudi poudariti, da je ta droga trenutno najbolj »moderna« in da je večina mladih s to drogo relativno dobro seznanjena, ne glede na to, ali so z njo že eksperimentirali oz. jo jemali ali ne.

---

³¹Speed - danes se pod tem "tržnim" / pouličnim imenom pojmuje tako amfetamin, kot metamfetamin in tudi nekatere druge, a redkejšje derivate amfetamina, kot je npr. etilamfetamin. Vsem je skupen amfetaminski skelet, razlikujejo se le po skupinah vezanih na edini dušikov (N) atom v amfetaminskem skeletu.

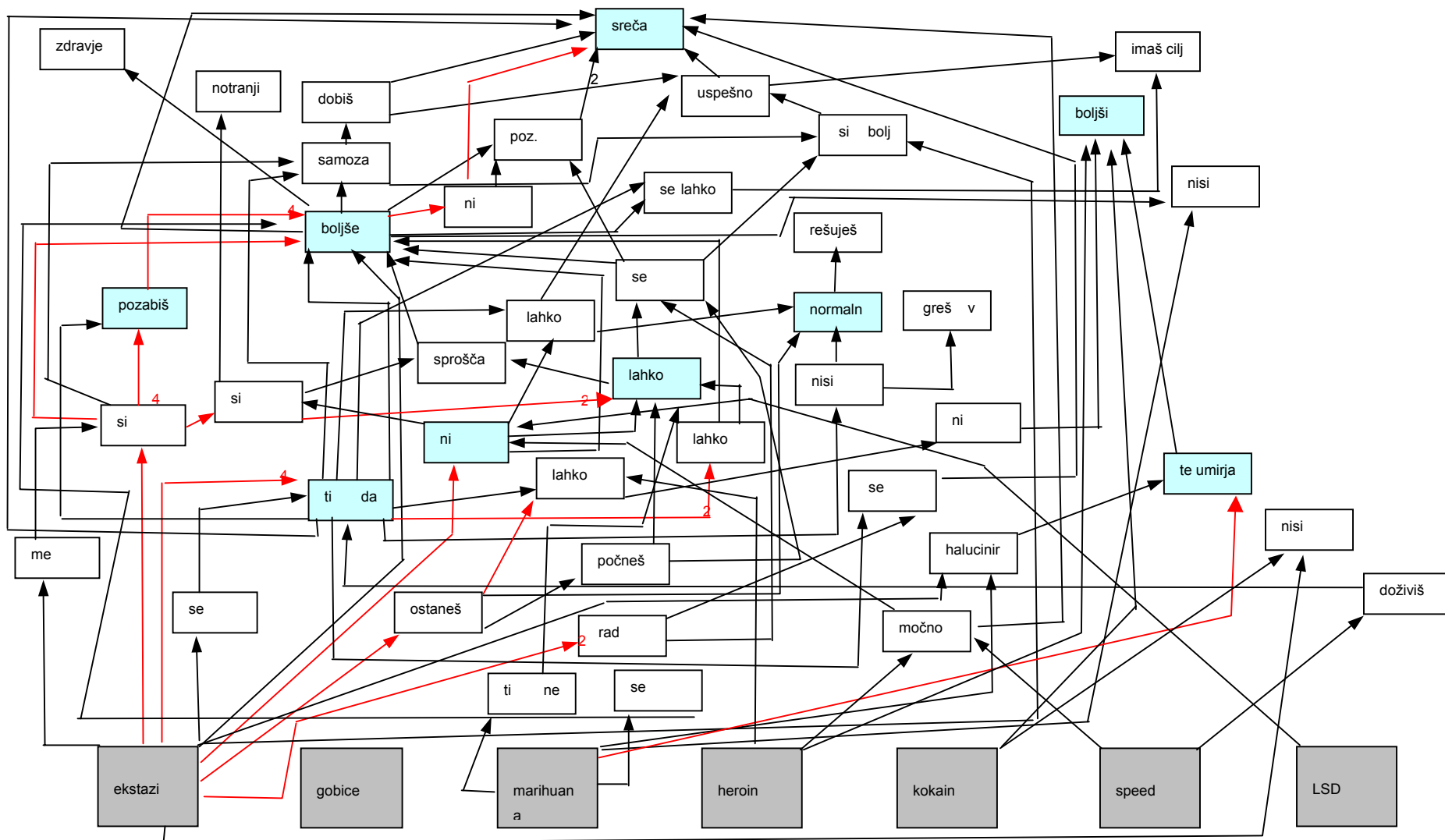
Ravno tako kot pri prostočasni dejavnosti se tudi tu koristi razpršeno povezujejo. Zaznanih je več dominantnih verig in tudi centralnih koristi. Največ koristi se navezuje in izhaja in droge ekstazi, malo manj iz marihuane. Koristi segajo tudi do psiho-socialnega nivoja (greš v družbo, boljši medsebojni odnosi, uspešnost v poklicu, se spojiš s skupino,...).

Respondenti so uspeli zaznati tudi nekaj vrednot, ki jih je v tem primeru manj kot na primeru prostočasni dejavnosti, vseeno pa segajo zelo visoko. Zanimive so tudi nekatere povezave, ki niso pogoste, so pa zgovorne. Tak je primer korist »haluciniraš«, izhaja iz marihuane in iz LSD. Mladi menijo, da je to pomembno zato, da »se umiriš« in imaš tako »boljši odnos do ljudi«.

Drugi tak primer je korist, »da počneš norosti«. To je pomembno, saj se tako »lahko izpoveš« in »lahko uživaš«. Navezava asociira na predpostavko, kot da bi bilo nenormalno se izpovedati nekomu, ko si trezen. Mladi čutijo, da je medsebojni pogovor nujen, vendar ga ne jemljejo samoumevno. Za to rabijo zunanjo stimulacijo, pogum. Kot da bi se bali reka »močnejši preživi«. V današnji družbi ni mesta za šibkejše.

Nekatere koristi, ki so se pojavile, so še posebej blizu filozofiji rave subkulture in to je bilo zame še posebej zanimivo. Slednje bom še posebej omenila v nadaljevanju med primerjavo koristi prostočasni dejavnosti in drog.

Graf 6.14: Mreža odgovorov o drogah

6.4.4 DOMINANTNE VERIGE

So verige, ki se največkrat pojavljajo. Največ jih izhaja iz droge »ekstazi«, iz česar lahko sklepamo, da respodneti to drogo najbolj poznajo, poznajo pa tudi njene učinke. Vse ostale droge poznajo bolj na splošno, zgolj kot dokaz neke splošne razgledanosti. Glede na opravljene razgovore lahko sklepam, da boljše poznajo le še marihuano in posamezno tudi LSD.

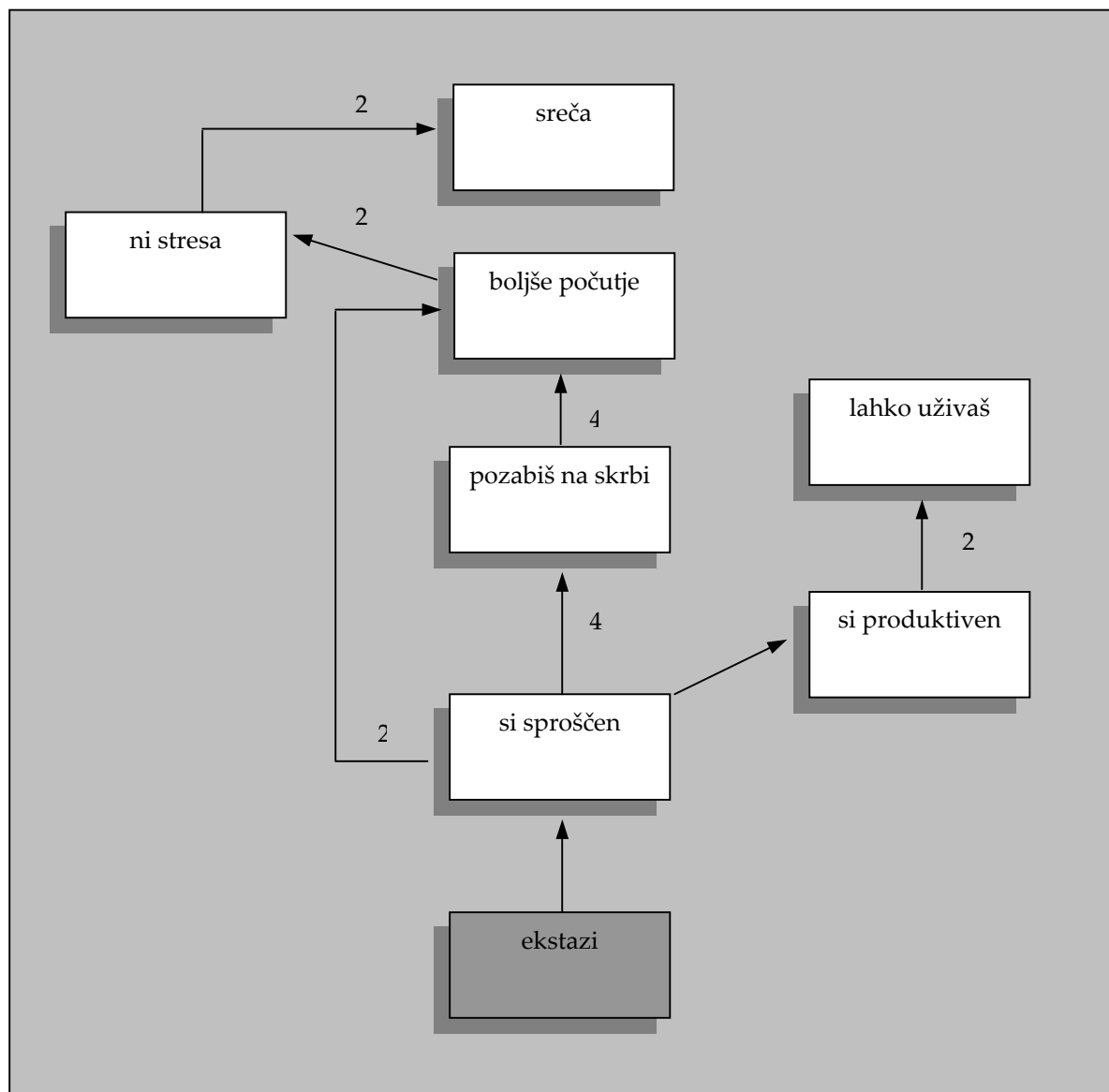
Vse verige so relativno enako močne. V povprečju ne segajo visoko, razen izjem, ki sežejo tudi do vrednot. Tudi večina centralnih koristi se veže v dominantne verige. Verige tudi niso zelo razvejane, kar nam pove, da mladi zaznavajo koristi drog, vendar se te koristi nanašajo predvsem na trenutne situacije. Ne povezujejo jih s svojo prihodnostjo. Gre povečini le za hedonistično filozofijo, kako najbolje preživeti prosti čas in v tem najbolj, kar se da, uživati.

PRVA DOMINANTNA VERIGA

Veriga (glej sliko 6.15) izhaja iz droge »ekstazi«. Je razvejana. Prva korist, ki ni bila pogosta, je »si sproščen«. Od tu se veriga razdeli na tri smeri. V eni smeri se močnejše nadaljuje v višjo korist »boljše počutje«. V drugi zelo močno podaljšuje v korist »da pozabiš na skrbi« in dalje enako močno do »boljšega počutja«. Če se dobro počutiš, potem »ni stresa«. V tretjo smer pa se nadaljuje v korist »produktiven« in dalje v korist »lahko uživaš«.

Zadnja navezava nam pove, daje res, da mladi radi uživajo in so brezskrbni, vendar ne po vsaki ceni. Užitek nastopi šele, ko so vse obveznosti opravljene oziroma je to užitek šele tedaj, ko ta ne ogrozi ostalih obveznosti (si produktiven).

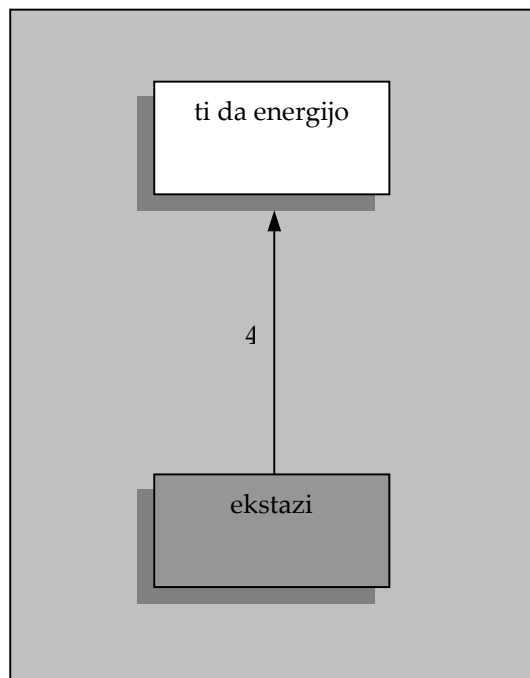
Slika 6.15: Prva dominantna veriga - droge

DRUGA DOMINANTNA VERIGA

Veriga (glej sliko 6.16) izhaja iz droge »ekstazi«. Je zelo nizka, vendar močna. Nadaljuje se le v korist »ti da energijo« in se tu tudi konča. Mladi zelo različno gledajo na to, zakaj je to, da imajo energijo, zanje pomembno, zato se tudi veriga nadaljuje navzgor zelo razpršeno. V povezavi s kontekstom, v katerem se ekstazi uporablja, je pomembno, da imajo zadosti energije, da lahko plešejo dolge ure in sledijo ritmom glasbe.

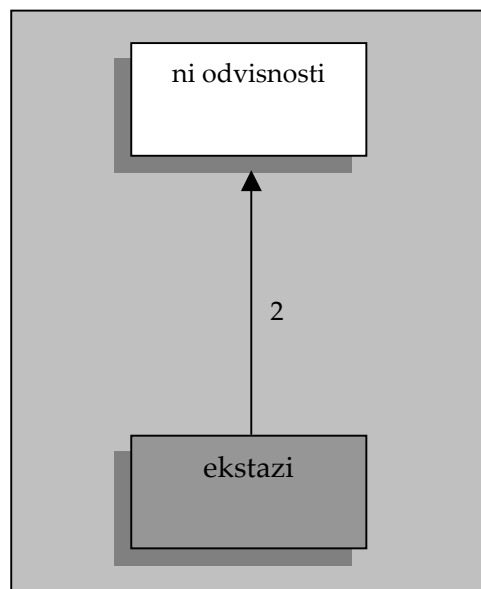
Slika 6.16: Druga dominantna veriga - droge

TRETJA DOMINANTNA VERIGA

Tretja dominantna veriga (glej sliko 6.17) se prav tako začne z drogo »ekstazi«. Navezuje se na korist »ni odvisnosti«. Ta korist hkrati opozarja tudi na veliko prednost te droge, ki jo mladi tako množično uporabljajo in jo zaznajo predvsem kot prednost. Mladi si ne želijo odvisnosti in hendikepa, kot je razvidno tudi iz ostalih koristi. Zanimivo je tudi dejstvo, naj tudi marihuana ne bi povzročala odvisnosti, vsaj po mnenju večine mladostnikov (o tem sicer obstaja veliko polemik in nasprotujočih se mnenj tudi strokovne javnosti) pa pri marihuani te sploh ne omenjajo. Predvidevam, da je temu tako, ker se marihuana smatra kot »lahka« droga in je potem neodvisnost samoumevna.

Slika 6.17: Tretja dominantna veriga - droge

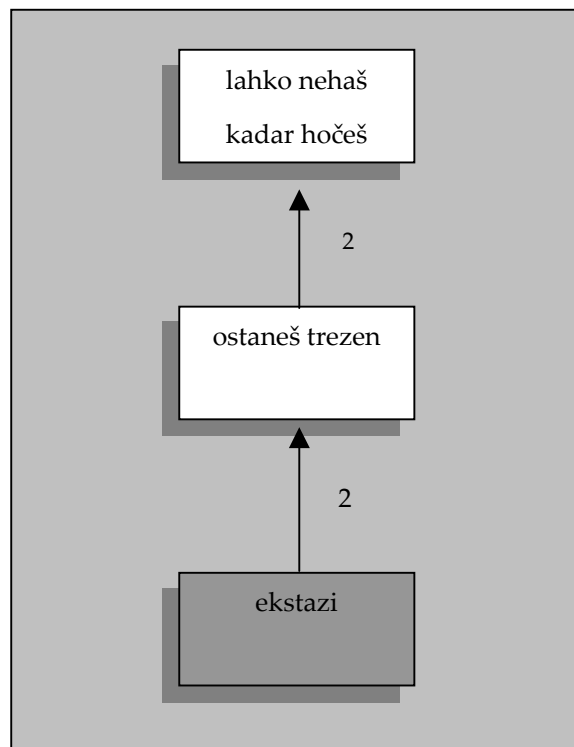

ČETRТА DOMINANTNA VERIGA

Tudi ta veriga (glej sliko 6.18) je zelo podobna prejšnji. Droga »ekstazi«, ki se navzgor močnejše veže na korist »ostaneš trezen« in dalje enako močno na korist »lahko nehaš (tu mislijo na jemanje droge), kadar hočeš«. Razlaga je zelo podobna zgornji in nakazuje dejstvo, da mladi nočejo biti pod vplivom droge nepretrgoma ter pojasnjuje množičen pojav subkulture scene »weekend drogerašev«, ki jemljejo drogo le ob vikendih, preko tedna pa normalno funkcionirajo in poskušajo opravljati vse svoje obveznosti.

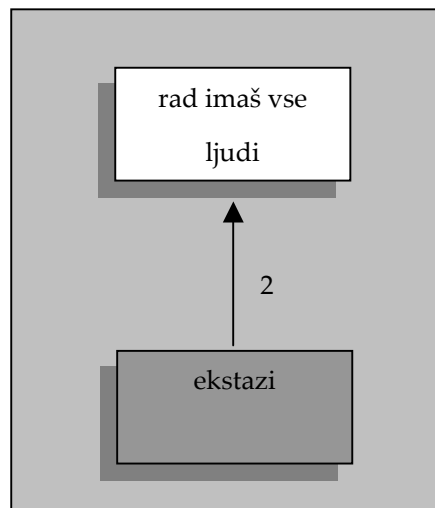
Slika 6.18: Četrta dominantna veriga - droge

PETA DOMINANTNA VERIGA

Iz sheme pete dominantne verige (glej sliko 6.19) je razvidno, da je korist, ki ponovno izhaja iz droge »ekstazi«, »rad imaš vse ljudi« pomembna za mlade. Tudi ta ugotovitev je zanimiva. Občutek radosti, ki ti jo da tableta ekstazija, je posledica karakteristike te droge in jo mladi pogosto navajajo kot njeno prednost. Tovrstni občutki, tj. radosti, prijateljstva, povezanosti, ipd., dandanes niso pogosto prisotni v vsakdanjiku, so pa značilni za rave partije. Vzdušje je »umetno« narejeno, s pomočjo droge, je pa tudi res, da so ravno tovrstna čustva močan magnet, ki žene mlade na tovrstna srečanja. Postavlja se vprašanje, kje so skriti ti občutki in zakaj se tako transparentno ne kažejo v medsebojnih stikih v vsakdanjem življenju.

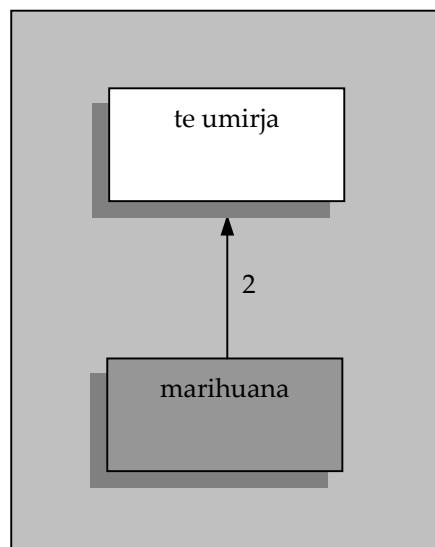
Slika 6.19: Peta dominantna veriga - droge

ŠESTA DOMINANTNA VERIGA

Veriga (glej sliko 6.20) izhaja iz droge »marihuana« in je zelo nizka. Navzgor se močnejše veže le s koristjo »te umirja«. To se mladim zdi prednost te droge, ki pa tudi že sama po sebi sproža pomiritev. Naj dodam, da jo mladi pogosto mešajo z ekstazijem, zlasti po končanih zabavah, da se umirijo in da lahko zaspijo, saj ekstazi in drugi sintetiki še dolge ure po zaužitju povzročajo močno bitje srca in nemirnost. To je zaskrbljujoče, saj jemanje drog ni dobro, mešanje pa še slabše, ker se učinki ne dajo predvideti in so lahko usodni.

Slika 6.20: Šesta dominantna veriga - droge

6.4.5 CENTRALNE KORISTI

Podobno kot na primeru prostočasnih dejavnosti se tudi na primeru drog, ki so jih mladi naštel, pojavlja relativno veliko centralnih koristi. To so tiste koristi, ki so jih mladi zaznali najpogosteje. Večina jih ne presega nivoja funkcionalnih koristi, posamezne pa dosegajo tudi nivo vrednot. Večina centralnih koristi ne izhaja direktno iz drog samih, temveč se navzdol veže z drugimi koristmi.

Iz analize izstopajo naslednje koristi: »pozabiš na skrbi«, »ti da energijo«, »boljše počutje«, »ni odvisnosti«, »lahko prenehaš jemati drogo, kadar hočeš«, »lahko uživaš«, »sreča«, »normalno funkcioniraš«, »imaš boljši odnos do ljudi«, »te umirja«.

PRVA CENTRALNA KORIST

»Pozabiš na skrbi«

Ta centralna korist se navzdol zelo močno veže na korist »si sproščen« in enako močno navzgor na korist »boljše počutje«. Manj močno se veže navzdol tudi s koristjo »ti da energijo«.

DRUGA CENTRALNA KORIST

»Boljše počutje«

Navzdol se močneje veže s centralno koristjo »pozabiš na skrbi« in malo manj močneje s koristmi »si sproščen«, »ne povzroča odvisnosti«, »ti da energijo«, »sproščaš energijo«, »se izpoveš«, »lahko plešeš«. Navzdol pa se veže tudi direktno na drogo »ekstazi«. Navzgor pa se povezuje z višjo koristjo »samozavest«, »pozitivno razmišljanje« in vrednoto »zdravje«. Močneje se veže tudi na korist »ni stresa«.

TRETJA CENTRALNA KORIST

»Ti da energijo«

Navzdol se močno veže na drogo »ekstazi«. Veže se tudi s koristjo »se povežeš z glasbo, in doživiš flash«.

Navzgor se veže s koristjo »samozavest«, »lahko razmišljaš«, »se lahko učiš«, »bolje počutje«, »lahko nehaš, kadar hočeš«. Najpomembnejše pa je za mlade, da imajo »energijo«, da »lahko plešejo«.

ČETRТА CENTRALNA KORIST

»Ni odvisnosti«

Navzdol se močnejše veže z drogo »ekstazi«. Manj močno se veže tudi s koristjo »močno delovanje« in z drogo LSD. Iz tega lahko sklepamo, da so mladi relativno dobro seznanjeni z delovanjem različnih drog.

Ta centralna korist se navzgor veže s koristjo »si produktiven«, »lahko razmišljaš«, »lahko uživaš« in »boljše počutje«.

PETA CENTRALNA KORIST

»Lahko uživaš«

Ta korist se veže predvsem navzdol, na nižje koristi. Najmočnejše se veže navzdol na korist »si produktiven«. Ta navezava je lahko zelo zanimiva. Mladi pogojujejo užitek s predhodnim delom. Torej, če se predhodno potrudijo in opravijo vse svoje obveznosti, si lahko kasneje privoščijo užitek (odgovornost!).

Šibkeje se navzdol veže še s koristmi »ni odvisnosti« , »lahko počneš norosti«, »lahko plešeš« in »ti ne škoduje«.

Navzgor se veže z »sproščaj energijo« in s psihosocialno koristjo »se izpoveš«.

ŠESTA CENTRALNA KORIST

»Normalno funkcioniraš«

Najmočnejše se navzdol veže s koristjo »lahko razmišljaš«, manj močno pa s koristjo »ostaneš trezen« in »nisi utrujen«. Zanimivo je, da se navzgor veže le na eno višjo korist in sicer »lahko rešuješ probleme«. Ta termin sicer zavzema širok spekter dejavnost, mladi jih na tem mestu niso omenjali posamezno, kar me je presenetilo. Niti se ne obremenjujejo s posledicami, ki bi jih t.i. nenormalno funkcioniranje prineslo.

SEDMA CENTRALNA KORIST

»Boljši odnos do ljudi«

Ta psihosocialna korist se veže predvsem navzdol in sicer na drogo »heroin« in »kokain«. Mladi se zavedajo, da odvisniki s heroinom nimajo najboljšega odnosa do ljudi. Veže se na korist »nimaš potrebe vsak dan po drogi«, »te umirja«. Zanimivo, da mladi ne vidijo posebnih prednosti v boljšem odnosu z ljudmi, oziroma se v to ne poglobljajo. Iz verige pa se da razbrati, da zagovarjajo marihuano kot drogo, ki dober odnos do ljudi, po njihovem, omogoča, heroin in kokain pa ne.

»Te umirja«

Navzdol se veže močnejše na marihuano. Mladi jo predvsem omenjajo, ker je umirjanje posledica farmakološke sestave te droge. Očitno jo zaznavajo kot prednost. Navzgor pa se veže na psihosocialno korist »boljši odnos do ljudi«. Ta navezava marihuane in koristi »boljši odnos do ljudi« se je pokazale že večkrat in ponovno dokazuje, da je ta psihosocialna korist za mladino pomembna, ni pa nič narobe, če pri tem kot sredstvo uporabimo marihuano.

6.5 POVZETEK RAZISKVE IN SKLEPNE UGOTOVITVE

Namen raziskave je bil predvsem ugotoviti, ali mladi kompenzirajo koristi, ki jim jih ne nudijo aktivnosti kvalitetnega prostega časa, s tistimi, ki jim jih nudijo droge. Želela sem ugotoviti, zakaj mladi tako množično jemljejo sintetične droge, katere koristi jim le-te nudijo oziroma katere so tiste koristi, ki jih mladi ne zaznavajo v kvalitetnem prostem času. Raziskava mi je omogočila tudi ugotoviti, katere so vrednote, ki jih mladi danes zaznavajo kot svoje in od kod te vrednote sploh izvirajo.

- Iz odgovorov se da razbrati, da mladi največ koristi vidijo v ekstaziju, ob tem pa je treba tudi poudariti, da je ta droga trenutno najbolj »moderna« in da je večina mladih z njo relativno dobro seznanjena, ne glede na to, ali so z njo že eksperimentirali oz. jo jemali ali ne.
- Največ koristi se navezuje in izhaja iz droge ekstazi, malo manj iz marihuane.
- Mladi si ne želijo odvisnosti in hendikepa. Zanimivo je tudi dejstvo, da tudi marihuana naj ne bi povzročala odvisnosti, vsaj po mnenju večine mladostnikov (o tem sicer obstaja veliko polemik in nasprotujočih se mnenj tudi strokovne javnosti), pa te »prednosti« pri tej drogi sploh ne omenjajo pri marihuani. Predvidevam, da je temu tako, ker se marihuana smatra kot »lahka« droga in je potem neodvisnost samoumevna.
- Verige tudi niso zelo razvejane, kar nam pove, da mladi zaznavajo koristi drog, vendar se te koristi predvsem nanašajo na trenutne situacije. Ne povezujejo jih s svojo prihodnostjo.
- Dejstvo, da mladi nočejo biti pod vplivom droge nepretrgoma, pojasnjuje množičen pojav subkulturne scene »weekend drogerašev«, ki jemljejo drogo le ob vikendih in preko tedna normalno funkcionirajo ter poskušajo opravljati vse svoje obveznosti. To dejstvo dodatno pojasnjuje pojem rekreacijske uporabe droge.
- Tovrstni občutki, tj. radosti, prijateljstva, povezanosti, ipd., dandanes niso pogosto prisotni v vsakdanjiku, so pa značilni za rave partije. Vzdušje je narejeno »umetno«, s pomočjo droge, so pa ravno tovrstna čustva močan magnet, ki žene mlade na

tovrstna srečanja. Postavlja se vprašanje, kje so skriti ti občutki in zakaj se tako transparentno ne kažejo v medsebojnih stikih v vsakdanjem življenju.

6.5.1 CENTRALNE KORISTI

Tabela 6.21 : Centralne korist – prosti čas in droge

Centralne koristi: prosti čas	št.	Centralne koristi: droge	št.
»sprostitvev«	6	»boljše počutje«	12
»boljše počutje«	6	»lahko uživaš«	6
»da nisi živčen«	6	»ti da energijo«	6
»spoznavanje novih ljudi«	4	»pozabiš na skrbi«	5
»lahko se učiš«	4	»ni odvisnosti«	4
»večja produktivnost«	4	»boljši odnos do ljudi«	4
»lahko razmišljaš«	4	»normalno funkcioniraš«	4
»nisi osamljen«	3	»te umirja «	3
»razvijanje samega sebe«	3		

- Če primerjamo centralne koristi, razvidne iz mreže (glej tabelo 6.21), ki je nastala na podlagi razgovorov o »kvalitetnem prostem času«, ki ga preživljajo mladi, s centralnimi koristmi, prepoznavnimi iz mreže o drogah, ugotovimo, da je centralnih koristi v prostem času več in se v povprečju tudi večkrat ponavljajo. Mladi prepoznajo tak način preživljanja prostega časa še vedno kot zelo pozitivnega, saj jim omogoča relativno veliko možnosti. Verige niso zelo razvejane, jih je pa veliko, kar nam pove, da so koristi, ki jih respondenti zaznavajo, zelo različne in da izhajajo iz različnih dejavnosti. Mladi zaznavajo podobne koristi od istih dejavnosti. Koristi segajo tudi do nivoja vrednot, iz česar lahko sklepamo, da so nekatere dejavnosti (druženje s prijatelji in partnerji, šport) za mlade zelo pomembne in da imajo velik vpliv na oblikovanje mladostnikove zaznave sveta in njegove identitete. Druženje s prijatelji je za mladostnike pomembno predvsem zato, da v družbi najdejo svoj položaj, se ovrednotijo, skratka da so čimbolj priljubljeni.
- Zavedajo se tudi pozitivnih koristi, ki jim jih tovrstno preživljanje prostega časa prinaša. Kot je iz razpredelnice razvidno, mladim veliko pomeni predvsem to, da se lahko sprostijo, da se dobro počutijo,... Mladi šport kot dejavnost prostega časa zaznavajo kot dejavnost, ki posredno vpliva na uspehe v življenju in s pomočjo katere dosežeš življenjske cilje. Motivacijski faktor kotira visoko in se direktno ne veže na

vrednote in norme, ki so potrebne, da jih mladostniki sprejmejo, ko vstopajo v svet starejših, zaposlitve, ipd.

- Vse našteje koristi pa po mojem mnenju transparentno nakazujejo to, da je mladina zelo obremenjena in zaskrbljena za svojo prihodnost. Vse omenjene koristi se povečini navzgor povezujejo z višjimi koristmi, ki naj bi mladim omogočale »boljše življenje« in v končni fazi dosego življenjskega cilja. Kot bomo kasneje opazili, pa je slednja vrednota pri mladih ena izmed najbolj zaželenih.
- Zdi se, kot da bi vse te koristi morale biti nekakšna »podlaga« za izvajanje obveznosti, ki jim jih nalaga družba. Slednje utemeljujem s tem, da se funkcionalne koristi direktno vežejo na vrednote, iz česar lahko sklepam, da mladi te koristi jemljejo precej instrumentalno, zgolj kot sredstva, ki jih je pač treba izkoristiti, da lažje uspeš v življenju. Odgovornost jemljejo precej individualno v smislu, da je večina stvari odvisna od njih samih, njihovega napora in vloženega truda. Zavedajo pa se, da današnja družba vse naštetu zahteva za uspešnost. Pomembno je torej, da se sprostiš, da nisi živčen, ipd. Vse to skupaj pa ti omogoča opravljanje dolžnosti in relativno uspešnost na dolgi rok. Ponavlja se ugotovitev, da se mladi zavedajo, da se je potrebno v življenju veliko žrtvovati za uspeh, ki ga visoko cenijo in si ga tudi želijo.
- Med analizo sem zaznala tudi zelo zanimivo povezavo med centralnimi koristmi in sem jo poskušala tudi nazorneje predstaviti v Tabeli 6.21. Puščice nakazujejo pomensko podobnost med posameznimi koristmi. Npr.: centralna korist »sprostitvev« je pomensko podobna centralni koristi »pozabiš na skrbi«, ki so jo respondenti večkrat navedli pri vprašanjih o drogah. Kot je zaznati, se koristi presenetljivo močno pokrivajo med seboj in to je zame zelo zanimiva ugotovitev, ker dokazuje, da mladi prosti čas in način kako ga preživljajo, bistveno ne ločujejo med seboj. Zanje je bistveno, da od tega časa iztržijo maksimalen počitek in sprostitvev. Ne postavljajo vrednostnih sodb o načinu preživljanja prostega časa, saj so koristi, ki jim jih nudi preživljanje prostega časa s pomočjo drog, podobne koristim »kvalitetnega« prostega časa. To pomeni, da mlade zelo različne stvari različno zadovoljujejo in jih motivirajo. Tudi različne koristi neenako vrednotijo. Za tiste koristi, katere se ne prekrivajo in nimajo skupne vsebinske note, bi lahko rekla, da so značilne predvsem za določen način preživljanja prostega časa in zato izstopajo. (ne kompenzirajo - so enake)
- Pri drogah je po mojem mnenju najbolj zanimiva in presenetljiva korist »boljši odnos do ljudi« in »lahko uživaš«. (kompenzirajo - predvsem na čustveni bazi) Slednja je dokaz, da mladi v življenju ne najdejo veliko situacij, ki bi jim omogočale užitek, užitki pa so, kot je razvidno iz pogostosti navedene koristi, zelo zaželeni. Zaradi tega se poslužujejo drog, katere jim to omogočajo neposredno, hitro in po statistikah, očitno učinkovito. Vprašanje, ki se mi postavlja, je tudi na tem mestu podobno že prejšnjim in sicer, ali je družba zaradi tega sposobna sprejeti odgovornost za nastalo stanje in kateri so mehanizmi, ki bi omogočali zadovoljitev

potreb mladine v širšem smislu?³² Laično bi bilo zaključiti na tem mestu zgolj to, da mladi že na splošno stremijo po užitkih, hedonizmu ipd., že zgolj iz dejstva, ker so mladi. Užitki, ki jih navajajo kot zaželene, so povezani z delovanjem drog in izhajajo iz farmakološke zgradbe drog in ambienta, v katerem se uporabljajo. Mladi radi uživajo in so brezskrbni, vendar ne za vsako ceno. Užitek nastopi šele, ko so vse obveznosti opravljene. Želijo si torej užitek ki ne bi ogrozil ostalih obveznosti («si produktiven»). Širše razmišljanje nas hitro pripelje do vprašanja, kako bi se mladim dalo ponuditi alternativo, užitke in zadovoljitev, po mojem mnenju predvsem psihičnih in čustvenih potreb, brez droge. Za mlade je rešitev tega primanjkljaja enostavno tableta ekstazi. (kompensirajo) Kakšno rešitev ponujajo družba, strokovnjaki, družina, šola? Ravno tako je zanimiva korist »boljši odnos do ljudi«. Tudi ta je problematična in nakazuje medsebojno odtujenost med ljudmi in potrebo bo bolj pristnih in tesnih stikov. Odgovor na to pa zlahka najdemo v naravi današnje družbe in v spreminjajočih procesih v njej. (kompensirajo)

- Droge torej mladim nudijo večjo sprostitvev, večji užitek in jih bolj pomirijo kot dejavnosti v prostem času. Vzrokov za to je verjetno več. Morda tudi zaradi narave dejavnosti in zaradi instrumentalizacije samih dejavnosti prostega časa, predvsem tistih, ki so organizirane skoti institucije prostega časa. Namen in vizija slednjih naj bi v prvi vrsti bila omogočati mladim kvaliteten način preživljanja prostega časa, največkrat pa se celotna ideja sprevrže v še en način pridobivanja prestiža v družbi.

---

32 V širšem smislu mislim na mladino na splošno in ne na individualne interese, katere je v celoti seveda nemogoče zadovoljiti.

6.5.2 VREDNOTE

Tabela 6.22: Vrednote - prosti čas in droge

Vrednote: prosti čas	št.	Vrednote: droge	št.
»zadovoljstvo«	1	»zdravje«	1
»zdravje«	1	»notranji mir«	1
»uspešnost«	5	»sreča«	9
»sreča«	3	»cilj v življenju«	2
»preživetje«	1		
»samospoštovanje«	1		
»samozavest«	1		
»identiteta«	2		
»življenje«	3		
»cilj v življenju«	7		

- Podobni trendi kot pri centralnih koristih se kažejo tudi pri vrednotah (glej tabelo 6.22). Vrednot v prostem času je več (pojavljajo se povprečno 2,5 - krat), se pa pri drogah v povprečju pojavljajo večkrat iste vrednote (v povprečju 3,25 - krat). Torej so motivi za uživanje drog pri mladih zelo podobni. Cilj v življenju je zelo pomembna vrednota, kar ponovno opozarja na dejstvo, da se mladina zaveda odgovornosti za svojo prihodnost, skrb za zaposlitev, stanovanjske probleme in vse ostalo, kar današnja mladina žene že v zelo zgodnjo odraslost. Po drugi strani pa s šolanjem umetno podaljšujejo mladost in odgovornosti, ki jih prinaša odraslost, želijo prestaviti v prihodnost. Tudi tu bi lahko našla kazalce in odgovore za zgoraj omenjeni hedonizem in iskanje užitkov mladine. Vse se zdi, kot bi ne želeli vsega tega, kar od njih, že relativno zgodaj, zahteva današnja družba.
- Tudi vrednote se pomensko prekrivajo med seboj, podobno kot koristi. Pri prostem času je najbolj zaželen vrednota »cilj v življenju« (pojavi se sedemkrat), pri drogah pa »sreča« in se pojavlja devet krat. Aktivnosti v prostem času jim očitno pomenijo tudi sredstvo, s pomočjo katerega je mogoče doseči višje cilje v življenju. S pomočjo teh aktivnosti si pridobivajo najrazličnejše izkušnje in spoznavajo nove možnosti za reševanje življenjskih vprašanj. »Cilj v življenju« kot vrednoto pri drogah lahko pojasnim s pomočjo navezave na koristi. Umiritev, sprostitvev so koristi, ki dolgoročno gledano pomenijo akumulacijo energije za uspešno opravljanje obveznosti. Pri drogah pa jim je najpomembnejša »sreča«. Vse ostale vrednote se pojavljajo zelo šibko.

Bistvo »sreče« pa je po mojem mnenju le trenutnega pomena, sad trenutne zadovoljitve. Iz tega lahko sklepam, da se mladi tega tudi zavedajo in da svoje prihodnosti ne gradijo na iluzornih občutkih, ki jim jih ponuja ekstazi, temveč kljub alternativnemu svetu poskušajo obdržati trezno in v prihodnost zadržo držo.

- Tovrstni občutki, tj. občutki radosti, prijateljstva, povezanosti, ipd., dandanes niso pogosto prisotni v vsakdanjiku, so pa značilni za rave partije. Vzdušje je narejeno »umetno«, torej s pomočjo droge, ravno tovrstna čustva pa so močan magnet, ki žene mlade na tovrstna srečanja. (kompensirajo)

7 LITERATURA

- Benkovič Viktorija (2000), Rave in sukultura devetdesetih let FDV, Ljubljana
- Bibič Adolf (1972, 1984), Zasebištvo in skupnost, Delavska enotnost, Ljubljana
- Dekleva Bojan (1999), Estazi in plesne droge, Društvo za razvijanje preventivnega prostovoljnega dela, Ljubljana
- Gillis John R. (1999), Mladina in zgodovina, Aristej, Ljubljana
- Hočevar Franc (1978), Prosti čas, Delavska enotnost, Ljubljana
- Južnič Stane (1973), Politična kultura, Obzorja Maribor, Ljubljana
- Kastelic Andrej, Mikulan Marija (1999); Mladostnik in droga; Domus, Ljubljana
- Kren-Obran Tilka (1995), Vrednote mladih, Didakta, Radovljica
- Kren-Obran Tilka (1995), Vrednote mladih, Didakta, Radovljica
- Lešnik Rudi (1982); K temeljem pedagogike in didaktike prostega časa (Študijsko gradivo), Pedagoška fakulteta, Maribor
- Miklič Peter (1998), Droge in subkultura, Diplomsko delo, FDV, Ljubljana
- Milčinski Lev, Martina Tomori, Franc Hočevar (1983), Droge v svetu in pri nas, Delavska enotnost/Človek družina, družba, Ljubljana
- Moore Stephen (1993), Sociologija, ključni pojmi in dejstva, Znanstveno in publicistično središče Ljubljana, Ljubljana
- Nolimal Dušan (1996, 1997), Pogovori o drogah, Reprostudio S, Ljubljana
- Novak Bogomir (1995), Šola na razpotju, Didakta, Radovljica
- Pediček Franc (1998), Ob prenovi šole, Jutro, Ljubljana
- Rus Veljko (2000, 1994), Socialne in societalna psihologija, Filozofska fakulteta, Ljubljana
- Rus Vojan (1969), Kultura, politika in morala, Obzorja Maribor, Maribor
- Svetina Janez (1990), Slovenska šola za novo tisočletje, Radovljica
- Svetlik Ivan (1996), Kakovost življenja v Sloveniji, Ljubljana
- Tomc Gregor (1989), Druga Slovenija, ZSMS, Ljubljana
- Tomc Gregor, Stanskovič Peter, Mitja Velikonja (1999), Subkulture v Sloveniji v devetdesetih, Študentska založba, Ljubljana
- Ule (1988), Mladina in ideologija, DZS; Ljubljana
- Ule (1989), Mladina za modernizacijo slovenske družbe, Marksistični center CK ZKS, Ljubljana
- Ule, Miheljak (1995), Prihodnost mladine, Dzs, Ljubljana
- Ule (1996), Mladina v devetdesetih, Znanstveno in publicistično središče Ljubljana, Ljubljana
- Ule (1998), Socialna ranljivost mladih, Aristej, Ljubljana
- Ule (2000), Sodobne identitete v vrtincu diskurzov, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana

- Ule (2000), Temelji socialne psihologije, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
- Verbinc France, Slovar tujk (1968,1994), 11.izdaja, CZ, Ljubljana

ČLANKI

- Bojan Dekleva (1998), Ekstazi in sintetične droge, Revija za kriminalistiko in kriminologijo str.325-331, 49, Ljubljana
- Jana Kalin (1998), Kako pomagati mladim v njihovem osebnostnem razvoju?, Pedagoška obzorja, str.25-43, Ljubljana
- Kanduč Zoran (1997), Problemi v zvezi z uživanjem mamil, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 48 str. 157-169, Ljubljana
- Katunarić, Vjeran (1993): "Interkulturalizem". Teorija in praksa, 30, 1-2, str. 14-25.
- Mesec Blaž , Protislovja prostočasnih organizacij in vključevanje ogrožene mladine, Sodobna pedagogika, 36, številka 9/10, str.415-424
- Milan Škerlj (1997), Legalizacija mamil, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 48, št. 4, str.414-418, Ljubljana
- Milica Maslo (1995), Prosti čas in vzgoja mladih za zdravo življenje brez drog, Primorsko srečanje, 19 str.286-288, Nova Gorica
- Senica Martin (1995), Vlada norih noči, Stop, 45, str.70
- Zbornik predavanj: Dom med resničnostjo in prisposodbo (2000), Skala

OSTALI VIRI

- <http://www.drogart.org/default.asp?THC=5>
- <http://www.drogart.org/default.asp?dowhat=browse&KvaIscemo=izku%9Anje>
- <http://www.dvojka.com/>
- <http://www.dvojka.com/obnasanje.html>
- <http://www.dvojka.com/droge.html>
- <http://www.dvojka.com/sleng.html>
- http://www.dvojka.com/pojav_kulture.html
- http://www.dvojka.com/kraji_druzenja.html
- <http://www.ecstasy.com>
- <http://www.drogart.org/default.asp?THC=20>
- <http://www.hyperreal.org/raves/>
- http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/love_parade/
- http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/love_parade/1996/
- <http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/mayday/>
- http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/zurich_street_parade/1994/
- http://med.over.net/zasvojenost/slike_na_straneh/ecs-love.jpg
- <http://www.cati.si/papers/kordms00.htm>
- <http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/mayday/mayday.jpg>
- http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/zurich_street_parade/1994/j_stpa07.jpg
- http://www.hyperreal.org/raves/de/pictures/love_parade/1996/l96_0004.htm